

Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact
Oral History Interviews with Czechoslovak Generals

Rozhovor s gen. mjr. Ing. Jánem Franko
v Praze 15. července 2003

Karel Sieber (KS): Já bych, pane generále, začal s otázkami řekl bych spíše osobními. Jestli byste mohl něco říct o tom, co vás vlastně přivedlo do armády, a jestli byste mohl popsat váš osud předtím, než jste do armády přišel. Vy jste říkal, že jste absolvoval akademii v Hranicích v roce 1947 a že předtím jste vystudoval obchodní akademii. Možná by bylo dobré, kdybyste něco řekl o tom, odkud jste pocházel.

gen. mjr. Ing. Ján Franko (JF): Dobře. Tak takové stručné curriculum vitae. A bude už to stačit – tak nahlas mluvit?

KS: [kýve]

JF: No, mám 78 let a narodil jsem se v Žilině na Slovensku, dvacetitisícovém městě. Pocházel jsem z rodiny obchodního zřízence a otec pocházel z východního Slovenska. A matka pocházela z Terchovej. Byla v příbuzenském vztahu k rodině Jánošíků. Matka se uměla akorát jen podepsat, když nechala péct chleba v pekárně. Tak pomalu se naučila číst, nebo alespoň dělala, že umí. A prarodiče, ti byli negramotní, oni pracovali na velkostatku v zemědělství jako *bíreši*. Víte, co je to *bíreš*? To je taková velká hala a v tom prostě bydleli všichni, kolik jich tam bylo, i s dětmi. A protože děda vypadal takový inteligentnější, tak z něho udělal ten gróf, majitel, nějaký Maďar, panského kočího. No, to není důležité.

Tatínek, když demobilizoval z první světové války, tak se usadil v Žilině. A tam jsem absolvoval ty školy – základní a čtyři třídy reálného gymnázia. Celkem tatínek dostával bez ohledu na to, jestli byla práce, nebyla práce, tisíc korun měsíčně. To tehdy bylo dost peněz. A máma dělala v textilce, od svých dvanácti let, v Žilině. A pokud se po válce rozmáhal ten textilní průmysl v Žilině, tak ona vydělala i pětkrát víc než táta, hodně. A pak když byla krize, tak vydělávala dvacet korun za týden. A krize tam byla dlouho. Tak nakonec to došlo až do období tzv. Slovenského státu, kdy v roce 1943 tam propukla velká stávková, v té fabrice. Ta fabrika se teď jmenuje Slovena, známá fabrika. A ji potom propustili v rámci té stávkové z

fabriky a ona neměla ještě padesát roků a nedostala důchod. Tak jsme zůstali celá rodina jenom na jedné výplatě. Táta, ten dělal u jednoho Čecha jménem Trávníček, který se tam vypracoval z takového kioskáře na velkoobchod papírem a kancelářskými potřebami a takovými věcmi. A už v 1937 z něj byl milionář. Jednu vzpomínku na něho mám, že v roce 1946, když byla měnová reforma, tak táta donesl domů dvě vkladní knížky. A na ní bylo – na každé – milión. Ten zaměstnavatel ho prostě chtěl nějakým způsobem odměnit. A nedostal z toho nic, všechno se to prostě nějakým způsobem zabavilo. On tak podělil i ostatní zaměstnance. A ti zaměstnanci u něj – kromě těch dělnických profesí, ve skladu nebo tak – to byli všichni Čechové, jeden byl já nevím z Jaroměře, druhý byl z Plzně, třetí já nevím odkud. A bydleli u nás, takže jsme měli takový dobrý vztah. Vždycky jsme měli v jedné cimře tam v tom domečku nájemníka, z Moravy nebo z Čech. To na mě mělo hodně velký vliv zamlada, protože oni uměli hrát třeba na housle, tak jsem se učil housle. Druhý zase uměl krásně malovat, dělal ty ex libris. Tam jsem nabral prostě takový nechci říci československý, ale takový vztah, že jsem viděl, že v Čechách se prostě jinak žije než u nás na Slovensku. I když jsem byl z města, tak jsem se nemohl srovnat s českým mladíkem, který byl třeba ze stejného města, já nevím z Kroměříže.

Potom, když jsem skončil reálné gymnázium čtvrtou třídou, tak – protože táta mě nemohl vydržovat na studiích – jsem šel na obchodní akademii do Turčianského Svatého Martina. Tam jsem dojížděl každý den třicet kilometrů tam a třicet kilometrů nazpátek vlakem. Tehdy už začala válka s Polskem, tak se někdy stávalo – no, někdy ... častěji se stávalo prostě, že ty transporty, co jely ze západu na východu tamtudy, proti Polsku, tak my jsme museli na jedné křižovatce, ve Vrútkách, čekat třeba šest hodin na spoj. A tady ty výluky v dopravě mě naučily žít mezi lidmi, mezi železničáři ... prostě ne ve škole, na ulici, v hospodě.

Ta škola byla pro mě obrovským ponaučením, protože v rámci normální výuky my jsme chodili minimálně jedenkrát do měsíce na praxi. Ne na výlet, ale na praxi, třeba do pivovaru, od rána do večera, do železáren, do Tisovce, až tam na Slovensku, jak je Brezno. Prostě do všech možných fabrik, do textilek, i do Svitú Batizovce, tam byla nově postavená chemická zpracující továrna. Byli jsme připraveni skutečně pro život výborně. A ti, co byli z lepších rodin, takvšichni odešli studovat na Vysokou obchodní školu, do Turčianského Svatého Martina, i do Prahy šli. A ti, co prostě na to neměli, ... protože já jsem měl sestru, co byla starší, tak tam nebylo tolik peněz, tak táta prostě řekl: „S tebou já prostě na vysokou školu nemůžu počítat, ty se podle toho zaříd.“

KS: Kolik vás bylo v rodině sourozenců?

JF: Jedna první sestra umřela, to já jsem ještě nebyl na světě, a dva, sestra a já. Sestra byla na obchodní škole, ta byla v Žilině, a já jsem byl na obchodní akademii v Turčianském Svatém Martině.

No a protože už jsem byla tak otrkaný z toho dojíždění, tak jsem dostal už nabídky – a celkem mi to tam ve škole šlo, nebyl konec školního roku, abych neměl vyznamenání. To nás bylo podstatně víc, co takhle dojížděli, než těch, co bydleli internátně v podnájmu někde přímo v Martině, nevím, čím to bylo. Tak jsem získal od českého obchodníka, zlatníka jménem Petr, nabídku, abych učil nebo doučoval jeho syna, který tam nastoupil po mě o dva roky později. To bylo od takových sedmnácti let až do devatenácti, než jsem maturoval, tak jsem se sám živil, sám oblékal, protože jsem měl takovou výplatu za to doučování, že jsem měl víc peněz než tatík. A po maturitě, za Slovenského státu, před Slovenským národním povstáním ještě, rozhodla slovenská vláda, že všichni absolventi škol, kde se maturovalo, musejí nastoupit na půldruhého až dva měsíce jako žňovní komisaři a mají počítat pytle, kolik se vymlátilo, protože už tehdy tam začínal černý trh a obilí byl nedostatek. Tak nás poslali každého do nějaké vesnice a obchodní akademie dostala rajón od Trenčína až já nevím po Trnavu a Levice a Topolčany. Já jsem dělal v Prašicích, to je tam pod Inovcem, flákal jsem se ... oni mě tam dobře stravovali a já jsem zase napsal, kolik oni chtěli. A dostávali jsme za to potom peníze od pana notáře v tom místě a já jsem si vymínil, že to chci v kovových pětikorunách. Protože

v kovových pětikorunách i za první republiky československé, i za Slovenského státu bylo obsaženo kromě těch obecných slitků i nějaké množství zlata. A protože ty kovové mince byly cenné peníze, tak jsem si výplatu vybral v pětikorunách. Když jsem tam skončil, tak jsem odcházel domů s pytlíkem patnácti kil mleté mouky a s pytlem plným pětikorun.

Když jsem tam byl druhý měsíc, tak propuklo Slovenské národní povstání. Na jižním Slovensku se vlastně nic nedělo, tam ty posádky se všechny vzdaly nebo utekly pryč do hor. Tam nastoupili Němci a už první den to měli obsazeno. Ale zastavili se tam potom u Baťovan, to je Horní Ponitří, a tam se to dlouho drželo, Baťovany, Prievidza a tak. A já jsem tam zůstal trčet, i po žních, asi čtrnáct dní. Až jsem se dozvěděl, že už jezdí vlak směrem do Zvolena, dolů, Leopoldov. Tak jsem se dostal domů, ale hrůzostrašně, protože tam, kde byl nějaký most, tak tam nebylo nic, vlak dojel k mostu a my jsme museli přestoupit. Dostal jsem se domů, a protože už jsem byl povolánec, už jsem byl odvedený, tak jsem měl papíry, že mám narukovat do žilinských kasáren. A mě se samozřejmě na vojnu nechtělo. Proč já mám jít na vojnu, když jsem měl nějakou představu o té vojně. Tak jsem prostě dlouho odolával, pak jsem se nějaký týden četníkům skrýval, až jsem sehnal prostřednictvím svých bývalých spolužáček falešné potvrzení, že jsem zařazen k organizaci Todt, to byla taková ta stavební firma, co kopali zákopy, stavěli bunkry a já nevím co. Zaplatil mi to táta, stálo celkem tisíc korun. A v důsledku toho mi okresní doplňovací správa dala výjimku, že když jsem tak důležitý pro wehrmacht nebo pro tu organizaci, tak že mám odklad. Půl roku jsem dělal obchodního cestujícího se stavebními hmotami v Žilině, ale protože se blížil konec války, tak tam samozřejmě nikdo nestavěl. A zase jsem dostal podruhé povolávací rozkaz, to bylo v lednu, a vím, kam ti vojákové, co nastoupili od ledna odešli – odešli do Itálie, beze všeho a ani pořádnou výstroj neměli. V Itálii dělali pozemní práce, s lopatami a motykami, tam byli nasazeni. Ne jako vládní vojáci tady, ale jako takový nějaký kanónenfur. Tak od té doby jsem se už prostě veřejně stranil nějakého pohybu a podařilo se mi až do února, března se těm četníkům, co mě vždycky chodili násilím odvést k armádě, vyhnout.

A potom, když přišla fronta až k Liptovskému Svatému Mikuláři, tak to znáte, že tam se to zastavilo. Tak to už bylo takové to bezvládí. Ale taky bída, bída byla velká. Už bylo i rabování všelijakých velkoskladů.

A když válka skončila – v Žilině skončila 30. dubna – tak tam byly zase vyhlášky, že odvedenci ať se dostaví do kasáren. Předtím jsem si ale rozmyslel, že když táta nechce nebo nemůže mně dát nějaké finance na studium, tak jsem četl v novinách, které tehdy vycházely, hlavně vojenských, *Svobodné Československo*, že vyhledávají nábor do VIA, Vojenské inženýrské akademie tady v Praze. Tak jsem zašel do Bratislavy, kde mi řekli: „Tady máte přihlášku a všechno ostatní.“ Všechno jsem to vyplnil a pak mě nikdo do té VIA nepovolával, až jsem musel nastoupit na prezenční službu k dělostřeleckému pluku. Tak jsem si řekl, že to asi padlo. Najednou, po asi třech týdnech prezenční služby u těch 152 milimetrových houfnic, výkonný praporčík, nějaký dělesloužící si mě nechal nastoupit a oznámil mi, že jsem povolán do VA. A já jsem mezi tím nedělal žádný rozdíl – VA nebo VIA, hlavně že jsem šel za vojáka z povolání studovat.

Tak jsem odjel, nastoupil jsem do Hranic, kam mě povolali, a trvalo mi to minimálně půldruhého měsíce, než jsem zjistil, že to nebude ta Vojenská inženýrská akademie. Bylo nás tam dva a půl tisíce. VIA – to byli takoví, co první tři roky studia bydleli v kasárnách, dostávali žold a všechno ostatní jako vojáci základní služby. A čtvrtý a pátý ročník byli na stipendiích, dostávali nějaké peníze buď od armády nebo od civilních podniků, kde prostě v civilu nebyla taková specializace, tak je prostě platili. Ta vydržela až do roku 1952, ta VIA, která se pak přestěhovala z Prahy do Brna do Vojenské technické akademie. Hlavně chemici tam byli a potom výbušnináři.

V Hranicích celý měsíc jenom vpravo vbok, vlevo vbok, čelem vzad, bojová příprava, k zemi a se zbraní. A fůra těch dělesloužících, těch zupáků. Tak při jednom takovém výcviku, kde se cvičilo „Vpřed!“ jako „Na zteč“ a potom „K zemi“, tak on ten chlap si vždycky volil to místo,

kde byla největší louže, a chlapi do toho padali jako hrušky. No bezduchý dril ... No a když už to udělal potřetí, tak já jsem nepadl k zemi, ale udělal jsem tři kroky. A on řekl „Zpět!“ . Mimochodem, byl to Slovák z Oravy, mám to dnes na mysli. Tak zase „Zpět!“ a zase „K zemi!“ a zase jsem to udělal a on začal ně mě řvát, že mě dá k raportu veliteli akademie pro neuposlechnutí rozkazu a já jsem mu řekl: „Polibte mně řiť. Mně to tady nejde, já nemusím být propuštěn, já odejdu sám.“ Tak už jsem čekal, kdy mě jako propustí. A do konce týdne přišel velitel čety, jeden kapitán a říkal, že byl u generála Květoňa¹ (Květoň, ten byl myslím potom u PVO nebo kde, máte ho tam taky někde v seznamu) ...

KS: Myslím, že byl velitelem pozemního vojska.

JF: ... nebo tak, skončil u PVO). Tak a protože tam se to bralo všechno v poměru národnostním, tak těch Slováků tam moc nebylo – tedy ne tolik, kolik mělo být. Tak prostě řekl, že mi to promíjí, a ten velitel čety, ten mě ukecal, abych tam zůstal. A to jsem byl tehdy u spojařů, první rok jsem byl u spojařů. Druhý rok jsem byl u motorizované pěchoty a jako motorizovaný pěšák jsem byl vyřazen.

A odsud po vyřazení jsem byl přidělen k 48. motorizovanému pluku do Tábora, tedy do praporu v Benešově. A když jsem do toho Tábora nastoupil, do těch kasáren, co jsou naproti velitelství současné budovy Západního vojenského okruhu, tak jsem najednou zjistil, že během té dovolené, co jsem měl jeden měsíc, se prostě všechno změnilo, žádná motorizace a byli tam jenom koně. A já měl k dispozici čtyři koně jako velitel roty. Tam jsem tedy sloužil jako jediný představitel Slováků v posádkovém městě Táboře, u prvního praporu, kde byl velitelem štábní kapitán Bohata a kapitán Fiala. Kapitán Fiala, to byl osvětový důstojník. A proto říkám ta jména, protože ten kapitán Fiala – buhví, jak on se stal důstojníkem, ale byl kapitánem, mladý ještě – a měl pod sebou třeba majory a podplukovníky, z armády z Východu a ze Sýrie a od Tobruku. Štábní kapitán Bohata je potom známý svým působením u „obezetkářů“² v armádě – jak se říká, „je vyslýchaný na Domečku“, tak to byl on, ten Bohata. A ten Fiala, ten to prostě dotáhl tak dalece, že byl prostě náčelníkem nebo zástupcem náčelníka kanceláře ministra národní obrany. A bylo to období, když Čepička byl ministr. A potom ho odsud vylili, protože mu dokázali, že měl zase nějaké styky, za protektorátu že prostě kolaboroval nebo něco takového. Další tři, co tam sloužili, byli nadporučík Hornák, ten byl potom světoznámý tím, že dělal přiděleného důstojníka generálu Svobodovi, už i v prezidentské kanceláři. To byl volyňský Čech. A pak tam byl ještě kapitán Legari, který byl zástupcem šéfa oddělení zahraničních styků generálního štábu. A ještě jeden, poručík Kučeravý, ten byl výsadkář, od té parabrigády z východu. A ten se stal prostě takovým specialistou přes paravýcvik při oddělení, co bylo na správě bojové přípravy. V roce 1968 ho taky „vylili“, nevím za co. Ale byl vedoucím družstva celostátních reprezentantů – výsadkářů, parašutistů.

A ti ostatní, co tam byli z těch jiných armád, tak v roce 1948 oni organizovali v rámci Svazu důstojnictva národních socialistů takovou kontr-akci. A když to nevyšlo, tak je potom všechny pozavírali, od velitele praporu a i výš.

Tak jsem začal sloužit.

KS: Mohli bychom ještě předtím, než projdeme ta jednotlivá období, mohl byste jenom tak stručně říci, které ty velitelské funkce jste postupně zastával?

JF: Velitelské funkce jsem zastával hned po vyřazení jako velitel druhé roty. Měl jsem u roty sto dvacet lidí, kteří sloužili v maďarské armádě, ale byli ze Slovenska a museli odsloužit pět měsíců náhradní zálohy v československé armádě. Nebyli to samozřejmě žádní mladíci, byli to chlapi ode mě starší, všichni do jednoho. No ale dalo se s nimi vyžít. Strašně si to považovali, že slouží v Táboře, protože tam nikdy žádného Maďara nikdo nikdy neviděl.

1 Divizní generál Jan Květoň zastával v letech 1948 – 1950 funkci velitel pěchoty.

2 Hlavní správa Obranného zpravodajství (HS ObZ) – vojenská kontrarozvědka působící ve Svobodově armádním sboru a v poválečné československé armádě.

Vedle těch našich kasáren bylo velitelství 2. oblasti. Tehdy tam byl velitel generál Satorie.³ Tak po této první funkci, když byla ta reorganizace po Únoru, když to propouštěli, tak najednou se objevil velitel pluku, plukovník Hruža – to je bývalý nechci říci „bělogvardějec“, ale ten český legionář, starodružinník – ten se podíval do Tábora a nenašel v kasárnách nikoho, ani dozorčího tam nenašel, nějakého důstojníka. Až přišel do mé kanceláře a já jsem v té kanceláři i bydlel. Tak mě tam našel, tak ho to tak vzalo, že mi nařídil – a byla neděle – abych v pondělí nastoupil do Benešova, kde bylo velitelství pluku. A tam jsem byl zařazen do funkce pomocníka náčelníka štábu. Náčelník štábu byl štábní kapitán Kopřiva a já byl poručík, pomocník náčelníka štábu, co se stará o administrativu a to ostatní.

Pak přijel kurýr s obálkou, a tam bylo napsáno, že hned to poledne mě přemístuje ministerstvo národní obrany k 41. pěšímu pluku do Žiliny. Tak jsem tam dva dni ještě byl a pak jsem si vzal kufr a už jsem byl v Žilině, u 41. pluku Dr. Edvarda Beneše. A tady ten byl 48. pluk, Jugoslávských partyzánů se to jmenovalo.

Tu druhou funkci jsem vlastně dělal víc jak půl roku. Jak jsem přišel do Žiliny, tak oni mě nepotřebovali, ale hned ze mě udělali velitele roty a dostal jsem do podřízenosti vojáky, co měli náhradní službu, Slováky, co měli náhradní službu z hlediska jejich profese. To znamená, že byli zemědělského původu a neměli možnost obdělávat, tam taky dostali tu zkrácenou vojenskou službu. Tam jsem jich udělal asi tři běhy až do roku 1949. Jo a ještě v té Žilině jsem byl jako nejmladší jmenován do funkce osvětového důstojníka – osvětáře tam neměli – a potom do kurzu plynových důstojníků. Zdvojená funkce, ani korunu nedali navíc, ale musel jsem to dělat. Šlo hlavně o materiální věci, aby se neztrácely.

Tak to byly dvě funkce a třetí funkce byla, když měli od toho pluku vybrat a poslat k dispozici člověka vojenskému útvaru 9600. To vám musí něco říkat, to je útvar ministerstva vnitra, veliký, který se potom jmenoval Velitelství Pohraniční stráže. A mě poslali do jedné z posádek, posádky byly v Kremnici, v Dolním Kubíně, v Humenném a já nevím kde ještě. Ale všecky na Slovensku. A tam jsem byl velitelem roty povolanců, kteří prostě byli vybráni třídním výběrem od „černého řemesla“, z Ostravy a z Vítkovic, z těch fabrik od železa. Bylo jich dohromady devadesát v každé rotě, roty byly tři v tom Humenném, trvalo to tam dohromady pět měsíců. A tam jsem dělal velitele vytvářejících se jednotek vojáků Pohraniční stráže. Přičemž vojáky byli jenom velitel praporu, velitel první roty, druhé roty a třetí roty, to byli vojáci z povolání. A všichni ti ostatní, co tam byli, to byli „esenbáci“. A těch „esenbáků“ jsem tak u roty měl dohromady: devět velitelů družstev v hodnosti rotmistr, štábní rotmistr a tak. Potom ZVP [zástupce pro věci politické] roty – to už tam existovalo ZVP u toho vnitra, v armádě to ještě nebylo. Pak orgána Státní bezpečnosti nebo VKR [vojenské kontrarozvědky], dalo by se říci, to už je devět, a tři je dvanáct, čtrnáct, patnáct, patnáct policajtů u jedné roty, na devadesát lidí. A můžu tedy tvrdit – ti vojáci to potom už nikdy v životě nezažili, co oni, jak byli nadšení pro tu službu na hranicích.

KS: Jestli to můžu nějak časově zařadit – tohle, to je rok 1950, 1951?

JF: Já to řeknu. 1948 jsem byl odvelen do Žiliny a 1949, nějak v říjnu, jsem byl odvelen do toho Humenného a tam jsem skončil možná do března nebo do dubna. To už bylo 1950. A v padesátém roce mě poslali zase, jak jsem skončil u těch pohraničnicků – mimochodem, s fúrou z nich jsem se setkal při výkonu normální služby tam na Šumavě, ale už ne v hodnosti poručíků (dva z nich) a podporučíků (jeden), už z nich byl majoři a podplukovníci, ba i plukovníky jsem potom poznal, velitele brigád a takové. A potom v padesátém roce, jak to skončilo, tak hned zase, jak jsem byl k dispozici, tak mě poslali do kurzu zvláštních bojových prostředků do Olomouce, do takzvaného plynového kurzu. Tam jsem byl tři měsíce dohromady, nějak od dubna do června, tam se mi ohromně líbilo, protože tam se přednášelo jenom čtyři hodiny, jak „pro blbý“, fosgen, chlorpyklin a lewisit a yperit a takové věci. Tam jsem se naučil dost o meteorologii, pro potřebu chemického vojska, odmořování a takové

3 Jan Satorie působil v jednotkách Svobodova armádního sboru v hodnosti velitele brigády. V letech 1946 – 1948 působil v hodnosti sborového generála jako velitel 2. oblasti.

věci, s tím, že se za tři měsíce vrátím. A bylo nás tam asi pětáctyřicet, od hodnosti poručíků až po majory. A najednou, když to skončilo, tak všichni odcházeli a asi u patnácti nebo šestnácti bylo napsáno: „Přečtu vám osobní věstník nějaký.“ To bylo takové, všechny kádrové změny se v tom uveřejňovaly, co vydávalo ministerstvo. Byl věcný věstník, to se týkalo o problémech, třeba inventurách, a byl osobní věstník, co vydávali kádrováci. A tam četli: „Poručík pěch. ten a ten se přemísťuje dnem tolik a tolikátého tam a tam. Ten major, ten se prostě přemísťuje tam a tam.“ Tak nás těch šestnáct bylo přemístěno – přes naši vůli, ani slovo nám nikdo neřekl – z moci úřední: „Poručík pěch. ... motopěch. se přemísťuje k chemickému vojsku. Předurčení: prapor zvláštního určení v Olomouci do funkce profesor látek zápalných a ohňometů.“

Tak jsem tam byl, už jako v té funkci profesora. No tak učil jsem to, co mě naučili, a pak tam byly příručky všelijaké a pak tam byly ty sklady, jak jsem vám o nich vykládal.⁴ A najednou jsem byl odeslán do Prahy, do jazykové přípravky, v padesátém roce, do Sovětského svazu studovat. Tak jsem šel, akorát jsem se divil, jak je to možné, když nejsem ani straník, poněvadž mně skončilo členství rozhodnutím okruhové komise stranické práce. Prostě nevyměnili mi legitimaci ve čtyřicátém osmém roce v Táboře, tam žádná organizace nebyla, tak já jsem měl zaplacené příspěvky za všechny ty měsíce, ale starou legitimaci. A oni to dali k rozhodnutí na stranické byro pro kontrolu stranické práce, které v té době vzniklo v Trenčíně na 4. oblasti, a tam prostě bylo rozhodnuto, že končím, že mi neuznávají prostě to členství.

KS: A vy jste předtím vstoupil do strany už v roce ... ?

JF: 1946, v květnu. V důsledku toho, že tam u těch spojařů byli moc šikovní kluci, Češi, tak jsme šli všichni volit prostě, celá spojovací rota tam šla. A udělala prostě takové výsledky ... Tam bylo celkem dohromady v těch volbách šest stran. A v hranické akademii jsme měli šest osvětových pracovníků, kteří se chodívali střídát, a každý týden měla jiná strana přednášky. Byl sociální demokrat, národní socialisti, komunisti, lidovci, Slovenská demokratická strana a Strana práce, na Slovensku. A nikdo jim nevelel. V Praze bylo hlavní velitelství osvěty a výchovy, ti nebyli jako straničtí funkcionáři, ti první, co jsou tam na tom seznamu napsáni.⁵

KS: Tehdy ještě nebyl náčelníkem Hlavní politické správy Procházka?

JF: No, to byl, ale jako náčelník správy výchovy a osvěty.

KS: On ale byl komunist.

JF: No, on ale neměl pod sebou nikoho, protože taková funkce neexistovala. Ta vznikla až v roce 1949, po Únoru. To už byla jak se říká politická správa. Já například jsem měl ZVP roty a to byl desátník základní služby. To prostě vzniklo až v padesátém prvním roce, když přišel ... ten zeť Gottwalda, Čepička. Tak až tehdy začaly ty stranickopolitické orgány. A do té doby, než přišel Čepička, tak se mluvilo „pane“ a hodnost. A u vnitra, u toho 9600, se už mluvilo v roce 1949, nebo v roce 1948, 1949, už tehdy se mluvilo ve služebním styku „soudruhu“.

Tak jsem se dostal do té funkce profesora látek zápalných a tam jsem vydržel až do roku 1951. Ještě jedenkrát jsem byl povolán do jazykové školy do Sovětského svazu, to bylo v roce 1951. A na mě se znovu nedostalo. Oni museli připravovat víc lidí, podle výběru, a poslali pak nakonec jenom tolik, kolik si Rusové řekli, že tam můžou poslat. Tak nás připravovali třeba první rok sedm a odešli tři. A druhý rok nás připravovali zase sedm a odešlo pět. Pak už se nepřipravovalo, protože tehdy vznikla Vojenská technická akademie Brno, vznikla v padesátém prvním roce, a už si to připravovala armáda, všechny druhy vojsk. To byly stovky lidí, co tam chodili studovat, na všecko možné, od sedláře a já nevím od koho ... dělostřelci, pěšáci, vychovatelé, pracovníci ve vojenském školství, podle toho sovětského modelu.

4 Při našem prvním setkání, které nebylo nahráváno, se generál Franko zmínil o vytvoření skladů, do nichž byla v poválečném období soustřeďována k testování určená vojenská technika z různých zemí, která po válce zůstala na československém území.

5 Součástí podkladů pro rozhovor byl seznam československých armádních velitelů po druhé světové válce.

Bydleli jsem ... no, nebydleli, měli jsme stanoviště na Smíchově, v těch kasárnách, tam, jak byl tank, pak bylo PVOS [protivzdušná obrana státu]. Tak celá ta budova patřila tomu kurzu pro jazykovou přípravu.

A každý jeden posluchač musel absolvovat rozhovor s náčelníkem kádrové správy, tehdy to byl Reicin. To trvalo dohromady třeba každý deset minut. Já si to pamatuji, jako dnes, to bylo v těch kancelářích, které potom patřily ministrovi. A doprovázel nás zase nějaký kádrovák, major, podplukovník nebo plukovník, který je zase posílán do Sovětského svazu na nějakou věc, třeba kádrový pracovník nebo politický pracovník. Přišel jsem tam a Reicin mi řekl: „Á, tak to je ten filatelista, co sbírá známky!“ A já jsem to nepochopil, až za chvíli mě došlo, že jsem „filatelista“, protože jsem měl stranické známky – mimochodem, byly tenkrát pro mě za korunu. A on chápal prostě, že to je ten, co nedostal tu legitimaci, tak na mě všelijak tak spustil. A mně to šlo úplně krkem, tak jsem si říkal: 'Tak když nepůjdu, nepůjdu. Tak jsem se nehlásil.' A nakonec, když jsem byl tak klidný, tak on říkal: 'Tak, dobře, zařadit ... do té přípravy.'

A potom, když se v Brně vytvořila Vojenská technická akademie, tak z té přípravy jsem odešel ne k tomu Olomouci, kde jsem byl učitelem těch ohňometů a tak, ale do Brna, do brněnské Vojenské technické akademie. A ti, co měli už nějakou hodnost, nadporučík nebo kapitán, tak jsme vlastně dělali veliteli VTA, generálu Lomskému, organizační a faktickou pomoc, že jsme byli povinni celý první měsíc – žádné studium, nic – ale celé září jsme cvičili ve všech oborech stovky všech posluchačů, kteří tam byli převzati, i pro potřebu civilního průmyslu. A byla tam zřízena fakulta velitelská, fakulta letecká, fakulta ženíjní a železniční dohromady, fakulta dělostřelecká a fakulta chemická. A automobilní jsem vám řekl, strojírenská. A třída tam byla velitelská, velitelsko-technická – to byli skuteční inženýři, vojáci z povolání – a poslední byla vojensko-průmyslová. A těch tam bylo nejvíc. V tom prvním ročníku nás bylo asi dvacet, u chemiků velitelských, velitelsko-technických dvacet a asi dvě stě padesát těch vojensko-průmyslových, kteří po zakončení školy v hodnosti kapitánů odešli do civilu. Už se na vysokých školách – civilních – takové specializace neučily, výbušniny a tak podobně. Velitelská třída trvala tři a půl roku, pět let trvala velitelsko-technická a pět let trvala ta vojensko-průmyslová. A tak to šlo, možná až do roku 1962, tam jsem už potom ztratil přehled.

A než jsem se dostal k Rytířovi⁶, tak ta škola skončila slavnostním vyřazením. Nic zvláštního se tam neučilo, kromě té školy zvláštních bojových prostředků, co jsem byl v Olomouci, tam byly ještě výbušniny. A učili tam civilní profesori, ohromní speciální machři. Tak jak byla stará civilní technika v Brně, tak to tam zůstalo. Takže oni tam na té technice pracovali třeba dvacetipětiletí asistenti, tak z nich udělali kapitány. Pak z nějakého vedoucího katedry udělali profesora a dali mu třeba generála. U nás tedy nebyl generál, u nás byl jenom plukovník, ale u spojařů byl generál Teplý, jestli se nepletu. Je tam pak někde v seznamu taky.⁷

Pak jsme byli v tom kurzu, to byly ty zbraně hromadného ničení, už ty „správné“. A tehdy se už objevili první absolventi z té [sovětské] Akademie chemické ochrany, čtyři. Jednoho si vzali na generální štáb, jednoho si vzalo velitelství chemického vojska, jednoho si vzala vojenská akademie, jako šéfa té 6. chemické fakulty, a jeden přišel potom jako náčelník katedry jaderné chemie a fyziky, Ondrůj.⁸

KS: Ludvík Ondrůj.

JF: Ludvík Ondrůj. Během toho kurzu, možná ještě v průběhu prvního týdne, jsem dostal

6 Otakar Rytíř absolvoval v roce 1936 školu pro důstojníky dělostřelectva v Olomouci a o rok později Vojenskou akademii v Hranicích. Během války prošel řadou velitelských funkcí ve Svobodové armádě. V roce 1947 absolvoval Vojenskou akademii generálního štábu SSSR, od roku 1950 byl členem KSČ. V letech 1952 – 1956 působil jako generálporučík ve funkci velitele 1. vojenského okruhu, v letech 1956 – 1958 byl 1. náměstkem ministra obrany. V letech 1958 – 1968 zastával armádní generál Otakar Rytíř funkci náčelníka generálního štábu. Během sedmdesátých let pracoval ve vedoucích funkcích ve Svazarmu.

7 Generál Bohumil Teplý působil v letech 1948 – 1957 ve funkci náčelníka spojovacího vojska.

8 Generálmajor Ludvík Ondrůj zastával v letech 1958 – 1968 funkci náčelníka chemického vojska.

najednou papír, a možná ještě další dva, že se mám dostavit na velitelství 1. vojenského okruhu. Kvůli čemu, to tam nebylo napsáno. Ten druhý měl jít na ministerstvo národní obrany – velitelství chemického vojska, a ten třetí, ten se měl hlásit v Plzni na sboru. Tak jsme se dozvěděli, že ten byl ustanoven do funkce ve 3. sboru, já byl zapůjčen na první spojenecké cvičení Varšavské smlouvy, první, které existovalo, bylo to tak nějak v květnu, červnu. A Rudolf Krejčí, ten byl ustanoven jako náhradník za mobilizačního důstojníka na ministerstvu národní obrany.

KS: Vy jste se účastnil už toho prvního cvičení vojsk Varšavské smlouvy, už v roce 1955. Mohl byste říci, jaký byl jeho námět a jaká byla vaše role v tom?

JF: No, role byla minimální, protože já jsem takový stupeň nikdy nezvládl. My jsme byli připravováni na funkci chemických náčelníků divize. A najednou jsem dostal roli prostě chemický náčelník frontu. Tak jsem dělal to, co vedle dělali ti druzí, šéfové.

A námět – jako vždycky: to byla strategická operace, kdy prvně vystupovala Československá lidová armáda v té roli, ne armáda, tam se mluví, já vám to pak ukážu v těch vašich materiálech ... vystupuje jako Československý front. Ale to byl i jiný front ještě, byl i Prikarpatský front, byla i skupina vojsk v NDR, byl i Severní front, to bylo zase, co bylo v Polsku, Sověti co měli. A byla tam i nějaká část, to nebyl front, ale část Němců, která patřila pod tu skupinu vojsk. No, jako vždycky to bylo – začalo to a kam až dotáhnout. A protože to bylo s jadernými zbraněmi ... no, takové nesmysly, co já jsem v životě zažil a musel být ticho, to svět neviděl. Protože si každý myslel, že jedna jaderná puma se rovná účinkem jeden dělostřelecký oddíl se svou salvou. No, tak prostě došli k závěru po takovém cvičení, ti naši staří generálové z první republiky: 'Kolik bylo atomových pum? Deset.' Házeli to prostě jako bramborama. 'Tak deset oddílů zrušíme.' Zrušili skoro celé dělostřelectvo v armádě, na závěr takového cvičení, víte.

KS: Vy jste zmiňoval v tom předchozím rozhovoru, jak ministr Čepička ...

JF: ... on byl ředitel toho cvičení. Ti, co byli z ministerstva, ti byli v ředitelství cvičení jako představitelé hlavního velení. On nemohl být ten Grečko všude, tak ho zastupoval ministr. My jsme chodili ještě na pozorovatelný, kde se zasazovala v rámci těch našich vojsk armádní rychlá skupina. To bylo ale štábně všechno, ne s vojsky, sradisty na spojení a s nějakými *regulirovčíky*. To vždycky začalo na Slovensku nebo na Moravě a končilo to až na VVP [vojenském výcvikovém prostoru] někde před Libavou. Já si jenom pamatuju, že jednou jsme skončili tady u Benešova, tam, kde byly prostě vybudované spojovací linie, které sloužily k zabezpečení, plus minus vpravo jste mohl být pět kilometrů vpravo nebo vlevo. Dalo by se říci radiodálnopisná síť, která se využívala, ta civilní.

No a na té pozorovatelně Janko⁹ si hrál s dalším generálem, plukovníkem nebo možná s nějakými Rusy. A já koukám jako vůl, jako kapitán. A on: „Tak teď vidíte, teď jsme dojeli tam pod ten lesík.“ A on se podíval: „Vidím, vidím.“ Dal povel na přehradnou palbu, za tři minuty hlásil „odstříleno“... No, kdyby to dělali ve Stříbře na plastickém stole, tak je to úplně stejné, víte.

Při takové příležitosti se vždycky muselo vykopat velitelské pozorovací stanoviště, ne velitelské stanoviště, ale pozorovací. Takový zákop dlouhý, všelijaké dalekohledy tam byly. On [ministr národní obrany Alexej Čepička] říkal: „Tak my jsme tady. Tak jak jste se připravili z té ochrany před zbraněmi hromadného ničení? Byl vydán předpis Pěch-8-3. Tak co vás tak bude zajímat. Náčelník týlu.“ Generál Komolý vstal a on se ptal: „Kolik je dovoleno rozpadu radioaktivních látek na slaninech a dalších potravinách.“ Ten ani nevěděl, že takové normy existují, tak řekl: „Dva měsíce.“ On si myslel skladování. [smích]

„Tak mi řekněte ...“ A vyvolal dalšího a dalšího. „Kolik je dovolená jednorázová dávka

9 Vladimír Janko vystudoval před válkou akademii v Hranicích, zastával řadu velitelských funkcí ve velení tankového vojska Svobodovy armády. V letech 1950 – 1956 zastával jako generálporučík funkci velitele tankového vojska, v letech 1958 – 1968 byl generálplukovník Janko 1. náměstkem ministra národní obrany. V roce 1968 spáchal sebevraždu po odhalení tzv. generálského puče a po emigraci generála Jana Šejny.

ozáření?“ Prostě to, co se potom učilo v poddůstojnických školách nebo u vojáků základní služby. A říkal: „Máme tady chemika?“ Já jsem tedy musel se zvednout z okopu: „Kapitán ten a ten.“ „A jakou vy máte funkci?“ „Jsem náčelník chemického vojska Československého frontu.“ Tak on si tam šuškal něco s někým, no, oni mu asi zdůvodnili, že ten kapitán přišel z akademie, protože předtím celé chemické oddělení toho Rytířova okruhu zavřeli do basy, za znehodnocení materiálu a velkou škodu. Velký monstrproces tam udělali, tam byl šéfem major Sklenář. No, to není důležité. On [Čepička] to tedy potom vzal v úvahu, protože on to zařídil, aby byl Sklenář zavřený. Prostě chtěl příkladně potrestat, udělat takový monstrproces na Pankráci. Kde prostě kvůli starým prostředkům – evidenčně jim to nesouhlasilo – jim dali za vinu, že způsobili nebojeschopnost armády, a dostali pět let.

KS: Těch dosavadních špiček chemického vojska, generála Starkoče a generála Jarolíma¹⁰, se to nedotklo?

JF: Jarolím tam právě byl ve funkci pomocníka řídicího – ministra. Jarolím tam byl spolu s ministrem Čepičkou, chápete? Ministerstvo udělalo štáb frontu z 1. vojenského okruhu, kde byl velitelem Rytíř, s celým jeho ansámblem. A pomocníka zástupce řídicího cvičení maršála Grečka – který byl ne u nás, ale jinde, jezdil po těch frontech a tak, on se akorát objevil možná jednou nebo dvakrát – tak dělalo ministerstvo a generální štáb. Tak nějaký generál ženista z ministerstva tam byl jako rozhodčí, tak tam byl i Jarolím. Starkoč už ne, Starkoč už byl mimo, už byl v civilu.

KS: Tyhle normy pro zbraně hromadného ničení a pro jejich důsledky při vedení válečných operací, ty byly stanoveny už na začátku padesátých let? Už v té době byly určeny?

JF: V Sovětském svazu už v padesátém prvním a my, když jsme skončili VTA, to bylo v roce 1954, tak už jsme tehdy měli sovětské předpisy, ty byly urychleně přeloženy. Tak od roku 1954 ty normy už tady všude byly.

KS: Vy jste říkal, že jste se sám zúčastnil překládání těch předpisů na ministerstvu národní obrany.

JF: Jo. Prostě to byla nauka o materiálu. Když skončila válka, tak to tady nechali Sověti – oni si to přeče, když to přitáhli sebou, nepovezou nazpátek, oni budou mít nové nějaké – tak to tady uskladnili v takových skladech v pískovcových skalách, to je tady na Mímoňsku nebo v Litoměřicích, prostě kde byly podzemní fabriky. A předali to všecko slavnostním způsobem, statisíce masek a pláštěnek a oděvů a toho ostatního – to, co už nechtěli vozit nazpátek. A jenom takovou tu složitější techniku, odmořování a tak podobně, tak to jsme dostávali od konce války až do roku 1954, 1955 od Rusů už za hotové peníze. Když jsem potom na okruhu zůstal a měl jsem dostatek času, tak jsem ty sklady obcházel. Mělo to honosný název, a když jste zašel dvacet metrů dovnitř, do těch chodeb, tak tam už byl mráz. V létě tam byl mráz. Ono to bylo všecko zmrzlé, a tak jsem zařídil u velitele okruhu, že dovolil – protože to bylo vyčísleno na milióny – že se to pálilo. A oni to pálili venku. Lindava se to jmenuje, tam nahoře. Ten, co to pálil, říkal, že tam čtrnáct dní nebylo vidět.

KS: Mohl byste říci, jak došlo k vytvoření československé teritoriální radiační hlásné sítě?

JF: Můžu. V roce 1962, 1963 vyvrcholilo zamoření ovzduší v celé Evropě a můžeme říci v celém světě radioaktivním spadem a látkami, deštěm a tím ostatním. Na základě abnormálního množství podzemních a pozemních zkušebních jaderných výbuchů, které se konaly jak v Americe, tak v Sovětském svazu. A protože se nehledělo na to, jestli je někdo Američan nebo jestli je někdo Francouz, to spadlo prostě tam, kde to spadlo. Protože zeměkoule je prostě taková, že se točí, takže fouká vždycky západní, severozápadní vítr. Takže když někdo to udělal v Nevadě, tak do třech, čtyř, pěti dnů to určitě bylo tady, nad námi. A když to někdo dělal v Rusku, tak to určitě bylo za stejnou dobu tam. A do té doby

10 Brigádní generál Oskar Starkoč zastával funkci náčelníka chemického vojska v letech 1946 – 1949. Jako specialista na chemické vojsko pracoval na generálním štábu už za první republiky, po únoru 1948 byl z armády propuštěn. Generálmajor František Jarolím působil ve funkci náčelníka chemického vojska v letech 1949 – 1958.

fungoval takový systém radiologických, radiometrických laboratoří v rámci civilní obrany, v rámci jednotlivých ministerstev, hlavně potravinářství. Ministerstvo místního průmyslu se to tenkrát jmenovalo. A oni byli schopni se současnými přístroji, detektory prostě laboratorně zjistit, když jste jim tam dodal kafe, co jste si někde koupil, zrnkové, nebo když jste si koupil někde sýr, ze Slovenska nebo já nevím odkud, tak byli schopni indikovat, že tam je cesium, které má dlouhou dobu rozkladu. A vydávali už tehdy měsíční přehledy zamoření všeho druhu potravin, vody, všeho, co existovalo v republice, vydávali takové měsíční přehledy pro potřebu vlády. A pak jsme si to vzali na sebe my a z toho jsme dělali závěry tak, že jsme to posílali do Moskvy. Ale to už bylo tak zavázáno mezinárodně, měření radioaktivity.

KS: Omlouvám se, že jsem přeskočil do šedesátých let, jenom mě to napadlo, když jsme mluvili o těch jaderných zbraních.

JF: Ale to nebyl ještě ten systém, teritoriální radiační hlásná síť. Teritoriální radiační hlásná síť vznikla až po zasedání ve Varšavě, kam byli pozváni zástupci náčelníků generálních štábů a chemik a já tehdy zastupoval, Ondrůj byl ve Vorošilovce, tak jsem s ním byl ve Varšavě.

Zástupce pro věci technické z nás vytvořil takovou komisi, která měla během jednoho dne zpracovat směrnice pro toto měření a unifikovat přístroje, pomocí kterých se to bude dělat. Potom už byly vzaty v úvahu i ty přístroje, které byly i ve výzbroji armády, nejenom laboratorní, ale i bojové. Například radiometrem a rentgenometrem se to měřilo v jednotkách Československé lidové armády, radiometry se to měřilo u civilní obrany, radiometry se to měřilo u všech bojových útvarů, dozorčích služeb, na letišti. Prostě tam bylo, jak byl nějaký dozorčí roty nebo praporu, tak ve své výbavě měl jeden ten radiometr a rentgenometr a byl povinen to prostě měřit. Samozřejmě, že se stávalo všelicos, někdo naměřil tisíckrát víc, než tam mohlo být, protože to neměl dobře zcejkované a za druhé s tím neuměl narábět. A když se to potom spojilo a přišlo to až do oblasti chemického vojska, tak se předávaly náčelníku generální štábu k podpisu ty jednotlivé grafy a odcházelo to do Moskvy, do štábu. To byl úspěch ... to nebyl úspěch, že to udělali Rusové, to byl úspěch, že to udělali Američani taky. Kdyby to nebyli byli udělali, tak by si uškodili stejně, jako uškodili těm druhým. A tím okamžikem to přestalo, radioaktivní spad. Tam kde byly lesy, kde hodně přšlo – a to u nich [Američanů] je horší počasí kolikrát, hurikány a to ostatní – to se vsákne do půdy, pak to zase vezme tráva a pak to žerou zase krávy nebo ... prostě dýchá to člověk někde.

A protože se mi to zdálo blbé, abychom to přivazovali pro válečné podmínky, kdy armáda opouští své území a jde do jiného území, do jiného kraje anebo na území protivníka, Československá republika by tady vlastně celá zůstala bez nějakého měření. Zůstalo by tady jenom čtyři nebo pět laboratoří civilní obrany nebo potravinářského průmyslu. Ale ta síť byla prostě vybavena obrovským způsobem. Tady bylo teritorium a teritoriu vládl teritoriální velitel na okruhu, pod ním byli náčelníci krajských vojenských správ, pod náčelníkem krajské vojenské správy byly okresní vojenské správy. Tak jsme je zabezpečili kvalifikovanými absolventy vojenských kateder chemické specializace, kteří byli do nich zařazeni a udělali teritoriální radiační hlásnou síť, armádní, která to prostě sama prováděla. A dostaly prostě i jednotky – například v rámci kraje byla četa a ještě níž. A na okresu byli čtyři důstojníci.

KS: Pojdme ještě zpátky do poloviny padesátých let. Na základě vašich zkušeností – nejen z toho prvního cvičení, ale vůbec z té doby – mohl byste nějak charakterizovat československou vojenskou strategii, jestli se dá říct už doktrínu, v tomhle období? To jest ještě v polovině padesátých let. Byl předpokládán třeba postup na území protivníka a byly nějak definovány válečné cíle?

JF: No ... My jsme v tom prvním cvičení používali jednotky nebo útvary nebo svazky, které fakticky v naší armádě nebyly. Ale organizační struktura a jejich možnosti, takticko-operační, ty jsme měli k dispozici. Takže když někdo řekl nějaký prapor zvláštního určení, tak jsme věděli, co to obnáší. Když někdo řekl: „Bylo přiděleno vám dvacet atomových bomb o ekvivalentu pět kilo, deset kilo, sto kilotun, pět set kilo nebo jedna megatuna,“ tak to, jaké to následky má na živou sílu a na bojovou techniku, jsme taky už věděli. Ale nevěděli to všichni,

věděli to pouze jenom ti, co se tomu věnovali jako chemici nebo doktoři, v rámci své přípravy na vojenských školách. To se nemohlo od těch všech lidí žádat. Nebo tak bych to řekl: Lidi, co vyšli například z učiliště nebo z nějaké vojenské školy v roce 1955 a měli hodnost poručíka, měli stonásobně větší znalosti než třeba generálplukovník, náčelník generálního štábu, víte? Protože on s tím v životě nepřišel do styku, proto to říkal jenom tak mechanicky. Prostě, co tenkrát chemik řekl, to platilo, stoprocentně ... i když kolikrát jsme se tam taky nařikali bludů ... [smích] ... všelijakých

Takže – já nechci, abyste si to špatně vyložil – ale já jsem ještě neviděl, aby někdo vyhlásil obrannou doktrínu, v životě, oficiálně. Tedy, pardon, vyhlásit ji mohl, ale že by ji splnil. Protože obranou se nezvítězí nad nepřítelem, hlavně ne globálně nebo ve strategickém měřítku. A proto už i tehdy se hlásalo, že my můžeme ustoupit, když toho budou mít moc nebo budeme tak rozbití, ustoupíme třeba po Plzeň nebo po Vltavu tady takhle, a dál ani krok. A aby ani on nemohl jít, tak se vypustí prostě všechny nádrže, co existují na Vltavě. Ale o tom se musí rozhodnout tři týdny dopředu. A když ta operace frontová trvá už pět, sedm – dvanáct dní, tak když to vypustí v průběhu té frontové operace, tak je to k ničemu, to akorát zlikviduje sám sebe.

Takových situací bylo potom ohromně moc, takže oni si dělali různé výpočty, hlavně ženisti, kde urychlovali z těch čtrnácti dnů, co to bude trvat, než ta voda bude všechna pryč, ale pak tam tedy bude překážka, že přes to nikdo nebude moc přejít ani za měsíc, ani za dva měsíce. Pak to urychlovali a „ještě bychom měli čas, kdybychom to udělali hned!“ Ještě v průběhu. Ale nikdy z toho nebyl nikdy takový závěr, aby se to rozhodlo. Akorát vím jenom to, že jsou zpracované na základě toho vypouštění všech přehrad, abychom zabránili protivníkovi jít směrem na východ nebo na sever nebo na jih, zátopové plány, pro všechny objekty, které na řekách existují. A kde budou mosty stržené a tak dále. I Praha měla takový a dosah té vlny například dosáhl až nad hotel Internacional, tam, kde jsem předtím bydlel dole na Čínské ulici, tak tam ještě to bylo tak do půl metru. Ale to není důležité, ta voda, důležitý je ten sajrajt, co s tím přijde.

Ještě musím odpovědět: A ať už to mělo úspěch, tak jsme na území nepřítele. A ať už to mělo neúspěch, tak jsme byli v ústupových bojích, ale ne dál, říkám, nikdy to nedošlo dál, než je Plzeň a po soutok všech těch řek, které vytvářejí přírodní překážku jako takovou.

Na druhé straně je třeba říct, že to samé se dělo a měli to zabezpečeno taky na druhé straně, taky se o tom prostě vědělo. Že když tady „červení“ měli úspěch a předběhli je třeba o hodinu nebo dvě nebo o půl dne v něčem, tak tam zase byla jaderná pásma, pozemními výbuchy. A pak to pásmo bylo neprůjezdné, ne že by tam byly díry, ale bylo radiačně neprůjezdné. A když si vezmete, co to je Šumava nebo Český les, tak jak pro ty „červené“, tak pro ty „modré“ to byla překážka, která prostě se nakonec přehlížela, jako že by vůbec neexistovala.

A aby se nám lépe cvičilo nebo lépe myslelo při plánování, tak nás generál Rytíř naložil do třech štábáků a my jsme odjeli na vlak a prochodili na vlastních nohách to, co máme namalováno na mapách, to, co má namalováno velitel pluku, a to, co má namalováno velitel praporu a co má namalováno velitel roty ... „tady tudy půjdeš, tam ne, tady tudy.“ Tehdy jsme prošli od Aše až dolů na rakouské hranice, až do toho [Dolního] Dvořiště, nebo jak se to tam jmenuje. A mělo to ohromný úspěch, protože my jsme se při tom průzkumu dívali ... Byli jsme v civilu samozřejmě, no ale když se na hranici objeví v zakázaném pásmu skupina deseti dvanácti lidí, tak to každý ví, že tam nedělají zeměměřičské práce. I když i takovou legendu jsme měli.

A při tom, jak jsme to obcházeli, ty hvozdy, protože tam se nedá jít lesem, tam musíte jít jenom těmi hvozdy, kde jsou dopravní tepny, železniční nebo silniční. Kdyby se tam například v těch místech použily jaderné miny, tak tam nemůže jít ani „červený“, ani „modrý“, tam by to stálo prostě. Tam by nebylo možno útočit, na našich západních hranicích, absolutně ne. A my jsme při této činnosti našli takové dopravní cesty, které byly vybudovány už za první republiky. Dneska je tam obrovský les. Protože je to už padesát nebo sedmdesát roků staré,

tak je to les, ale k tomu lesu vede zarostlá, zatravněná cesta – ne asfalt, ty kameny čtverečkové – která byla potom prověřována a po níž mohly jezdit i tanky. Takže v rámci operační přípravy území se tam prováděly různé výseky v lese a tam, kde to končilo, se tam dělaly nové cesty. A kolikrát člověk, když se pohybuje na Šumavě nebo v Českém lese, tak nedovede pochopit, proč ta cesta tam vede.

KS: Občas se uvádí, že ještě v padesátých letech, v polovině padesátých let byly při operačním plánování očekávané účinky zbraní hromadného ničení spíš podceňovány, že účinnost jaderných zbraní byla spíše bagatelizována, i s ohledem na ten válečný zážitek, na neznalost skutečného dosahu jaderných zbraní. Můžete to komentovat?

JF: No, já vám můžu říci, že to, jak jste to řekl „občas“, že bylo ... tak, jak to začalo, tak to bylo přeceňováno. A po prvním cvičení, libovolném, ať už cvičila československá armáda, to znamená armádní cvičení, divizní cvičení a všechno to ostatní, tak i když to bylo spojenecké, tak já tvrdím, že bylo podceňováno ve všech směrech.¹¹ Protože i když si byl někdo vědom, že dejme tomu když někde vybuchne deset atomových pum najednou – a malých, ne desetikilovek, ale menších, a tam se počítalo pět set kilo a jedna megatuna – tak ty účinky byly absolutně vyhodnoceny podle mě správně. Správně. To znamená – to byly tabulky, to není žádný problém, tlaková vlna, pronikavá radiace, radioaktivní zamoření, doby rozpadu, a do kdy to bude neprůchodné, do kdy se to musí všechno odstranit – to dovede spočítat každý.

Ale pak nastal vždycky operační skok a jako když to není. Prostě [ukazuje] tady je zle a tady jsme my, tady máme strašné ztráty nebo překážky, tak abychom byli tady, tak do přesunu z D2 na D3 nebo D4. Nikdo nedovedl do konce tu problematiku likvidace následků a co z toho vlastně bude.

Jenom v jednom případě se to stalo, ale to už bylo později, v roce 1964. Ona ta cvičení nebyla každým rokem, byla každé dva roky. Kdy tehdy aby zabránili „červeným“, tak „modří“ vytvořili na Odře a Nise pásmo z jaderných *fugasů*,¹² nebo jak bych to řekl, jaderných min, které bylo široké například padesát kilometrů na šířku a dlouhé bylo po celé délce po státní hranici od Baltu. A tam se detailně potom rozehrávala situace a vyhodnocovala, co to vlastně udělá. No a na tom to skončilo, protože už se neválčilo.

Nebo taková věc, která mě vždycky zaujala, a myslím, že to byla věc strategická. Co to jsou neutronové zbraně, znáte?

KS: Ano.

JF: Aspoň ten název. Prostě to jsou zbraně, které jsou jaderné, ale mají převládající účinek tokem neutronů, který není techniku ...

KS: ... ale lidskou sílu.

JF: ... ale lidskou sílu. Tak já jsem se to dozvěděl z Vojenské informační služby, že něco takového vzniklo, a pak jsem to sledoval iniciativně, až jsem se tedy dostal k určitým zprávám. To už jsme byli po tom VACHu v Moskvě, Akademii chemické ochrany, kde jim to bylo známo, Rusům. A já jsem tedy tohle vzal v úvahu a došel jsem k závěru, že když vystřelí – na Západě fakticky měli Honest John, mohl to být 203 mm, potom 155 kanón, 105 kanón, potom ještě tak nějaký fugas, Pershing – to, co se tam píše, že je na tomto území tolik a tolik takových nosičů možných zbraní hromadného ničení typu neutronové. Já už jsem se tam dočetl i nějaké předpisy americké, kolik činí z palebného průměru pro tyto dělostřelce ty neutronové. Tak to dělá dvacet pět procent. Jestli byl palebný průměr dvanáct nebo šedesát, tak podle toho si člověk mohl představit. A udělal jsem i mapu, kde byla na opačné straně stojící vojska 20. divize karlovarské, 19. divize plzeňské a tak dál, až dole, na té délce dvě stě kilometrů, kolik tam prostě bylo našich sil a kolik tam je prostě proti nám sil, což taky bylo známo, to věděl každý školák, když se prostě oceňka nepřítel dělala. Tak kdyby každé to dělo a minomet a houfnice a Honest John a já nevím co ještě, prostě to, co je nosičem zbraně hromadného ničení, vystřelilo jenom dva granáty – a dva granáty vystřelí v průběhu třiceti

11 Tuto a další dvě pasáže v tomto odstavci generál Franko při autorizaci zdůraznil podtržením.

12 *Fugas* je ruské označení pro minu.

vteřin každé to dělo – ze svých palebných postavení, které jsou za hranicemi na území bývalé SRN na vzdálenost, které prostě může být dostřelena – on nemůže být na hranici ten kanón, to je nesmysl, že ano, to musí být kousek vzadu, tak jako ani raketa nemůže být, Pershing, dvacet kilometrů, musí být tam někde šedesát, osmdesát kilometrů – prostě na svůj dostřel. A z hlediska matematických účinků je to dvě píer na druhou, tak vyřadí sto procent, všechnu sílu, která se nenachází v okopech, velkých, zabudovaných a podobně, na celou tu hloubku, dám příklad, sto padesáti až dvě stě padesáti výstřely, od Aše až po České Budějovice.

A takhle jsem to předal prostě Valovi,¹³ aby se na to podívali. A on samozřejmě, jako že je nositel takových myšlenek, tak šel a ukázal to ministrovi, ten to ukázal sovětským poradcům. Za dva dni mně Valo říká: „Tak jsem dostal za úkol předložit materiál do kolegia ministra „Teorie o neutronových zbraních“ a zpracovat tak, aby se to mohlo rozmnožit na takovou úroveň, aby to došlo až do pluku vto. A dva výtisky v ruštině aby byly.“ No tak jsem to udělal, i s grafikou. „A na velitelském shromáždění budeš číst lekci. Třebas dvouhodinovou, to je tvoje věc. Jestli čtyřhodinovou, tvoje věc.“ Tak jsem to udělal. A Sověti najednou chtěli ještě jeden výtisk a poslali ho do Milovic Střední skupině vojsk v ruštině a tam taky bylo školení. A začali lidi o tom přemýšlet a začali hledat nějakým způsobem ochranu. Tak já jsem se vždycky smával, že nejlepší ochrana proti neutronovým zbraním je prostě: „Jak vidíš, že někde něco bouchlo, tak se hned celý ponoř do sudu do vody, abys byl pod vodou. [smích] Nebo v díře. A jak chceš útočit, když chceš být chráněn v díře? Bud' jseš v díře nebo budeš útočit.“

No a pak to došlo až do hlavního štábu Spojených ozbrojených sil, k Jakubovskému, ten zase to dal dál. A potom hledali zase konstruktéři možnosti, nějakou odpověď na to. Na každou akci je protiakce, stoprocentně. Někdo myslí, že když má tolik železa na tanku, že bude lepší, než je tolik železa, ale ono to zase není tak možné.

Takže typy ničivých účinků, anebo specifikace jejich, anebo rozptýlení těch účinků, existuje. Ale v komplexu, když se tak vezme, on ten voják nebo kdokoli, ministr obrany, on musí vždycky přemýšlet: „No tak padne. Tak tankový pluk prostě bude zničený. Tedy osádka. Ale ty tanky tam stojí a jsou bojeschopné.“ Tak museli řešit, jak ty náhradní osádky, co jsou tam někde u dvojčete připravovány, tak než oni tam dojdou, tak to prostě bude trvat nejméně den. Anebo možná i déle, že ano? Takhle potom rozebírali všechno, až bylo potom mezinárodně zase uznáno, že ty neutronové zbraně jsou ... nelidské. Tak Američani začali stahovat, ale nezlikvidovali je, nezničili, oni to mají všechno v zásobách, ve svých skladech na území Německa. Nemají to v Americe, aby to sem museli vozit potom měsíce, když to budou někdy potřebovat, alespoň částečně.

A to samé bylo i tady. Tak na našem území nebylo nic, to můžu prohlásit. Ale nedám ruku do ohně, že to nebylo na území Polska, tam, kde byla takzvaná Severní skupina sovětských vojsk. Chtěl bych ještě zdůraznit, že člověk nikdy nesmí při studiu zprávy nebo materiálu brát všechno za bernou minci. Protože jak člověk bere všechno za bernou minci – jako například novinky v americké armádě a je tam nějaký vynález vojenský nebo technika ukázaná, i napsaná takticko-technická data, i kolik to stojí a kolik ... to je jedno. Nikdo neřekne z těch dostupných materiálů, že to je funkční vzorek. Oni řeknou „novinky v americké armádě“. A kdyby člověk podle toho rozmýšlel, tak by došel prostě do hvězdných válek.

Zprávy s těmi neutrony, ty mi náhodou vyšly. To jsem byl rád, že jsem to získal, protože na Hradčanech, tam u toho Domečku hradčanského, tam bylo takzvané Vojenské informační středisko, ale ohromně na úrovni. Ne nějaké štítky, papírky, ale na mikrofiších to všechno bylo.

KS: A kdo ho provozoval, to Vojenské informační středisko?

JF: Generální štáb.

KS: Zpravodajská správa?

13 Vasil Valo působil v letech 1967 – 1969 v hodnosti generálporučíka ve funkci velitele Středního vojenského okruhu a v letech 1971 – 1979 v hodnosti generálplukovníka jako 1. náměstek ministra národní obrany.

JF: Ne, generální štáb, operační správa. Tam dělali výpisy, kdybyste si zadal u něho ... nemohl tam přijít člověk každý a říci: „Dejte mi všechno, co vy víte o tom a tom.“ Ty informace tam byly pro někoho hodně a pro někoho diferencovaně. Když jste chtěl, aby vám ten originál nechali bez překladu na těch mikrofiších, tak vám ho klidně nechali. A tohle málo lidí využívalo. Omezený počet lidí. Ale jinak říkám, jedno poschodí, možná deset místností, ale všechno už na těch mikrofiších. Hodně tam dělali překladatelé.

KS: Chtěl jsem se ještě zeptat, co se týče té československé, sovětské strategie, jestli by bylo možno říci, že nějakým výrazným přelomem v té vojenské doktríně byl rok 1958, kdy došlo k reorganizaci, jednak ke zrušení 1. vojenského okruhu a jeho nahrazení 1. a 4. armádou. A kdy taky došlo k té velké redukci početních stavů z téměř 300 000 vojáků na 180 000.

JF: To se udělalo reorganizací armády v souvislosti se zrušením vojenských okruhů, tedy kromě toho Trenčína tam. Okruh fakticky zrušen nebyl. Okruh zůstal teritoriálním orgánem, i když byl někam začleněný. Ale přestal být okruh prvním operačním uskupením, které bylo začleněno do sestavy vojsk podřízených Varšavské smlouvě.

KS: Spojenému velení.

JF: Spojenému velení. A tu funkci prostě převzal velitel Západního vojenského okruhu se svým štábem, Veselý.¹⁴ A okruh jako takový byl přeřazen zase do něčeho, jedenkrát do ministerstva, nebo jinam. Vedl jenom účetnický materiál, který byl u vojsk, co nebyly vyčleněny do akcí 1. nebo 4. armády, tisíce všelijakých teritoriálních útavů a úřadů. A ten je vlastně zásoboval a vedl účetnictví až do doby, než se přešlo na takzvanou jednotnou materiální soustavu a začala se používat výpočetní střediska a jiný způsob zásobování, než to bývalo zvykem předtím, zúčtovací listy a tak.

To víte, každý by rád zůstal na teritoriu své republiky, než aby byl vyčleněn do polního velení. A v rámci toho vojenského okruhu, tam se vyčleňovala část pro polní službu. A druhá část byla prostě pro teritoriální službu. A rozdělíte člověka, který dělá v míru obě dvě funkce najednou a za ně zodpovídá, aby to bylo, aby obě ty oblasti byly zabezpečované rovnocenně.

KS: To je problém určitě.

JF: To je lidský prostě problém. Když vím, že jsem předurčený prostě do teritoria, tak se snažím vytvořit podmínky lepší pro to teritorium, pro ty polní nemocnice, pro nějaké sklady a podobně. Když jsem předurčený, abych šel někam do války, tak je mi určitě bližší, aby moje vojska měla všechno, co potřebují, a co je za mnou, mě už nezajímá. A to si prostě okruhy dovolit nemohly. Naším potřebám odpovídalo, aby 1. a 4. armáda byla mobilní, rychlá a početně i štábně vybudována, kvalitativně vybavena nejlepšími lidmi, kteří byli kdy vůbec v generálním štábu nebo na ministerstvu. Myslím, že bylo správné, že to polní velení – frontové – bylo vyčleňováno zásadně z ministerstva národní obrany.

KS: Kdo by tedy v případě zahájení operací v rámci „horkého konfliktu“ byl velitelem Československého frontu?

JF: Náměstek ministra.

KS: To jest Janko, v šedesátých letech.

JF: Ano.

KS: A náčelník generálního štábu?

JF: Ten ne.

KS: Ten by tedy zůstal na teritoriu.

JF: Na teritoriu, ano. Dá se to říci tak, že okruh obral všechny druhy vojsk a správ, které tady prostě byly na ministerstvu, podle mě minimálně takových padesát, šedesát procent lidí si vybral z ministerstva a zbytek nechal tady pro teritorium. A některé složky byly typicky teritoriální, neměly co s žádnými operacemi, strategickými nebo taktickými, neměly co společného. Třeba stavební správa. Nebo nějaká investiční správa. Ty, co se zase staraly o lesy nebo Vojenské stavby a podobně. Nebo organizačně mobilizační správa – ta taky nikam nešla.

14 František Veselý zastával v letech 1969 – 1971 v hodnosti generálmajora funkci velitele 1. armády. V letech 1971 – 1985 byl generálplukovník Veselý velitelem Západního vojenského okruhu.

Ta jenom organizovala mobilizaci, a když ji udělala, tak to bylo v pořádku.

KS: Silniční sbor?

JF: Silniční sbor ... jestli vyčleňovalo silniční vojsko ... ne, nevyčleňovalo, nevyčleňovalo pro frontu nic. Silniční bylo taky teritoriální vojsko. Železniční vojsko to samé. Ale netvrdím, že neměl generální štáb, operační správa frontu, že neměla nějakého – jednoho nebo dva – představitele, kteří tam byli jako styční důstojníci mezi frontem a teritoriem.

Ještě jednu věc bych vám zdůraznil, to je taky důležité. A když už se rozhodlo, že to bude předáno na vrub Západního vojenského okruhu do Tábora, tak tehdy byla provedena jedna velká reorganizace ministerstva národní obrany a v generálním štábu, kde například ... já to řeknu za sebe. Nás [chemiků] bylo málo. Ale tam byly takové druhy vojsk, co už tam byly za první republiky třeba, dělostřelecké vyzbrojování. Tam jich bylo tolik prostě, že tam byl jeden důstojník, co měl na starosti flinty, a druhý měl na starosti minomety ... Nás tam bylo čtyřicet jedna všehovšudy a já jsem musel čtrnáct lidí dát k dispozici veliteli Západního ... čtrnáct míst dát k dispozici, těch nejlepších, operatérů a materialistů, kteří byli zároveň i přemístěni kádrově do Západního vojenského okruhu. A pokud se oni ještě válečně rozvíjeli, někteří trochu víc, tak tam i k mobilizačnímu předurčení byli určeni z ministerstva. Takže na ministerstvu nezůstal kámen na kameni.

KS: Kdy k tomuhle došlo?

JF: Tím okamžikem, jak se vytvořilo velitelství Západního vojenského okruhu, tak tím okamžikem se snížily počty ministerstva, v jednotlivých štábech druhů vojsk.

KS: To je rok 1965, kdy vzniká Západní a Střední vojenský okruh namísto 1. a 4. armády? Říkám to správně?

JF: Ne, to bylo později, až po šedesátém osmém roce. Já jsem odešel do Trutnova v padesátém sedmém, padesátém osmém ... 1957, 1958, 1959 [počítá], 1960. V padesátém osmém vznikla 1. a 4. armáda a nic jiného. A okruhy jako takové, ty vznikly až po roce 1968. V sedmdesátém roce vznikl Západní vojenský okruh s vyčleněním lidí z ministerstva a generálního štábu a převzetím části důstojníků, kteří byli na tom takzvaném Středním vojenském okruhu a Západním vojenském okruhu. Tak v sedmdesátém roce to vzniklo, co oni chodili na cvičení už pod Varšavskou smlouvou.

KS: Mohl byste si vzpomenout, jak jste prožíval tehdy aktuálně události karibské krize? Popřípadě i druhé berlínské krize, ale u té karibské krize to asi bylo mnohem bezprostřednější.

JF: Obě dvě krize byly tady pro nás na ministerstvu naprd, protože v obou dvou krizích jsme byli vyvedeni na velitelské stanoviště nebo do výcvikových prostorů a zaměstnání cvičením, cvičením na mapách. A když nám byla dlouhá chvíle, třeba na Mimoni, tak jsme byli povinni dělat přesuny a vykopat si – ne s ženisty, ale každý jeden náčelník si musel zabezpečit úkryty, okopy do hloubky metr čtyřicet. No a to víte, nám se moc nechtělo. I když jsme byli na válečných počtech, ale protože jsem zjistil, že tam je písek – tam na Mimoňsku je jenom písek, tam není skála ani zem – tak nám to krásně šlo. Jenže Rytíř – on byl taky venku, prostě nebyl tady, měli jsme poplach a zaujímalí jsme svoje postavení, ale záložní, ne do toho hlavního podzemního, ale venku v terénu – a najednou se objeví prostě mezi těmi borovicemi Rytíř, podíval se a říkal: „Jste jediní, co to splnili. [smích] Za to máte volno, zítra nemusíte dělat.“

No, byli jsme tam venku, to vám řeknu otevřeně, nejméně deset dní.

KS: A vy jste věděl, kde bylo to hlavní velitelské stanoviště?

JF: No, to věděli všichni. Tedy pardon, nemohli to vědět všichni, protože neměli k tomu žádné důvody. Já tam musel vybudovat radiační středisko frontu, aby to tam bylo, protože to se nedalo vozit sebou, to se muselo nějak vybudovat. A za druhé jsem byl materiální zásobovač filtroventilačních zařízení. Jak byly filtry, tak byly prostě i tlakové dveře a plynové ... jako se stavělo metro, tak tam se to stavělo taky. A muselo to být ochráněno prostě takovým způsobem, aby to ani přímý zásah ekvivalentu kilotun nerozbořil. V té době to bylo možné mít, ale v současné době už ne. Dneska už to vletí ... viděl jste v Iráku, jak to vletělo

dole a udělá si takovou díрку a vybuchne to prostě až v hloubce deseti až dvaceti metrů.
[výměna kazety, generál Franko dále hovoří o cvičeních ověřujících funkci chráněných pracovišť určených jako velitelská stanoviště]

JF: ... s poplachem se naložili lidi do autobusů, většinou to bylo v noci, ale i když se to konalo někdy přes den, tak autobus byl začerněný, na černo zamalovaný a jezdil tak, že člověk úplně ztratil vědomí, kde je. A i když jste z toho autobusu vystupoval, tak jste napřed šel takovou houštinou, a ještě tam byly zelené ženistické krycí masky. Takže neměl jste možnost říci, že víte, kde to je.

KS: Vy nicméně, jestli jste měl na starost opatřování všech těch protiatomových bunkrů, jako byly ty hlavní – K-116 a K-217 – filtroventilačním zařízením, tak jste předpokládám věděl, kde jsou umístěny.

JF: No, vždyť to říkám, že z toho titulu buď já nebo mnou pověřený člověk tam musel jít a zařídit to, aby to bylo, jak to má být. Já jsem měl k tomu tabulkového člověka.

Ale to bylo přece veřejně známo, že každá armáda, první, čtvrtá, velitelství okruhu, frontu mají podzemní chráněné pracoviště a velitel divize má něco menšího, ale ne takového, ale jen sestaveného z prefabrikátů. Z od ženistů vyrobených prefabrikátů, které se prostě rozeberou a zase naloží nebo to tam nechají. Takový ten typ bunkrů, aby mě někdo nezastřelil já nevím z pušky nebo z kulometu.

A tam byly i radiové cesty udělané, byly tam udělány podzemní spojovací systémy. A takové jedno pracoviště jsem i já nechal udělat pro teritoriální radiační hláskou síť a s kapacitou pro řekněme sto, sto padesát lidí a v izolačním režimu pobyt měsíc. To znamená se zásobou vody, se zásobou nafty, se zásobou materiálu. No a není to daleko od Prahy a je to u rybníka, v Hostivících.¹⁵ Je to na bývalém palebném postavení protiletadlového dělostřelectva, které bylo určeno pro ochranu hlavního města Prahy. A dělali to zadarmo ženisti, vojenští stavbaři nám dali materiál. A v rámci poddůstojnické školy to bylo hotové za půl roku. A zfunkčněno, to znamená už jako na izolaci, na přežití, to bylo v roce 1975. A funguje dodneška.

Pokračování rozhovoru s gen. mjr. Ing. Jánem Franko v Praze 16. července 2003

JF: Po skončení akademie jsem byl poslán na ministerstvo, z ministerstva na 1. vojenský okruh, kde jsem se zúčastnil toho prvního velitelsko-štabního cvičení štábů Spojených ozbrojených sil. Moc jsem tam ničím nepřispěl, ale alespoň jsem se tam okoukal, že ano. Každý mě tam považoval za pobočníka, protože já byl kapitán, a tam všichni ti šéfové, co byli kolem mě, byli nejméně generálmajoři.

No a nějak jsem se Rytířovi zalíbil. Hlásil jsem mu odchod po ukončení cvičení a on řekl: „Nikam. Už tady zůstanete.“ A já: „A co tady budu dělat? Já tam mám manželku, malé děcko, tříměsíční.“ A on říká: „Budete na funkci na okruhu. A sežeňte si lidi k sobě.“ Protože tam nebyla ani noha, to byli všichni po tom procesu zavření. Tak jsem našel lidi a dělal jsem tam. Bylo mi hlavně uloženo, abych pro Čepičku splnil úkol, že ten okruh bude mít absolutní pořádek v materiálním zabezpečení, pravdivé účetnictví a tak dál. A pomalu jsme se tak dávali dohromady ... a že mám na to půl roku. Za půl roku se to nedá dát nějak dohromady. Tak jsem řekl: „Ale za předpokladu, že mně dáte nějaké dvě pracovní síly, administrativní.“ Tak mi dali ještě jednoho chlapa do tajné spisovny a dvě ženské, na účetnictví. A že budeme moc dělat i v noci. Jinak jsme museli z toho štábu odcházet. A když chtěl někdo zůstat přes noc, tak si to musel vyžádat a museli lidi o tom vědět. A protože to naše oddělení bylo před oddělením okruhu VKR – nebo ObZ se to jmenovalo tehdy – tak oni nás tam měli na očích, a když viděli, že tam někdo je, tak už byl z toho problém.

Hlásil jsem, že to je už v richtíku všechno a že potřebuju nějaké další lidi. Tak nás z toho

---

15 V lokalitě Hostivice-Břve je dnes umístěno Středisko monitorování radiační a chemické situace.

jednoho bylo sedm, nakonec nás bylo dvanáct. Dvanáct lidí na okruhu. To jsem si sám vybíral u těch posluchačů, co byli vyřazeni z Vojenské technické akademie. A byli tam dobří lidé, které tam podle paragrafu 39 nebo kolik to bylo povolávali na dlouhodobé vojenské cvičení, aktivovali je. A když jsem to ohlásil, tak mi velitel okruhu ohlásil: „Soudruhu“ – to už byl soudruh – „soudruhu kapitáne, jste povýšen do hodnosti majora, mimořádně.“ To byl asi rok a tři čtvrtě.

S mimořádným povýšením už jsem se cítil líp. Ale říkal jsem: „No jo, ale co je mi to platné, když já nemám kde bydlet. Já bydlím tady, na Loretánském náměstí mám děcko a domů můžu málokdy jezdit. A on říkal: „Byt vám dám, já to zařídím.“ Tak jsem to sdělil manželce a až do takového listopadu ten byt pořád nebyl. Tak jsem šel k němu. Všichni ostatní se ho báli.

KS: Kdo to byl?

JF: Rytíř. Oni se ho všichni báli a já jsem se tedy nechal předvést, že prostě něco mám. A on: „Tak co?“ On se tak zakoktával: „T-t-t-tak.“ Třebas kolikrát se vystřelí za jednu minutu něčeho. A já jsem odpověděl: „Dvě.“ A on: „D-d-dvě-dvě-dvě.“ No tak jsem říkal: „Kdyby bylo podle vašeho“ – to jsem byl tak drzý – „tak jich bylo osm.“ Bral na mě ohled. Pak mi řekl: „Tak běžte na posádku, že vás tam posílám a že jsem rozhodl.“ Tady na Bořislavce mělo být postaveno pět domů. „A tam dostanete byt.“ Tak jsem tam šel, a ten bytáček mi řekl: „O tom, kdo dostane byt, rozhoduje bytová komise a já jsem její předseda. A vy nedostanete žádný byt.“ A já jsem ho nechal mluvit, že prý jsem drzý a že přeskakuju lidi a kdo ví co. A jsem zvedl u něho telefon: „Můžu si zavolat?“ On říkal: „Prosím.“ Tak jsem zatelefonoval do kanceláře Rytířovi [smích], vzal to pobočník a jemu jsem říkal: „Já potřebuju mluvit s velitelem.“ A on říkal: „Ale on má něco jiného.“ „Já to nutně potřebuju.“ Tak on to přepojil k němu do kanclu a já jsme mu [Rytířovi] jenom ohlásil: „Tady ten major, bytáček, prostě prohlašuje, že rozhoduje o tom, kdo dostane byt, a ne vy.“ On říkal: „De-de-de-dejte mně ho.“ Tak jsem ho dal, ten ho tak zcupoval – a odcházel jsem s dekretem. A to bylo ohromné štěstí.

Tak jsem tady pak sloužil poctivě až do roku 1959, a protože se tehdy zrušila ve Vojenské technické akademii ta samostatná technická fakulta, tak tam přebýval šéf té fakulty, taky mladík, a neměli ho kam dát. A tak ho prostě náčelník vojska tady, Jarolím, tak se rozhodl, že ho dá – protože neměl žádnou praxi, byl jenom v Sovětském svazu a pak šel dělat fakultu, tak aby měl nějakou praxi, aspoň tak to zdůvodnil – na moje místo, na ten okruh. A já prostě jsem šel do funkce nižší, do funkce velitele nově vzniklé brigády chemické ochrany v Trutnově. A tím tedy i já jsem získával praxi, protože moje praxe nebyla u vojska, moje byla někde úplně jinde. Tak jsem tam odešel, dostal jsem tam zase pěkný byt, větší ještě. Narodilo se nám tam i další dítě. To byly podle mě nejhezčí chvíle v průběhu řadové vojenské služby, protože jsme měli všechno, co jsme potřebovali, od města Trutnova. Abychom měli i velitelskou budovu, tak nám dali do trvalého pronájmu na náměstí hotel Klein. Žili jsme si tam velice dobře.

A protože se tam projevil takové německé tendence v roce 1958, 1959, 1960, že se tam začali objevovat ti vysídlení sudetští Němci, chodili tam na návštěvu. A už to bylo dost masově. A tam byli ještě ti, co nebyli vysídlení, už staří. Dělal v Žaclěři v uhelných dolech, tam bylo kamenné uhlí. Jezdili tam a těm místním okresním funkcionářům to bylo trapné, vysídlení tam chodili provokovat, okukovat, jestli to tam dobře obhospodařují, ti nově usídlení lidé. V Trutnově bylo za první republiky osmdesát procent obyvatel německé národnosti, místních. A potom jich tam bylo asi takových patnáct procent, v tom Podkrkonoší. Tak abychom je umravnil, v Žaclěři a na Úpě a potom směrem na druhou stranu, zase na Polsko, vymyslel jsem, že jsme si sami zřídili naši brigádní autoškolu a cvičné jízdy se dělaly ne do Jaroměře a na Hradec Králové na krásné silnice, ale že tam nahoru, na Žaclěř. A tyhle jízdy vojenskými auty to obyvatelstvo tak umravnilo, že tam prostě byl klid. Už nebyl všelijaké *Heim ins Reich* a nám se v tom terénu – hlavně v zimě – zkvalitnil výcvik řidičů.

A předseda městského národního výboru – nějaký Anděl – říkal: „Poslouchejte, nebylo by možné, abyste vy tady v Trutnově udělali vojenské přehlídku?“ Říkal jsem: „No, já se

zeptám.“ Tak jsem se ptal velitele okruhu, to byl už generál Kolovratník¹⁶ a on říkal, že se zeptá na štábu. Tak se zeptal na štábu Rytíře, který řekl: „A kdo to tam vymyslel?“ „Franko.“ A on říkal: „Tak, ať to má ten politický dopad.“ Tak byl napsán rozkaz prezidenta, kde se má konat vojenská přehlídka – v Praze, v Bratislavě a v Trutnově. Jedenkrát v životě něco takového [smích] jsem zažil, za celou svou historii. Protože jinde se vojenská přehlídka nekonala nikdy, jenom malá v Bratislavě a v Praze. A to nám udělalo takové jméno, že voják tam prostě něco znamenal. A fůra mladých lidí se tam i oženila a měli jsme tam i výborné sportovní družstvo. Takže i ve sportu jsme porazili armádní tělovýchovné středisko z Liberce. No, výborné to tam bylo.

V roce 1960 jsem byl převelen na ministerstvo do funkce zástupce náčelníka vojska na ministerstvu národní obrany, v hodnosti majora. Náčelník byl tenkrát už plukovník, Ondrůj, a já byl majorem. Přišel jsem do takového kolektivu, kde mě moc dobře nepřijali, protože každý říkal: „To je ten z té praxe, ten má praxi a my ne.“ Ale nakonec jsem byl řádně povýšen v roce 1961 do hodnosti podplukovníka. A na té funkci jsem byl až do roku 1966, 1967. Ale to už jsem byl jako podplukovník ve Vorošilovce. A to se taky málo stávalo, každý, když šel do Vorošilovky, tak měl vždycky nejméně hodnost plukovníka. Dva roky jsem byl v té Vorošilovce, od roku 1966 až do šedesátého osmého roku, do 17. srpna. Včetně měsíce dovolené. Když jsem nastoupil, byl jsem určen do funkce náčelníka chemického vojska a generál Ondrůj odešel. Odešel do Brna, dělat náčelníka katedry té naší specializace a už tam potom zůstal.

A já jsem 17. srpna nastoupil do funkce toho náčelníka, 17. srpna mě náčelník generálního štábu generál Rusov¹⁷ ze své funkce uvedl na správu, poděkoval Ondrůjovi, poblahopřál mi a odešel. A 21. v noci, z 20. na 21. v noci mně dozorčí operační hlásí, co je, já poslouchám rádio. Tak jsem se zvedl a šel jsem tam, šli jsme všichni na ministerstvo. Ještě nebylo obsazeno ani ministerstvo, ani generální štáb, až k ránu, to byly asi tři hodiny ráno. A tam nebyl nikdo z těch papalášů, ti byli všichni na generálním štábu, u Rusova. A dali nám pokyn, že se máme shromáždit u ministra v zasedací místnosti a tam čekat na další pokyny a informace. Tak jsme tam seděli, všichni jsme uvažovali co, kde, jak, já jsem nic nevěděl. To víte, že tam mezi nimi byli lidé, kteří byli spojeni s „pravými“, s „levými“, pro Rusy, proti Rusům a tak. Protože já jsem padesát procent těch lidí skoro neznal a padesát procent jsem jich vůbec neznal. A neměl jsem takové problémy, jako měli oni. Třeba mezi tím hlavním výborem a členy hlavního výboru a HPS a to ostatní. Já jsem tam najednou přišel, dva dny jsem tam prostě byl, ani jsem se nestačil rozkoukat. Tak jsem tam hlavně zařizoval, abychom my, co jsem je tam měl na správu, mí lidi, aby byli, jak se říká, vyčkávaví. Ani ne vlevo, ani ne vpravo, ani ne pro Rusy, akorát ať jenom chodí a koukají. Protože oni nás všechny internovali Rusové v té zasedačce. Přišli tam dva seržanti se samopalem a jeden major, ten nás tam hlídal, nikdo jsme si nesměli zavolat, až najednou se vrátil generál Mucha¹⁸ a strašně ho tam sprcal, říkal: „Já zatelefonuju maršálovi Jakubovskému.“ Ten byl na generálním štábu a tam to bylo horší, protože celé kolegium ministerstva bylo na generálním štábu internováno a ty ostatní druhy vojsk a složek, jejich náčelníci byli internováni na ministerstvu a hlavní týl byl internovaný prostě na hlavním týlu. Tak nakonec ten Jakubovský vydal prostě rozkaz, že ta internace pro nás neplatí. Jen říkal, jak máme být potichu a ať neprovokujeme. Tak já jsem ty své lidi zaměstnal. Prostě museli jsme dělat nedodělky, co kdo měl, a když skončila pracovní doba, tak museli odejít pryč, aby se mi tam nezdržovali. Pak nám zařídili, že jsme

16 Generálporučík Ladislav Kolovraník zastával v letech 1956 – 1958 funkci velitele 1. vojenského okruhu.

17 Generálplukovník Karel Rusov zastával v letech 1968 – 1979 funkci náčelníka generálního štábu ČSLA, v letech 1979 – 1989 funkci 1. náměstka ministra obrany.

18 Generálporučík Alexander Mucha se narodil v roce 1919 v Prešově. V lednu 1944 přešel ze Slovenské armády bojující proti Sovětskému svazu k československé vojenské jednotce. V letech 1949 – 1952 absolvoval Akademii generálního štábu Polské republiky a v letech 1956 – 1958 Vojenskou akademii generálního štábu v Moskvě. V letech 1964 – 1968 byl rektorem Vojenské akademie Antonína Zápotockého. V letech 1968 – 1971 zastával funkci 1. náměstka ministra obrany.

dostali ty samopaly, takové ty s krátkou hlavní.

KS: Škorpióny?

JF: Škorpióny. Ale jenom šéfové to dostali.

KS: Proč jste nechal přidělit ty samopaly? Jaký to mělo důvod?

JF: Ne, nám byly přiděleny. Rozhodnutím vyšších funkcionářů. K osobní potřebě. A do práce, když jsme chodili, tak jsem to prostě nosil pod kabátem. Protože byly takové fámy, že tam zavírají lidi, tam na tom sídlišti, tam na té ulici. Jak tehdy byla taková fáma, že jsou vytipování lidé, kteří půjdou, Rusové že je odvezou pryč. Ti, kteří byli vytipováni, že jsou „anti“, proti tomu. A lidi sundávali štítky z ulice a čísla domů a směrovky dávali, aby je nebylo možno nalézt.

Tak to tak trvalo možná tři, čtyři dni a zatím ti vojáci, ti jejich námořní pěšáci, nedostali žádné ubytování nikde, nic takového, prostě na každé chodbě byli prostě v rohu, tam je to čtvercová budova, tak v každém rohu na chodbě, na čtyřech místech se povalovali na zemi. A tam trávili svoji funkci. Ale nikomu nebránili v ničem, v chození ven, z kanceláře do kanceláře. Ale nikdo si jich nevšímal. A teď oni taky potřebovali pít a na záchod ... no, to byly hrůzostrašné věci. A pak po čtyřech dnech je odsud stáhli. Tanky byly venku na ulici, kolem ministerstva, hlavně zezadu, ne z čela, ale zezadu. A tam lidi se koukali z oken, oficiři, a některý tam na ně i něco hodil. Víím, že z jednoho okna, z oddělení Hlavní politické správy, když už nevěděli co, když se to všechno těm politrukům tak zhatilo, oni měli řídit a vést a oni nevěděli, o co vlastně kráčí. Tak se tam ožrali a víím stoprocentně, že dvě flašky vyletěly z okna ven – já netvrdím, že náhodou, ale netvrdím, že neúmyslně. A tady těm chlapům prostě na ten tank a na hlavu. Pak se začalo strašně rychle vyšetřovat, jestli to není vzpoura nějaká z naší strany, a byl to i důvod, že Džúr prostě musel jít k maršálovi se za to zodpovídat. Nakonec se vyšetřilo, že to bylo z oken hlavní politické správy, tak to nějakým způsobem šlo pryč a ti lidi byli okamžitě přemístěni, mimo Prahu.

Já jsem měl tehdy svého syna, to byl starší, na pionýrském dětském táboře. On v pionýru nebyl, ale vojenská správa to organizovala tam, u Ledče nad Sázavou. Manželka mi pořád říkala: „Starej se o toho syna, bůhví co tam je. Vždyť víš, co se děje.“ Tak jsem šel za Muchou a říkám: „Já bych vás požádal, abyste mi povolil si dneska odpoledne zajet pro syna.“ On řekl: „No, povolím ti to, na tvou zodpovědnost.“ Protože ty zprávy, co byly, co se tady v Praze děje nebo venku, byly hrůzostrašné – že se střílí, tam a tam, a tunely nejsou průjezdné, mosty ... „Ale zítra ...“ – vzhledem k tomu, že ministr přišel na to, že i Němci tam vstoupili a Rusové říkají, že žádní Němci tady nejsou, že se jich to netýká, tak jako ani Rumuni tady nejsou, a on zase věděl po nějaké civilní linii, že tam Němci jsou a že byly viděny kolony Němců – „tak ty tam pojedíš, protože ty to máš jako svoji posádku, do Liberce, půjdeš se tam služebně podívat a zjistíš konkrétně, jaká je tam situace, od Liberce počínaje až já nevím po celé to pohraničí. Zjisti, jestli tam jsou nebo nejsou.“ Protože ti vojáci, ti nikde nebyli v objektech, například Poláci, ti byli mezi Jaroměří a Hradcem Králové na polích tam rozmístěni.

Tak jsem jel přes Prahu, a kdybych byl nevěděl, že jsou tu Rusové – na silnici jsem nikoho přísambůh nepotkal. Tak jsem „osvobodil“ syna z toho tábora, aspoň jsem je tam uklidnil. Večer v noci jsme jeli přes Vlašim, Benešov nazpátek sem. Tak v noci už to bylo horší, v noci už nás tam občas nějaký ten Rus, *regulirovčik*, zastavil na silnici. Ale dojeli jsme, nikdo nás nezkontroloval, já jsem tam zatím sebral všechny ty noviny, co vycházejí v okresních městech, to bylo prostě páté přes deváté. V Benešově nám řekli, že se v Praze střílí a že nemůžeme přejít na druhou stranu řeky, po žádném mostě, a tunel že je zavřený. Tak jsem jel, jel, jel a najednou jsem projel přes most normálně, a i přes tunel jsme dojeli domů a přijeli jsme až před barák a já jsem ani jeden výstřel neslyšel. Tak ty výstřely byly první den a druhý den v Praze, kdy lidi byli třeba i zastřeleni, ale pak už Rusové nesměli střílet, to zase byla z naší strany taková podmínka. Co jsme zase my dávali za příklad: „Chcete tady udržet klid a pořádek, když sami děláte takové nějaké věci.“

A na druhý den jsem tedy jel do toho Liberce. Tehdy už byla hotová ta opravená silnice mezi Turnovem a Libercem, taková široká, čtyřpruhá, nová. Tak ta byla zaneřáděná a bylo vidět, že tam jely ty tanky. Protože tam bylo bláto a takové věci. Když jsem dojel do Liberce, tak jsem žádného Němce neviděl nikde, a v Liberci velitel posádky mi říkal, že nikdo není v celém tom libereckém kraji, že tam žádný Němec není, ale že potvrzuje to, že Němci vjeli, asi dvě divize, z německé strany na českou stranu a vjeli do hloubky třeba deset kilometrů a po těch nejlepších silnicích se zase tím způsobem vraceli nazpátek. To znamená porušili jejich smlouvu, že nevstoupí na území cizího státu. Tak jsem přišel a ohlásil jsem to tomu našemu ministrovi a on to měl v rukávě a teď s tím začali operovat. Hlavně ministr zahraničních věcí Hájek operoval, že Němci porušili prostě mezinárodní smlouvy. A nikdo nechtěl uznat, že nebýt mé drobné cesty do toho Liberce, tak bychom neměli vůbec žádné zprávy. Takhle to bylo oficiálními místy uděláno.

KS: Vy jste v té době s tou posádkou v Liberci neměli spojení, prostě normální spojení armádní?

JF: V té době se telefonicky nikde nedalo dovolat. Spojení, které fungovalo, to bylo „véčé“¹⁹ „VČ“ – to znamená, že se mohlo mluvit otevřeně, to bylo takzvané radiorelé. Anebo když člověk měl ten ZAS,²⁰ takový zvláštní přístroj, bledězelený. Ale brigáda ten ZAS neměla. Tamhle v Jaroměři vysílali zprávy z radiovozů, co měl prapor ve své výzbroji, tam byla zřízena vysílačka, protože armáda v té době, první týden až čtrnáct dní, plnila funkci podzemních vysílaček. Protože oni mohli udělat, co chtěli, vysílaček bylo tolik, protože v každém městě ji měla každá posádka. Vysílalo se ne s dosahem já nevím pět set kilometrů, ale s dosahem, jaký to mělo a otevřenou řečí. Než tohle všechno ustanovili ti Rusové, to trvalo možná měsíc. A pořád to nepřestávalo. Až potom generál Mucha přišel a řekl náčelníkovi spojovacího vojska, Stachovi:²¹ „Hele, oni vás zaměřili už, a jestli nepřestaneme – a ty víš, kde jsou ti nejlepší – jestli nepřestaneme, tak oni vás tam vybombardují.“ Tak horko těžko vydal rozkaz, že všechno přestat v armádě. Pak byli chudáci spojaři, spojovací náčelníci, v rámci normalizace nejvíc postižení všelijakým propouštěním, dodatečně.

KS: Někteří bývalí pracovníci zpravodajské správy vzpomínají, že je Sověti tehdy žádali, aby jim poskytli radiolokátory k vystopování těch vysílaček. A že to zamítli.

JF: Ano.

KS: Mohl byste říci, kdo byli tenkrát ti hlavní známí „praví“, „leví“? Myslím ti hlavní protagonisté. Ony se ty postoje určitě měnily.

JF: Já si myslím, že to se tak nedá říct. Ti „praví“ a „leví“ ... No, dejme tomu, Janko byl tak prorusky orientován.

KS: Jistě, ale Janko spáchal sebevraždu v březnu 1968, jestli se nepletu.

JF: On byl s Novotným svým způsobem hlavní z těch, kteří punktovali spolu s prezidentem o lednovém zasedání. A „leví“ potom byli všichni ti, co byli členové, funkcionáři hlavního výboru KSC, který řídil Šejna. Kdo tam prostě byl, tak ten se dá považovat za „levé“ – „leví“, co podporují Rusy.

Ale z funkcionářů, aby byl někdo, jak se říká, vůdčí silou něčeho, tak to bývali ani ne tak lidé na ministerstvu, ani na generálním štábu, ale to byli velitelé armád a velitelé letectva, 10. letecké armády a tak. Protože ti měli svoji pravomoc a mohli si dělat, co chtějí. Ale obecně tedy mi to připadalo, že nikdo takový nebyl, kdo veřejně vystupoval a vítal Sověty jako „osvoboditele“, ne jako okupanty. Protože ministr národní obrany a všichni jeho náměstkové, náčelník generálního štábu, když vystupovali někde na shromáždění tady v ÚDA [Ústředním domě armády], tak mluvili prostě o „okupantech“ ještě měsíc po vstupu. Ne o „dočasném umístění vojsk“, ale ještě měsíc mluvili o „okupantech“ a co se má dělat a co se nesmí dělat v jejich prospěch. Všichni, do jednoho.

19 Zkratka pro ruský termín *высокочастотное* (vysokofrekvenční).

20 Zkratka pro ruský termín *засекречено* (zabezpečeno).

21 Generálporučík Ladislav Stach zastával funkci náčelníka spojovacího vojska v letech 1968 – 1988.

Až když se vrátil z Moskvy ten Dzúr, jak tam byl s prezidentem, Biľakem a ostatními, jak tam byl člen vládní delegace, tak od té doby, jak se říká, obrátil. Ne že by jim to připomínal, ale bylo vidět, že co řečně Grečko nebo maršál Jakubovský, tak to platí.

KS: Před několika lety vyšly paměti generála Majorova, který se taky účastnil té operace ...

JF: Byl tady, byl v Milovicích velitelem.

KS: ... a on si tam stěžuje, ještě s přesahem do sedmdesátých let, že Dzúr je vodil za nos, že prostě tak jako manévroval, balancoval. Na Slovensku to přeložili, že Majorov napsal o Dzúrovi, že Dzúr byl „táravý Švejk“.

JF: Je to možné. Protože on Majorov svým založením byl takový člověk, který jenom s každým štekal, neústupný. A hlavně když byl velitel Střední skupiny vojsk, tak nenašel si oblibu ve velení československé armády.

On tady totiž nebyl jenom Majorov, Majorov byl jeden z mála, takoví, co tady byli, to byli všichni polní velitelé. Na ministerstvu ne, na ministerstvo přišla speciální skupina z Moskvy, až ze Spojeného velení, ze štábu Spojených ozbrojených sil, které nebylo v Moskvě, to bylo tamhle na území Polska. Jejich polní stanoviště, kde měli celé své místo – snad ve Wroclawi to bylo ... vím, že to bylo blízko. Tam měli celá kasárna. To jenom v Praze se stalo, že nebyli umístěni v Praze. V Maďarsku to mají přímo v Budapešti, tam mají bývalé objekty maďarské armády, zabrali je s domy i se vším. A v Polsku, to zas měly ty dvě divize Severní skupiny vojsk taky takové velitelství, to bylo všechno poděděno po Němcích. V NDR to bylo to samé. Jenže v Praze nebyli a do Prahy nesměli vůbec chodit první rok, jen na propustku. Například rodinní příslušníci, když už tady byli v těch Milovicích, nebo i ten náčelník – ten když prostě chtěl něco se mnou místo aby telefonicky ..., tak musel jít požádat toho svého velitele, třeba Majorova, jestli může odejít na služební cestu a napsat zprávu, o čem kde jak a s kým jednal. Oni tam žili jako v okupaci. Takže oni nás okupovali a byli vlastně okupováni oni sami. Samozřejmě, že se to měnilo potom, druhý rok, třetí rok, čtvrtý rok. Pokud se nevyměnili.

A ti, co byli tady od toho Prikarpatského vojenského okruhu ze Lvova, tak to byli dalo by říct ti vojáci, kteří byli předurčeni být v Československu, podle operačních plánů jako druhý sled frontu. Druhý sled za Československým frontem. Takže oni tady vlastně podle papírů měli mít území mezi Karlovými Vary a Slaným a Ústím nad Labem, to znamená západně od Vltavy a Labe.

Vlastně z toho Prikarpatského vojenského okruhu se museli ze svých posádek, aby se dostali na terén středoevropského válčiště, přesunout po vlastní ose. A to je přes tisíc kilometrů. A tisíc kilometrů, to může taky znamenat, že na základě stavu technického, bojové techniky, jich sem nedojede ani polovička.

KS: V téhle souvislosti se nemůžu nezeptat – existuje jedna z takových interpretací, možná trochu bláznivých, možná hodně bláznivých, která říká, že na Pražské jaro by bylo možno nahlížet právě v tomhle kontextu, že vlastně bylo jen jakousi zástěrkou pro to, aby mohla být sovětská vojska rozmístěna v Československu. Protože ten sovětský tlak na rozmístění těch vojsk tady byl už silný, vystopovatelný nejméně od poloviny šedesátých let. Ta teorie je samozřejmě šílená ...

JF: No, není. Já to řeknu z mého hlediska. Princip je, ve kterém roce a kdo podepsal protokol, na základě kterého se vyčleňuje, že takové a takové síly bude držet pro válku. Kolik divizí, kolik já nevím kanónů, kolik tanků a toho ... Čechoslovákům bylo vnuceno – a to bylo ještě za Gottwalda – vzhledem k tomu, že to je taková rozvinutá země, ze všech „lidodemo“ nejrozvinutější, nejvíc zbrojařského průmyslu, tak do toho musí dát taky nejvíc peněz. A vnutili jim, československé straně, do protokolu, že musí mít patnáct divizí vševojskových. Patnáct. Válečně. Mírově – to už je jiná otázka. A zároveň za jak dlouho musí být zmobilizované. A tím se na jedné straně chlubil funkcionáři, kteří do toho měli co mluvit. Jenže – patnáct divizí musí mít výzbroj pro patnáct divizí, velký rozpočet, který nepotřebujeme. Po padesátém roce se začal budovat těžký průmysl, přestěhovali ho na Slovensko, nebo ne přestěhovali, ale postavili nové závody na výrobu tanků, obrněných

transportérů, v prostoru, kde nikdy žádný takový průmysl nebyl, například v Martině, v Detvě, v Podbrezové, prostě na východním Slovensku. Chemie se stavěla, v Humenném tu chemičku ... Samozřejmě ve prospěch rozvoje civilního hospodářství, ale to byla polopravda jenom, že ano. Pak přišly ty pětiletky a v rámci těch pětiletok se ukazovala, že ta čísla ... že armáda hlavně způsobila, že je něčeho nedostatek. Protože armáda musela jíst, potřebovala železo. Prostě všeho bylo tak málo ve prospěch toho civilního režimu a hospodářství. Proto vznikla taková ministerstva jako ministerstvo chemického průmyslu, ministerstvo lehkého průmyslu, ministerstvo těžkého průmyslu, prostě každý obor má svoje ministerstvo a nad nimi Státní plánovací komise, která bojovala s těmi tisíci požadavky, že na jedné straně měla projekty a na druhé straně má dostat materiál, přesně spočítaný, a když to není splněno, tak nemůžeme tam stavět a vyrábět. Tak v rámci těch úprav pětiletých plánů se prostě stalo to, že někdo z těch prezidentů tehdejších – já si prostě myslím, že to byl až Novotný – projevil nějakým způsobem přání, aby se ta armáda snížila, aby to nebyla taková zátěž. A že to mají naši funkcionáři proboujet na sovětské straně. A oni prostě na sovětské straně jim odpověděli: „Když jste mohli to dělat v poválečné době, tak teď, když máte rozvinutý průmysl a my vám technicky s něčím pomůžeme, tak na tom stavu trváme, protože kdyby ten stav byl nižší, tak by to zase chybělo pro splnění úkolu celoevropského.“ Někde by zase neměli zálohy žádné. Němci taky začali z nuly, když se to tak vezme. A ta vojska, která byla dočasně umístěna v Německu a v Maďarsku a v Polsku a ještě já nevím kde, ta poválečná ruská, tak ona taky stála hodně peněz, ten jejich pobyt. Ale hlavně měla negativní vliv na myšlení lidí, protože na jedné straně je tam nacpávali, že „Sovětský svaz – náš vzor“. „My jim tam budeme teď ukazovat, jak se to má dělat, a oni žijí v takovém prostředí, které nás o sto padesát let předčí.“ To znamená, že ti lidé, kteří tady sloužili ze Sovětského svazu, tak to byla pátá kolona, přímo měla vliv na psychiku lidí. A proto oni to zařídili tak, že sem umísťovali ne konkrétně Bělorusy z Minska, nebo z Ukrajiny z Kyjeva, ale oni vybírali lidi ze Sibíře, kteří prostě se učili žít a jíst a zdravit. Takoví byli schopni se podřizovat drilu. A velitelé, ti tam taky všude zůstávali tak dva až tři roky a pak je hned vyměňovali. Když ten voják má svoje cíle a tužby, tak ten velitel, ten podlehne podstatně rychleji takovým móresům, které se prostě nazývají „kapitalistické“. To znamená získávat věci a zadarmo – od obyvatel nebo od podřízených. Proto se i tady v Milovicích rozmohla strašná šmelina. Oni, když tady sloužili, tak dostávali všichni jenom například 1 200 korun na měsíc a ostatní jejich výplata jim šla na účet tam, do Minsku. Takže on i kdyby chtěl, něco si koupit třeba, tak na to peníze neměl, hlavně když tady bydlel s rodinou. A když se ještě vypíjelo potom ... tak to bylo málo peněz. Když odcházel Suchorukov,²² víte, co s ním udělali v tom Rusku? On odvázel v železničním transportu dva nebo tři vagóny plné osobních darů, které on dostal od funkcionářů, ředitelů fabrik a tak dál. Nábytku, zařízení, prostě luxusní věci za „projevenou péči“, kterou věnoval Československu. Třeba v jednom okresu dostal velký televizor, v druhém dostal další televizor, i když oni měli televizorů dost, tak dovezl sebou hodně luxusních věcí, všelijakých křišťálových lustrů. To byla mezi ruskými funkcionáři úplně šáňka, každý takový výrobek, jako je lustr, to se prostě vozilo do Milovic a z Milovic pryč potom. Tak oni ho nechali projet přes státní hranici. A někdo to buď na něho „píchnul“, nebo se to už vědělo – možná že to „píchnli“ sami Rusové na sebe, protože byli závistiví, ten měl moc a ten ještě neměl. A to se týkalo od toho hlavního až po velitele roty třeba. Velitel roty, ten zase prodával benzín. Nebo na takový papírek, že jsem přijal od četaře toho a toho, on vám dal za pět korun třeba jeden celý kanistr. A kradli, když byli někde mimo – proto oni je zásadně nikam nepouštěli. Například na brigády ... abych vám to správně řekl – velitel z Frenštátu pouštěl do všech velkých podniků, ale hlavně do těch, kde dělali pomocné práce ve fabrice, osm set vojáků bez vědomí nadřízených. A když potom odcházeli ti vojáci na den jejich armády, tak přišel a každý donesl něco, nějaký suvenýrek, voják donesl vojákovi, major donesl majorovi.

22 Armádní generál Dmitrij Semjonovič Suchorukov byl velitelem Střední skupiny sovětských vojsk v letech 1976 – 1979.

A teď přišel tam ten ředitel, byl z Vítkovic, a vytáhl šek – tam jsem byl osobně u toho přítomen – kde prostě jim říkal, že za pomoc poskytnutou jeho závodu děkuje a „Sláva, sláva!“ a že předává ten šek jako finanční pomoc pro kulturně výchovnou činnost. A to byl velitel brigády v tom Frenštátě. A víte, jaká tam suma byla? Milión korun! Jeden rovný milión korun, vítkovický ředitel přišel a dal jednomu obyčejnému majorovi, veliteli brigády dělostřelecké, co tam byla, jako odměnu za poskytnutou brigádní pomoc. Anebo u cementárny ... prostě je vzali a byli v Berouně a všude. Poskytovali tam pomoc, naši lidi tam dejme tomu nemohli jít a museli tam jít ti Sověti. A každý třetí pytel cementu, co byl vyroben, byl naložen na auto a odvezen pro potřebu Střední skupiny vojsk, ale zadarmo. Prostě oni jim nedávali za tu brigádnickou práci ani korunu, maximálně stravu, a byly tam ty brigádnické skupiny maximálně čtrnáct dní a po čtrnácti dnech je vyměnili, protože nebyli pod dohledem, nekontrolovali je.

A tímto způsobem to přerostlo i v armádě do takového stadia, že i Vojenské stavby podle známosti postavily třebaš dům, třeba z ukradeného nebo takhle zafixovaného materiálu. A jeden z těch domků stojí tady odsud třicet metrů vpravo, krásný ... patří ministrovi Džúrovi. A když se to tady stavělo, tak tady jezdila auta s tím materiálem. A když se to projednávalo, když to prasklo, tak ministr Džúr prostě prohlásil – toho, co to zařizoval, povýšil na generála, náčelníka stavebně-ubytovací služby, Vojenských staveb taky – a když se to projednávalo, tak on prostě řekl: „Prosím vás, každý máte chalupu někde, chatu – a já co mám? Já jsem si tady vedle hotelu Praha zrestauroval zahradnický domek!“ Tam byla veliká zahrada. „Tak ten zahradnický domek jsem koupil za 26 000 korun a ta oprava nestála ani 20 000.“ Tak když potom půjdeme, ukážu vám ho – to je pěkný zahradnický domek.

Ty úplatky, nebo jak by se to řeklo, ty podvody, s ojetými auty, jak se prodávaly z armády, na to byly speciální pořadníky, to se chodilo vybírat, levné to bylo, auto dva tisíce korun, tisíc pět set korun.

KS: V tom prý tenkrát vynikal Šejna, ještě než utekl, v tom kšeftě s armádními auty.

JF: On to měl na starosti šéf TASu, tankové a automobilní správy, a on patřil mezi ty takzvané „levé“, to je pravda.

Já jsem chtěl jenom říci, že Sověti byli odmítnuti, ale každý rok byl problém, jak dostat ten Prikarpatský vojenský okruh na území Československa, aby tady byl včas a včas mohl být zasazen. Protože když nebude zasazen včas – a než tam dojede, přes ty příhraniční hory a tak – tak se může stát, že to tam bude tak poničeno, že nikudy se nedostane.

Tak to bylo nakonec využito, ale ne Pražské jaro podle mého soudu, to by si oni nedovolili. Proti Pražskému jaru se v Rusku, v Moskvě vystupovalo otevřeně, i učitelé na akademii nebo inteligence. Tam si to nedovedli vůbec něco takového představit, že se může dít v socialistickém státě, takové myšlenky, jaké tady prostě jsou. Nejvíce je tam rozčiloval – já jsem četl tu jejich Pravdu každý den – ten pojem „socialismus demokratický s lidskou tvář“, strašně. Protože u nich je „socialismus s tvrdým bičem“.

A protože jsme měli tak vysokou životní úroveň, což nikdo nemohl popřít – na druhém místě byli Němci, NDR, to je samozřejmé, na třetím místě byli Poláci, na čtvrtém místě byli Maďaři, na pátém byli Bulhaři, na šestém Rumuni, kteří z hlediska stavu výzbroje a úrovně všeho prostě zaostávali. A československé orgány – armádní i celostátní – byly vyhlášeny tou schopností reagovat na situaci a improvizovat, ale rychle, aby to vyšlo na *pünktlich*. To kolikrát jsem si říkal, to není možné, že to se něco takového může stát. Třeba někdo řekne: „Tam bude přistávací plocha v Brdech.“ Přistávací plocha pro letadla nebo pro vrtulníky. Někdo věděl, že tam kdysi byla za první republiky [úsměv], taková malá. Tak oni to použili a tam bylo letiště jako hrom, na samém vrchu. Chodil jsem tam vždycky kolem toho na houby.

KS: Kde to je, to letiště?

JF: V Brdech, jak jsou Strašice. Tam je hora, kousek od Příbrami.

KS: Tam byly tankové jednotky ve Strašicích, jestli se nepletu.

JF: Byly ve Strašicích, ale teď už tam nejsou, to už je zrušeno. Celé to město Strašice je

vlastně vojenské. Tam nebylo nic civilního, tam byl akorát hospodský a ten byl v armádě a pak ho vyhodili. [smích] Tak ten dělal tam hospodáře. A takové ty chaloupky podhorské, tak to se všecko prodalo místním nebo na letní byty.

KS: Chtěl jsem se zeptat v téhle souvislosti, jestli s tím sovětským požadavkem na umístění jednotek v Československu už před rokem 1968, už v půlce šedesátých let, jestli s tím souvisí i ta reforma v roce 1966, kdy byla Pohraniční vojska vlastně převedena od ministerstva vnitra pod ministerstvo obrany a vybavena těžkou technikou. Jestli to mělo za cíl uměle navýšit počty armády, aby se tak vyhovělo tomu sovětskému požadavku.

JF: Já si myslím, že to bylo proto, že v rámci příhraničního sražení nebo příhraničních bojů tady byla taková situace, že tady je hranice, tady je deset kilometrů nebo patnáct kilometrů posádková linie, místních vojenských posádek, a tady je ten prostor mezi těmi pohraničníky a těmi vojsky, která napřed musí z těch kasáren vyjet a dojet dopředu. Tam je prázdná a to byl nejslabší bod – boj o čas. Kdo bude první na hranici. A proto taky se všechny posádky měnily v předcházejících letech, někde jsem ten termín četl, kolem šedesátého roku, a musely to ke hranicím ... Žamberk nebo jak se to jmenuje. Prostě, jak dneska vezmete město Sušice, tak byla posádka i v *takovej rici Pa'ovej*,²³ tam nebylo nic ... nebo ve Stříbře a za Stříbrem, Tachov a Bor u Tachova nebo jak se to tam jmenuje. To byla postavena nová kasárna i s tankodromy, takže od nich měli na hranici maximálně deset minut. A tam prostě byli ti pohraničníci, kteří potřebovali protitankové zbraně, nebo takové zbraně, které by byli jiná než samopaly nebo kulometry. A ti dělali tu první záchytnou linii. Aby to měli splnit, tak museli dostat něco od armády, tu výstroj, a zadarmo samozřejmě. To nekupovali.

KS: Ještě bych se vrátil na chvíli k tomu vojenskému plánování. V roce 1967 vzniká „mezirezortní koordinační komise teritoriálního obranného systému“.

JF: Nemůžu vám k tomu víc říct, já jsem byl tehdy v Moskvě, 1966, 1967, 1968, takže nemám o tom vlastní nějaké zprávy. Ale když jsem se vrátil a pracoval tam, tak nic takového jsem neslyšel.

KS: Šlo mi spíš obecně o ten problém teritoriálního vojska versus ty jednotky, které jsou určeny pro front.

JF: Teritoriální vojska vůbec neexistovala, v armádě teritoriální vojsko jako takové. „Teritoriální“ jako slovo znamená, že to je činnost na území něčeho. A tam patřily Lidové milice, tam součinili i pohraničníci. A Civilní obrana, to by mohlo být ještě teritoriální. Ale vojsko, divize třeba nebo nějaký pluk nebo něco takového, který by byl předurčen k ochraně teritoria, to nebylo, nikdy. A hlavní účel těch jednotek na teritoriu bylo provést protiakci proti lidem, kteří jsou tady výsadkem vysazeni nebo proti domácím zkorumpovaným živlům. Nebo když jsou havárie přírodní, tak tam taky působili. Ale ne armáda ...

KS: V komisi, která měla objasňovat události roku 1968, která působila potom v devadesátých letech, byly prováděny rozhovory s jednotlivými generály. S pamětníky, kteří v té době byli, se Šmoldasem, s dalšími ... a s generálem Vitanovským. A právě v tom rozhovoru Vitanovský říká, že vedl se Sověty určitý spor o to, jak zabezpečit ochranu toho vlastního území. Ten spor popisuje vtom smyslu, že Sověti naléhali na to, aby veškeré možné jednotky, které bylo možno zařadit do frontu, byly zařazeny do frontu, a že on argumentoval tím, že ten první sled – a Československý front by byl zřejmě tím prvním sledem, než by dorazily z Příkarpatského okruhu další jednotky – že ten první sled by měl takové ztráty, že i kdyby došlo teoreticky k tomu, co by se dalo označit jako vítězství, že by to vojsko došlo někam, kam bylo určeno, že by potom to „vítězství“ oslavilo dvacet přeživších. Stěžoval si hlavně na to, že během vojenských operací by to území nebylo zabezpečeno třeba proti výsadku. Setkal vy jste se nějak s tímhle problémem?

JF: Ne, nikdy. Protože ta polní vojska, ta byla určena prostě jako front. A ten měl všechno, co potřeboval ke své činnosti, a ke splnění toho prvního úkolu, v průběhu třeba sedmi, osmi,

23 Nářeční výraz používaný na severozápadním Slovensku pro označení velmi odlehleho místa, který na konci šedesátých let vstoupil do obecného povědomí v československé armádě.

dvanácti dní. Bližší úkol frontu se splnil do čtyř dnů a ten další – do té Francie a tak – tak to bylo tak osm až dvanáct dní.

Ale někdy se taky cvičilo, že ten úkol se splnil za dvanáct dní. To záleželo od toho, jestli se používaly zbraně hromadného ničení nebo jiné. Bezjaderný *variant* anebo jaderný *variant*. Tak ten jaderný, to bylo na těch osm dní, a bezjaderný, to tak do dvanácti dnů.

Ale ten front nikoho nepotřeboval. On jak jel, tak měl jenom jet na západ. Nezajímalo ho, co se děje za ním. A jeho síly byly umístěny do hloubky – jestli řeknu moc – do hloubky takových padesát až osmdesát kilometrů, a kdo byl dál od hranic, tak byl včas předsunut do té frontové sestavy, aby byl použit na útok. Nebo když se třeba nepříteli podařilo se vklínit, třeba až k té Plzni, tak zase udělal front svoji sestavu takovou, že byl schopen sám toho protivníka na území na Plzeňsku nebo na Klatovsku obklíčit a zlikvidovat. Nepočítalo, že na to přijdou nějakí Rusové z NDR nebo odjinud. Ta Střední skupina vojsk, nebo řekněme ten Prikarpatský front, PrikVO, ten byl určen jako další front, který se vytvoří pro plnění úkolů po splnění úkolu Československým frontem a tankovými jednotkami. Protože ten první sled, ta hloubka těch padesát, sto kilometrů od hranic, jak na našem území, tak na území NDR byla tak nahuštěna, že by byl div divoucí, kdyby se to prostě proti těm Němcům a Američanům a Francouzům nepodařilo. Tam byl vždycky vypočten určitý poměr sil, který je schopen někdo prostě mít, a to by museli Američani vozit – a Francouzi a Angličani vozit minimálně čtrnáct dní dopředu před zahájením války námořními loděmi a letecky materiál a techniku a bůhví co ještě jiného, které se tedy začaly plnit v době zvýšeného ohroženého, toho oranžového, rudého a takového. Ale když se to prostě spočítalo, to, co existuje nebo může být zmobilizováno na území Evropy, na Západě, tak to bylo bráno v úvahu. A to, co bylo na Východě, se taky bralo v úvahu. A oni to udělali ještě, aby to bylo stoprocentně, aby byla převaha v tancích třeba 1:3, v dělostřelectvu 1:10, v letectvu bůhví kolik, to je jedno, ale aby byla taková, která zabezpečí vojenský úspěch.

Rusové prostě byli šikovní v tom – to jsem se dozvěděl až v Maďarsku – že oni měli divizi, která měla 12 000 lidí, některá 10 000 – tanková, motostřelecká 12 000. A byla dislokovaná třeba v Milovicích. A pak měli aparát, který zabezpečoval různé služby pro tuto divizi, která se věnovala jenom výcviku, z takzvaných občanských zaměstnanců. Dobře poslouchajte – z občanských zaměstnanců, kteří jsou v záloze takovými specialisty, že může klidně vystřídat velitele tanku, střelce tanků nebo jináčí specialisty, z vlastních zdrojů. To znamená – není potřeba jim přisunovat náhradu ztrát někým z hloubky. Takže oni měli vlastně dvě divize. Když se říká například, že tady byly čtyři divize u Střední skupiny vojsk, tak jich měli osm. Oni vykazovali vojáky ve službě, ale nevykazovali „civilní“ vojáky, kteří jsou tam. Oni byli bráni úplně stejně jako vojáci základní služby a vojáci z povolání a podle toho byli taky placeni. Takže když tady měli Armu a prodávali tam já nevím pivo, potraviny a to ostatní, tak celá ta osádka, včetně zdravotních sester. Manželky, ten kdo měl manželku lékařku, ten důstojník ji musel sebou vzít a bydlela tady, protože na ni platila ta povolávací povinnost a ona pracovala jako lékař ve prospěch té divize, jako civil, a jenom natažením mundúru, to trvá dvě hodiny, může být použita jako majorka tam někde u nějakého útvaru nebo v nemocnici. Takže to číslo, abychom si rozuměli, když je někde napsáno sedmdesát tisíc nebo osmdesát až devadesát tisíc ...

KS: Myslím, že podle té smlouvy československo-sovětské o dočasném pobytu to nemělo být víc jak sedmdesát pět [tisíc].

JF: Tak já to číslo zpochybňuji tím argumentem, který jsem vám teď řekl, protože nejsou do něj započítány fakticky záložníci nebo specialisté v záloze, kteří mohou být nahrazeni – v případě třeba chřipky, v míru, tam místo nich budou oni. A oni taky, když jsme s nimi jednali, on to nikdo neřekl, ale chovali se k sobě jako rovný k rovnému. A na to jsem přišel až v Maďarsku.

KS: A proč myslíte, že potom, když už tady byla Střední skupina, když už tady bylo těch sedmdesát nebo ještě víc lidí, proč tedy potom došlo ke snížení československých stavů jenom

o dvacet tisíc lidí? To se zdá jako dost malá redukce.

JF: Ono těch dvacet tisíc, to byl součet něčeho, to nebylo nic organizovaného. Na to bych vám nemohl dát takové vysvětlení, ale jestli někdo zruší třeba půlku dělostřeleckých jednotek, tak to máte víc jak dvacet tisíc. Jestli v tanku nebylo pět lidí nebo čtyři lidé a byli jenom tři, tak to je taky hodně, když se to všechno spočítá. Takže tam vlastně taková nějaká reorganizace ... já takovou neznám, že by se něco moc rušilo. Spíš si myslím, že se přidávalo do československých sil. Někde tedy se muselo ubrat, ovšem ne zrušením, ale zkvalitněním obsluhy. My jsme měli třeba takový automobil chemický rozstřikovací. A tam byli tři lidé. Pak jsme zavedli novou techniku, kde byli jenom dva lidé, a splnila účel. A pak jsme měli další techniku, kde byli dva lidé, šofér a odmořovač, s těmi leteckými motory, jak se provádělo odmořování a dezaktivace pod vlivem leteckých motorů a výfuku z toho. Tak čtyři lidé splnili úkol, co předtím plnilo pět chemických rozstřikovačů.

A ještě to snížení šlo podle mého soudu na účet vojenského školství. A to bylo obrovské množství, protože tam do té doby každý, kdo chtěl, si zřídil nějakou střední praporčickou školu, to mohl každý náčelník druhu vojska. A tam jich bylo tak v průměru čtyři sta, to bylo na počet armády. Nebo v Brně se zrušilo velitelství fakulty, tam se jich prostě školilo tak málo. Jak dřív akademie mívala 1 500, 2 500 žáků, posluchačů a pedagogů, tak postupně se to tak snižovalo, že jsem si říkal: „Tam je víc těch učitelů než posluchačů.“

Takže ten počet, jak jste říkal těch dvacet tisíc, to je jenom aritmetika, jenom sumární ...

KS: Ty počty jistě nejsou přesné z hlediska bojeschopnosti ...

JF: Ony jsou možná přesné, ale počítají prostě ne polní vojska, ne front, počítají třeba něco jiného. Když se zrušila nemocnice třeba nebo když se zrušily sklady někde – to jsou taky ohromná čísla.

KS: Jenom bych se zeptal v souvislosti s tím vybavením, s tou technikou – mám tady jeden dokument, který je z roku 1962, respektive z konce roku 1961.²⁴

JF: Vy máte materiál z kolegia?

KS: Ne, to je předloženo politbyru. To schvalovalo politické byro, je to kopie z archívu ÚV KSČ. V tom materiálu se hovoří o tom, že na konci roku 1961 se objevují výrazné problémy z hlediska materiálně technického zabezpečení. Tahle pasáž ...

JF: [čte] Všeobecně – to se týká jenom některých specializací, to znamená letectva ...

KS: Ale vyřazení třeba obrněných transportérů v tom krizovém roce 1961 ...

JF: Ne, ony nebyly vyřazeny. U letectva bylo stanoveno, že se bude tam létat sedmdesát hodin, výkonní piloti, nad šedesát. Ale řešení už měli, že to nesníží kvalitu, protože už používali trenažéry. To bylo poučení, že od té doby, když se dovážela technika, složitá nějaká, třeba i to BTR – vždyť on se může učit na trenažérech na zemi. A nakonec se to začalo zavádět a ti piloti nakonec nedosáhli šedesát hodin. A já si pamatuju, že za mých časů v roce já nevím osmdesát, dejme tomu osmdesát pět, když dostali, že budou létat čtyřicet hodin a že to stačí, tak se nic nestalo, protože se podstatně učili prostě na trenažérech, kde se oni mají cvičit v základech. To samé se týkalo transportérů a to samé se týkalo každé složitější techniky, která prostě existuje, kde ji nikdo nepoškodí. Když se poškodí, tak ji dá opravit ten technik nebo automechanik, který ji obsluhuje. V autoškolách taky nikdo nejede šedesát hodin, někdo jezdí dvě hodiny a dostane řidičský průkaz.

A druhá věc – a to je podle mě pravdivější – prostě ve všech otázkách se jedná o náhradní díly a techniku kupovanou ze Sovětského svazu. To znamená, že tento materiál by měl sloužit jako podnět při jednání s Rusy, s jejich Státní plánovací komisí nebo jak se to jmenovalo tam u nich. Tam se jezdilo každý rok na kontrakty a někdo šel s tím, že má peníze k dispozici v Čechách a nenaktraktuje ani padesát procent. Prostě Rusové měli toho tolik na dodávání všem ... Němcům, já nevím bůhví kam, ještě do rozvojových zemí, že oni přece nebudou nám dodávat tu nejnovější techniku, kterou ukážou v deseti kusech někomu, ale budou dodávat

24 SÚA, Archív ÚV KSČ, fond 02/2, PB ÚV. Sv. 328, aj. 419, bod 7, 47 listů. Rozkaz ministra národní obrany pro výcvikový rok 1962, projednáno 28. listopadu 1961.

třetí kategorii, kategorie už starší, například pět let, deset let. Protože oni mají vojska od Německa až po Japonska, v celém to pásmu. Ta nejlepší technika byla dávána prvosledovým. Ta, která byla u těch prvosledových, byla dávána druhosledovým. Ta, co byla u druhosledových, byla dána ... a tak dál. Takže v Kazachstánu mají takovou techniku, třeba i prostředky chemické ochrany nebo tak, kterou nikdy žádný chemik, který slouží třeba v Prikarpatském vojenském okruhu, ani neviděl, to byly ještě pozůstatky z druhé světové války. A protože to se nemůže uplatnit vůči jinému státu, tak když nám nechcete prodat toto, tak „já vám nabízím – tak si od nás kupte jenom starší BTR-40“. Ale to zase nechce nikdo od nás, protože na starou techniku nejsou náhradní díly. A tak každý druh vojska tam chodíval pod vedením Srovnala²⁵ a toho od hlavní technické správy, Omnipolu ...

KS: Langer a?

JF: Langer a.²⁶ Chodily do Moskvy jednotlivé armády za sebou každý rok, na týden. A dopadlo podle toho, jak jste tam přinesl něco tomu referentíkovi – flašku nebo něco jiného z Československa. Jestli tam člověk přišel jenom s penězi – to jste musel dát potvrzení – a nic vedle, takového suvenýrového, tak jste odešel s padesátiprocentním splněním. A kdo byl chytrý a skromný, ale na druhé straně chytřejší než třeba ten druhý, nakoupil tady nějaké nějaké sklo a takové sračky. „Tak tady to jsem vám přinesl na památku, že jsem tady u vás byl.“ A všechno bylo. Nestalo se, že bychom u chemického vojska nedostali takovou techniku, co Sověti ani neměli u svých vnitrozemských okruhů. Měli ji akorát u skupiny vojsk v Německu a měli to na Prikarpatském vojenském okruhu.

Někdy bylo služební shromáždění těchto chemických funkcionářů, každé dva roky to bylo – napřed to bývalo vždycky jenom u nich a na můj popud, já jsem řekl, že to taky zkusím a že takové shromáždění uděláme i u nás, to bylo v roce 1969. A mělo to zároveň sloužit tomu, abychom dokázali politickým orgánům, že už jsme zkonsolidovaní. Předtím jsme byli „rozrušení“ a pak jsme byli „zkonsolidovaní“. Jako hlavní konsolidační prvek sloužilo cvičení Štít 70. A na základě toho to pak začalo fungovat pořádně.

Tak to jsem jenom chtěl říci, že tento materiál byl tlak pro politické orgány, ty nejvyšší, aby nějakým způsobem nezapomněly držet tu ruku otevřenou. Protože to, co se tady mluví, je ta nejdražší technika, co byla. Tady se nejedná o tanky – tanků jsme měli tolik, že jsme je mohli vyvážet každý rok, třeba sto padesát.

KS: Taky jsme je vyváželi.

JF: A dělali jsme blbosti, protože jsme vyváželi ty nejnovější. Protože to bylo ve valutě v dolarech placeno. A do rozvojových zemí šel prostě materiál, který byl „enzetový“, v „nedotknutelných zásobách“ skladován, například prostředky protichemické ochrany. To začala Sýrie, Egypt a tak dál. Tak jsme jeden rok měli úplně sklady prázdné. A já jsem to nechal prodat tomu Omnipolu, ať si to někde prodá, než abych já prodal ty nové, co budou vyrobeny. Já jsem z té fabriky žádal prostředky a věci, výroba nová že jde ke mně a do skladů, a z těch skladů, co je tam, všecko ven. Tak jsme to dělali a u nás nikdy nebyly žádné nadnormativní zásoby. A těch masek odešlo tedy několik set tisíc pryč. Tehdy jsem byl pochválen nepřímo od vrchního velitele, že „když dokáže prodávat jeden dolar za šest korun československých korun, tak proč vy to nedokážete taky tak?“ Oni chtěli prodávat za dvacet šest korun.

Tak v tom nevidím problém, podle mého soudu. To byl podle mě materiál, který měl pomoci prosadit, aby se lépe plnily dodavatelsko-odběratelské vztahy, protože materiálně a finančně to bylo zajištěno a ruská strana prostě měla toho tolik, že látala páté přes deváté. Na druhé

25 Plukovník a později generálmajor Vojtěch Srovnal působil po dlouhou dobu jako náčelník Správy materiálního plánování (SMP), respektive pozdější Správy ústředního plánování (SÚP) GŠ ČSLA.

26 František Langer pracoval od roku 1959 ve vedoucích funkcích v podniku zahraničního obchodu Omnipol a od první poloviny šedesátých let až do první poloviny osmdesátých let zastával funkci vedoucí hlavní technické správy ministerstva zahraničního obchodu (HTS MZO, později HTS FMZO) a prvního náměstka ministra zahraničního obchodu. V letech 1988 – 1990 působil jako československý velvyslanec v NDR.

straně když jsem se potom dostal do styku, do osobního dobrého styku s tím ruským chemikem, který byl se mnou ve Vorošilovce a byl prvním oficiálním představitelem Sovětské armády, který přišel sem na návštěvu, aby mně pomohl zpracovat pětiletku na rok 1970 – 1975, a zároveň aby přišel si pro udělení čestného občana města Turnova, protože tam jeho tatínek jako vězeň působil na konci druhé světové války a byl taky vyhlášen čestným občanem, i když in memoriam. To byly takové záminky. A při té příležitosti jsme si prostě řekli, co by mi byl schopen dodat a na co mám sehnat peníze. A takovým způsobem se mi podařilo řadu věcí dodat. Nestalo se mi ani rok, že bych měl nedostatek v nějaké položce, kterou jsme vyžádali. Ale vím, že ostatní v mnoha případech, kde prostě třeba náčelník spojovacího vojska, protiletadlového, raketového vojska, že měli s tím takové potíže, že byly případy, že to i ministr musel řešit nebo buhví kdo ještě vyšší. Že inspekce, kontrolní orgány našly v rámci systému PVOS, že ty rakety jsou uvnitř ... prostě že ty vodiče a to ostatní je rozežráno od myši. A nefungující to bylo. To byl tehdy průšvih. A to je ve všech těch technikách, kde jsou umělé hmoty všelijaké. Když tam bylo železo, tak to nikdo nepoškodí. A myši se na tom prostě vydováděly.

KS: Vy jste zmiňoval, když jsme spolu mluvili předminule, že jste vyvinuli technologii odmořování, dezaktivace prostřednictvím leteckých motorů. A že tím popudem pro tuhle technologii byl nějaký zahraniční článek ...

JF: Ne článek ... jak se to jmenovalo? To byl měsíčník NATO, co vydávalo v Bruselu NATO. *Defence Nationale* nebo tak nějak. Prostě dostupný, v Bruselu dostupný v každém kiosku. Když to vojenský přidělenec na Západě přinesl, tak byl u nás oslavován. On si to tam normálně koupil a tady byl oslavován, že umí získávat materiály takové úrovně. Nebo *NATO Defence Armée*? Typicky vojenský časopis. A tam bylo „Co je nového ve světě“ a tam byl článek o nové technice. Na jedné straně třeba bylo: „Československá armáda vyvinula a nově vyrábí nově zavedenou pistoli ČZ, která má takové a takové taktické vlastnosti.“ To znamená všechno to, co oni uveřejňují v rámci nabídkových řízení. To samé ale dělají i ostatní. Nebo převedení, přemístění těch a těch jednotek tam a tam, to tam všechno bylo.

A četl jsem tam, že v americké armádě bylo vyvinuto teplovzdušné zařízení pro odmořování a dezinfekci a dezaktivaci na podvozku nákladního auta, kde je letecký motor, který se pohybuje. Dva motory proti sobě jsou, takhle [ukazuje], tam projíždí technika rychlostí pět kilometrů za hodinu, to znamená krokem. A odmořují podle toho, jestli je radioaktivně zamořená, chemicky zamořená nebo biologicky zamořená, horkým vzduchem a dezaktivacími látkami, které se přidávají do vody. A kromě toho má tam i takovou přidavnou nádrž a tam zase je dýmotvorný prostředek, takový, jaký se používá u tanku dejme tomu a může i dýmotvat. Za sebou vozí takový návěs na čtyřech kolech, takovou malou cisternu, kde má ještě ty pohonné hmoty, protože letecký motor toho sežere hodně za hodinu.

Tak jsem si to přečetl a tam bylo, že to bylo zavedeno do výzbroje NATO.²⁷ No, tak když to bylo zavedeno, tak to zkusíme, ne? Podvozek máme, Tatra 115 to byla tehdy, ta největší, byla stojedenáctka a pak stopatnáctka. No elegantní vozidlo, ještě dneska, všude na podvozky těch těžkých zbraní je ta stopatnáctka, terénní auto. Cisternu, tam mají pohonné hmoty, tak to jsme si taky přizpůsobili. A abychom nemuseli za dvacet čtyři hodin pracovat jenom dvě hodiny a dvanáct hodin jezdit někde pro pohonné hmoty a přijet zase nazpátek a zase dvě hodiny, tak prostě udělali takový systém, že ta cisterna nebude taková jako ta americká, ale že bude velká a že tam bude 15 000 litrů obsahu těch pohonných hmot. A kde ty motory sehnat? Tak jsme zase u letectva zjistili, že oni po určitých hodinách životnosti dávají opravovat repasované letecké motory, které pak můžou létat, ale už ne tak dobře. Tak jsme od nich koupili ty repasované motory a dali to k dispozici těm konstruktérům, oni to dělali ve Fulneku a v Blansku. A vyšlo z toho nádherné zařízení, nádherné.²⁸ Každý, kdo to viděl, to obdivoval.

27 Při autorizaci doplnil generál Franko k této pasáži poznámku: „Ale fakticky měly Spojené státy jen dva funkční vzory. To se dělá pro oklamání protivníka

28 Zařízení pro speciální očistu bojové techniky TZ-74 je ve výzbroji československé armády od roku 1975, od

Akorát lidi se tím nedají dělat, jenom technika. [úsměv] A fungovalo to. Tak jsme i dezinfikovali u Mikulova, když tam byla slintavka a kulhavka a měli odsud přijít záložníci na cvičení někam do Čech, zmobilizovaní v Mikulově. Tak ty zmobilizované automobily museli jet po silnici, my jsme tam přitáhli dvě mašiny – měli jsme dvě jediné – tak jsme to tak zdezinfikovali, že civilní auta ztratila svojí barvu. Když byla modrá, byla šedá, když byla červená, byla šedá, ale to nikoho nezajímalo. Byla tam karanténa vyhlášena. Ale co se stalo – jak jsme to tam dělali první den, tak do večera byl zjištěn obrovský úprk vojenských přidělců ze Západu do toho prostoru, protože si Rakušani mysleli, že tam už je hotové nové letiště. Protože jak ty motory pracují, tak mají takový hukot, jako když vystartuje letadlo na letišti. Tak jsme toho nechali a oni půldruhého roku zjišťovali, kde to hučí – to byl jejich úkol – a jestli tam nejsou letadla a jestli jsou tam jenom ty naše.

Tak jsme to ukázali i těm ostatním chemikům, i vládě, předsednictvu, politickému byru jsme to ukázali. Tak dobré to bylo. Taky jsme něco vyvezli. Teď nevím, kolik jich bylo vyrobeno. Bylo řečeno: „Zavedeme to až do divize vto.“

Touto sériovou výrobou vznikla současná sláva českého a slovenského chemického vojska.

Pokračování rozhovoru s gen. mjr. Ing. Jánem Franko v Praze 21. července 2003

JF: ... já si myslím, že měli autoritu jako odborníci, i jako „frontáci“, ale pokud začala vznikat ta nová generace, tak ta autoritu jak se říká vůbec neměla.

KS: Sověti bezpochyby prováděli jakýsi dohled, dozor nad tím, jak dobře je československá armáda připravená, podle jejich měřítek.

JF: Dělali, oni dělali takzvané prověrky, inspekční. Oni si vždycky vybrali jednu divizi – a ne tam někde na Slovensku, to je nezajímalo, to byly rámcované divize, ale takové tady, a obyčejně tankovou – a oni to vedli, tu prověrku, my ne, my jsme se mohli maximálně zúčastnit. Ale podle osnov, které platily a které vydával ten štáb Spojených ozbrojených sil.

A je pravda, že oni pětku - jako „výtečně – nedali nikomu a u nás zase na „výtečně“ nebo vzorné ohodnocení nějakého kolektivu bylo možné. Pak se to posuzovalo a rozpor byl vždycky každý rok, tam, kde dělali prověrku oni – a to nebylo jenom u nás, to bylo i v Polsku, protože ten štáb měl dost mladých lidí. Když štáb vznikl, tak se to tam nabíralo, tak si mohli dovolit postupně chodit i na kontroly. A když to nebyla kontrola, tak se zúčastňovali představitelé, kteří byli tady v generálním štábu, všech cvičení a všech zaměstnání jako pozorovatelé. A došlo to tak daleko, že v československém generálním štábu bylo těch představitelů ... no hodně. A pak byli představitelé na okruzích, tam byl jenom jeden nebo dva. A někde ze začátku byli představitelé na každém druhu vojska na ministerstvu obrany, tam zase byli v hodnosti majora a podplukovníka. A došlo to tak daleko, že to bylo tak těžce provázáno, že si tady v armádě nemohli ani škrtnout, že kromě československého ministerstva národní obrany, kde bylo kolegium ministra národní obrany a vědeckotechnická rada ministra národní obrany, tak jeden člen povinně musel být přizván k zasedání všech kolegií, kolik jich bylo. A nemluvil, neměl otázky, ale na základě toho, jak tam probíhala beseda a co se tam řešilo, tak měli informace tak dalece, že si mohli prostě dovolit vědět o něčem dřív v Moskvě než třeba jeden stupeň pod ministerstvem národní obrany.

KS: Znal jste někoho z těch nejvyšších sovětských poradců? Šéfy těch poradenských misí, jako byli generál Gusev nebo třeba generál Kuščev.

JF: Znal, všecky. Jenže já jsem se tedy s nimi nedostal moc do styku. Protože oni komunikovali na úrovni ministra nebo náčelníka generálního štábu, ale vím, že když potom

---

svého vzniku ho používá i Armáda České republiky. Je určeno k odstraňování následků použití zbraní hromadného ničení protivníkem. Umožňuje provádět dezaktivaci, odmořování a dezinfekci vnějších povrchů bojové i další (například dopravní) techniky. Lze jej využít také k maskování jednotek vytvořením dýmové clony a v případě potřeby i k hašení požárů.

byl tady generál Pikalov [náčelník sovětského chemického vojska], tak první, co musel udělat, bylo jít k nim, k těm šéfům. A tam prostě něco probírali, mě tam k tomu nevzali. Ale podruhé, když přišel, tak já už jsem tam byl taky. A potřetí už mi řekl Kožanov, že bude poctěn tím, když budu cítit potřebu si s ním přijít popovídat o něčem. Protože on mi pomůže, někde něco zařídí nebo tak. Takže podle mě měli i své informátory, kteří prostě byli mimo vědomí ministra nebo náčelníka generálního štábu častějšími hosty u nich v kanceláři nebo u nich osobně. V bytě ne, ale v rámci pracovní doby. Protože to tak bylo, že Na Valech²⁹ se tam prostě jezdilo hlavními vraty a pak z boku. A tam jsme my jezdili tudy, ti cizí byli nuceni jezdit hlavní bránou. A šéf těch hlavních poradců se všemi – kolik jich bylo, možná tak šestnáct – měl celé přízemí v pravém křídle a já jsem tam mohl dojet až ke dveřím a tam vystoupit a tam mě nikdo neviděl. A jejich oddělení bylo trvale zamčeno a k nim se dostávali lidé jenom tady tím vchodem, a ne hlavním vchodem. Byli takoví, ti potom tvořili v rámci ministerstva to takzvané „zdravé jádro“.

KS: V téhle souvislosti bych měl ještě pár otázek k těm operačním záležitostem, i když je jasné, že to jsou spíš věci pro lidi z operační správy, ale přece jenom bych to malinko nakousnul. Hovořil jsem s generálplukovníkem Šmoldasem, mluvili jsme o operačním plánu z období šedesátých let. On mě upozorňoval na to, že ten operační plán, jak byl zpracován, byl znám pouze úzkému okruhu lidí, dohromady to spočítal na sedm lidí – od prezidenta, přeměra, ministra obrany, náčelníka generálního štábu, vedoucího operační správy ...

JF: Jako celek.

KS: Ano, jako celek. Vy jste se zmiňoval – když jsme mluvili o těch seznamech velitelů jednotlivých zbraní – o tom, že jste viděl podobný seznam, kde bylo určeno, kdo má právo se seznamovat s operačním plánem.

JF: Ano, to bylo na operačním sálu, v rámci operační správy. Když třeba člověk držel službu a přišel někdo nový, tak aby byl povinnen mu vydat jeho *papki*, to jsou takové velké škatule, které se vždycky speciálně pečetily, ve kterých byly dokumenty, které člověk byl povinnen zpracovat pro své řízení osobně za války k dokumentu, který byl vydán takovým způsobem, to znamená k zámyslu operace skupiny frontu. Protože u nás se rozpracovávaly dokumenty, jenom které se týkaly Československého frontu.

KS: Jistě.

JF: Ale to se nedalo dělat bez toho, abyste neviděl i pravého souseda, nebo levého souseda. Ale jenom diferencovaně – to znamená, dělostřelec věděl víc o použití zbraní hromadného ničení než třeba tankista. Tankista zase musel vědět víc o sousedních jednotkách zprava, zleva, aby mohl organizovat opravárenskou činnost. Ta hlavní šipka, ta se nevede v Čechách, ale ta se vede na území severně od Čech. Takže takové to, co podepsal prezident, kromě toho ale podepsal i další, dejme tomu z ministerstva, z generálního štábu ... [počítá] raz, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm ... no řekněme dvanáct. A to byl taky seznam lidí, kteří měli podle mě, abych to tak zvlagarizoval, přístup na operační sál. A jinak na ten operační sál se nemohl dostat nikdo. A ten, co to tam zabezpečoval, tak to byl náčelník operační správy a měl k sobě celkem dva důstojníky, jako ty skladníky, kteří skladovali tam ty naše dokumenty. Všecko bylo v trezorech a vždycky jsme měli vyčleněné místnosti. Když jsem tam něco maloval anebo tak něco, tak nemohl tam za mnou přijít ženista, abychom tam spolu kecali. Když se ty plány uváděly v život a když přišla ta směrnice z ze štábu Spojených ozbrojených sil, tak ta práce obnášela i tři měsíce, že tam člověk chodil místo do své kanceláře a osobně to tam všecko maloval a osobně si to klepal na stroji. A já jsem měl problematiku spojenou s OPZHN [ochrana proti zbraním hromadného ničení] a chemické vojsko, to byly dvě – problematika chemického vojska byla „A“ a problematika „B“ – ještě víc rozhodující – byla ochrana proti zbraním hromadného ničení, k čemuž se zpracovával samostatný plán opatření, která fungovala na území státu, jak teritoriálně, tak v těch polních podmínkách.

---

29 V ulici Na Valech sídlilo československé ministerstvo národní obrany.

KS: V souvislosti s operační přípravou související se zbraněmi hromadného ničení se chci zeptat – takže vy jste znal i ty plány jaderných úderů, které by provedla naše strana, nejenom protivník? Byl jste informován o tom, kde by byly použity?

JF: Ano, ano. Já to ukážu na tomhle – tak to je republika [ukazuje] a hlavní velení stanoví tady na hloubku – dám příklad sto kilometrů – takovou čáru, kde co je a co bude a jak bude a podobně, to si bere na starost Spojené velení, protože má prostředky, které tam doletí nebo které tam dostřelí. Akorát nám bylo řečeno, že v těchto prostorech je možno využít výsledků použití zbraní hromadného ničení vrchním velením. „A do té hloubky od hranic“ – dám příklad sto kilometrů – „si dělejte, co chcete. Tam vám ale my nepomůžeme. Jenom kdybychom potřebovali, tak se spolu musíme samozřejmě domlouvat.“ A v rámci těch sto kilometrů byly vojenské rakety, divizní, R-70 se to tehdy jmenovalo, pak byly R-120 a pak byly R-200 nebo 300, lišilo se to podle dostřelu.

Ať máš Pershing, ať máš cokoli jiného, tak nemůžeš to mít hned na hranicích, to muselo být někde hlouběji. Třeba ve Strašicích na VVP [vojenském výcvikovém prostoru] nebo podobně. Takže ty rakety s kilotonáží 100, 200 nebo 500 nebo tak, leteckých bomb – megatuny, deset megatun vodíkové a tak podobně, to my jsme mohli oceňovat, že když by byl proveden výbuch, tak co se s tím všechno stane, ale u nás byl ten front, co měl R-30.

KS: R-30, Scud B. Od roku 1963 tady byly rozmístěné.

JF: A potom bylo něco zmodernizováno. Byly rakety R-70, R-120, R-200, R-300 – podle jednotlivých let přezbrojení.

KS: Ano, to jsou ty SS-23, OKA. Pak ještě ty TOČKA, SS-21.

JF: Já to znám podle těch našich značení, oni Američani to mají značeno jinak a Rusové taky jinak.

KS: Právě. Je v tom zmatek.

JF: A ty, co tady odsud do té hloubky střílely, tak to byly rakety, jak jste teď i vy jmenoval, které se jmenovaly rakety střední vzdálenosti, *srednej dalnosti*. A ty způsobily prostě rozrušení toho Reagana, protože Varšavská smlouva získala takovou převahu, že Američani prostě by museli přitáhnout bůhvíco.

KS: Při doceňování dosahu, účinnosti jaderných zbraní většina odhadů hovoří o tom, že by elektromagnetický puls spojený s jadernou válkou, třeba s jediným jaderným výbuchem, že by docela spolehlivě likvidoval veškerou složitější elektrotechniku. Počítali vy jste s tím?

JF: Ano, to ano. Prostě tyto účinky byly obecně známy. Ale proti tomu nebylo možno se chránit. Když někdo použije v rámci – dám příklad – evropského bojiště, a z jedné strany i druhé strany, já nevím tisíce jaderných výbuchů, tak já si nedovedu představit, jaký by ten život byl. Jako by byl člověk v Demänovských jeskyních a za půl roku vylezl ven. Protože kromě radioaktivního zamoření, ať už země nebo ovzduší, kromě tlakových vln, kromě já nevím všeho toho ostatního, to by byla spoušť. Ale v té první fázi, když jaderné zbraně vznikly a nebyly jich desetitisíce, ale bylo jich deset nebo kolik, už to bouchalo někde na Kole, na moři a podobně, a oni se předháněli, aby zjistili, že se vůbec nějaké pokusy činí. Proto se ta jaderná nálož, ta účinná nálož se tak zmenšovala v rámci výzkumu a vývoje, že dneska já můžu mít jadernou minu jako ruční granát. Ale ne s účinkem jedné megatuny, ale s takovým účinkem, jako kdyby tady vystřelilo třeba 36 kanónů na jednom místě soustředěnou palbu. Nebo jaderné *fugas*y, které se nosily na zádech v ruksaku a vážily dvacet pět kilo – ti armádní diverzanti to nosili a ničili ty přehrady a to ostatní. A to bylo přenosné, bylo to jako baťoh a tam bylo všechno.

KS: Přece jenom – když najednou dojde k tomu fenoménu elektromagnetického pulsu, tak najednou nenastartujete tank, nic nejede, nic nesvítí, nefunguje ...

JF: Ne, to se týkalo přenosu energie, vysílačky. To bylo pro radary, radiostanice a takové, ale motor, ten má akumulátor, startuje, ten má pro elektřinu jiný zdroj než ve vysílačce.

KS: Ale na tu dobu aktuálně po tom impulsu to vypadne.

JF: Ale to je velmi krátká doba.

KS: Jistě. Zeptal bych se přímo na ten plán z roku 1964. My jsme o něm mluvili, já jsem vám ukazoval tu mapu, na kterou jeden kolega zanesl údaje, kterou jsou uvedeny v tom schváleném operačním plánu z roku 1964. A vy jste říkal, že jste takových plánů viděl víc.

JF: Buď se dělal nový, když bylo potřeba, nebo se každoročně musel upřesňovat, protože došlo ke změnám dislokace nebo výzbroje a podobně.

KS: Nicméně, jestli to chápu správně, tak pro všechny ty plány platil ten pražsko-sárský směr postupu. V žádném tom plánu už se potom neobjevoval návrat k tomu přialpskému směru Brno – Vídeň.

JF: Ne. Obecně platí, že tahle linie je pravá hranice. Obecně je to pořád stejné, jenom někdy se ta doba prodloužila ze sedmi osmi dnů – taky je to určitě taky napsáno ... [čte text plánu]

KS: Tady se právě hovoří o odhadu devíti dnů do Lyonu.

JF: To je možné.

KS: V sedmi osmi dnech je tam Dijon.

JF: Prostě se to členilo na bližší úkol frontu a další úkol frontu. Ale potom, když byl ten další úkol splněn, to neznamenalo, že se přestalo válčit. Protože potom zase byl další nástup těch záloh, které jdou v tom pásmu za Československým frontem v druhé linii, v hloubce třeba 30, 500 kilometrů. A celý smysl byl, že ta naše armáda měla za úkol zařídit ten bleskový útok a nezůstat pozadu za silami, které byly tady [ukazuje], v tom pásmu německém. Tam to válčiště je z hlediska geografie podstatně příhodnější než válčiště, které je tady v jiné části pásma, které zabíralo Československý front. Tam není Šumava, tam není Český les, tam nejsou řeky všelijaké a soutěsky, tam je to rovina vlastně, v tom Německu, když se tak vezme. Takže kdyby tihle nekoordinovali postup s námi, respektive kdyby Československý front nekoordinoval postup s pravým sousedem, tak to mohlo skončit katastrofálně, protože odsud mohl vyrazit dostatek počtu zmobilizovaných divizí nebo přivezených divizí, i z Ameriky nebo i z Francie a zakončila by se válka někde na Rýně.

KS: Na základě toho teď v poslední době zpochybňují platnost právě tohoto československého plánu z roku 1964 někteří kritici jeho interpretace. Naposledy generál Deim, jeden ze operátorů východoněmecké armády, hovořil právě o tom, že plány, které měl k dispozici on, počítaly s tím, že by nejprve byl odražen útok protivníka a teprve potom by začal nějaký postup a teprve po čtyřech dnech by bylo možno přejít do nějaké ofenzívy. Na základě toho říká, že je nesmysl, že by bylo možné počítat s tím, že my bychom po devíti dnech byli v Lyonu, protože by pravé křídlo Československého frontu nebylo kryté? Můžete to komentovat?

JF: No, to pravé křídlo našeho frontu, Československého frontu vždy bylo kryté, protože hlavní úder v rámci skupiny frontů – takové fronty tady byly možná čtyři – hlavní úder byl veden z území NDR, tady nahoře [ukazuje na mapě]. Ne u nás v Československu nebo tady dole. My jsme z hlediska toho celého plánu, celoevropského, my jsme byly na vedlejším směru, jestli mi rozumíte. A ten vedlejší úder vlastně zabezpečoval ten hlavní úder, tam, kde bylo těch tanků s odpuštěním „nakydáno“ tolik, že jeden do druhého si mohl střílet, jak chtěl. Oboustranně mimochodem, abychom si rozuměli.

Když si vezmete větší měřítko, Evropu, když si vezmete, tak musí existovat i síly, které musí zabrat Dánsko nebo ostrovy a poloostrovy směrem na Švédsko a Norsko. Ne že tam půjdou do Norska, ale aby to tam bylo kryté. Druhý se zase otočí a půjde semhle – dám příklad, třeba do Hamburku a tam bude mít konečný cíl. A druhé sledy pokračují na tom směru hlavního úderu. A aby těch sil bylo dost, tak proto celý Prikarpatský vojenský okruh, to znamená ze Lvova, proto mobilizované divize na území Čech, Moravy a Slovenska, a proto druhé sledy polské byly vedeny už vybudovanými možnostmi dopravními. To si taky museli vojáci vybudovat sami, železnice nebo přechody přes řeku a podobně, aby byli brzo v sestavě toho Československého frontu, jako záloha hlavního velení. Proto ten Němec mluvil jenom z hlediska toho, že byl Němec, že byl tady vpravo. Ale on by se na to měl dívat z hlediska celoevropského celku.

Tak jako si nemůžeme vymyslet, že tam nebudou francouzské jednotky – ale budou, protože oni jsou členem NATO, zůstávají pro válku stejně, akorát v míru nejsou podřízeni hlavnímu velitelství NATO. To, co udělal de Gaulle tenkrát.

Co jsem ještě chtěl naznačit – z toho titulu bylo důležité se dostat například já nevím do Janova nebo z toho titulu bylo důležité dostat se do Marseille, protože to byly prostě ty opěrné body, které byly základnami, kam ty síly mohly z celého světa přicházet. Trvalo dejme tomu dvacet dní – nebo řekněme deset dní, deset dní, než se přepravily druhé sledy pro NATO z Ameriky. A ono za těch deset dní už abyste tam byl.

Pak se v operačním plánu vždycky počítalo – v případě, že bude nejaderná válka, to znamená bezjaderná válka nebo jaderná válka. Když bude bezjaderná, tak to samozřejmě bude tak, jak bývala za druhé světové války, a tam ten postup nemůže být ohraničen termínem deseti dnů nebo dvanácti dnů. Ta frontová operace nebo operace skupiny frontů může trvat třeba dva měsíce. A jenom je otázka, jak dlouho ten bezjaderný variant ve skutečnosti bude, jestli bude trvat dva dni nebo tři dni nebo čtyři dni. A když protivník – na jedné nebo na druhé straně – zjistí, že mu ty prvosledové divize prostě krachly, ta 1. armáda a 4. armáda, a má k dispozici jaderných zbraní stovky, no tak je začne používat. Teď se jednalo o to, kdo jako první. A musí být masově ta jaderná válka. Ale nemusí, pokud je třeba udělat „štychpróbu“ – co když já nechám vybuchnout jednu jadernou raketu nebo jadernou bombu na území, které je tisíc kilometrů vzdáleno, jako zvednutý prst: „Hele, přestaňte.“ Zastavte nebo něco takového.

Z toho důvodu je důležité vědět, že se takové varianty i procvičovaly každoročně – čím víc bylo cvičení velitelsko-štábních, to znamená bez vojsk, ale venku, v terénu, do roka. To bývaly ze začátku i tři. To bylo něco, víte, to bývala strašná zátěž. Tak to bylo tehdy, když se měla propracovat nějaká zvláštnost něčeho. A druhý byl zase *uprežďajúščij úder*, jaderný úder s předstihem, dám příklad, třeba půl hodiny. Protože ten, kdo měl tu převahu půlhodinovou, tak už má určitě lepší výsledky v pohybu po zemi. Nakonec se prostě došlo do stádia – v roce, o kterém mluvíme – že v období 1961, 1962, 1963 se sáhlo k takové reorganizaci, která by prostě zabezpečila, aby ten Západ a Východ měl ne hodinové nebo dňové lhůty pro něco, protože rozvinutí celého toho systému je obrovský proces, ale aby prvosledové jednotky byly rozmístěny prostě tak, aby předběhly přechod státní hranice, oboustranně.

To je zásluha generála Rytíře, že je přinutil a zorganizoval to. A čtrnáct dní jsme my funkcionáři, co měli co do činění s tím operačním plánováním, v rámci toho chodili po hranici. On to všechno sesumárizoval a vytáhl celou československou armádu, prvosledovou, na linii, která byla vzdálena od státní hranice patnáct až dvacet kilometrů, možná dvacet pět. A byla stanovená část bojové pohotovosti, při bojovém poplachu, který byl dvacet pět minut. Ta doba prostě odpovídala, že za tu dobu jednotky nastartují, vyjedou a budou tam. A to vznikla posádka jako Prachatice, Bor u Tachova, taková všelijaká městečka. Tam všude se budovala kasárna „na zelené louce“.

KS: To jsou asi všechny ty jednotky, co spadají pod 20. motostřeleckou divizi ve Varech, a tak dál.

JF: Všechny. I když divize byla i předtím ve Varech, ale dislokačně byla rozmístěna tak, že ... ta byla ještě dobře rozmístěna. Ale nejhůř byla 2. motostřelecká divize [v Sušici], 19. divize [v Plzni]. A odešla ze svých bývalých posádek třeba padesát kilometrů směrem západně. Nebo redislokace byla, aby i slánská divize z Podbořan přišla včas do Karlových Varů a podobně. Tak to byl prostě obrovský úspěch a donutil Němce a Američany, že oni byli vyvedeni neustále do prostoru Grafenwöhr, kde byl výcvikový prostor na cvičení štábů – proti našemu Doupovu, to tam na druhé straně existuje. A proto tedy bylo vyvedení, které trvalo třeba tři měsíce, pak se to tím zkracovalo. Každá posádka, každý útvar musel mít svoji střelnici, všechno na takové úrovni, aby splnil všechny úkoly v míru, jako by byl vyváděn. Protože takové vyvádění šlo na nervy rodinám, rodinným příslušníkům.

K tomu ještě, abychom si rozuměli, abychom se na celou tu problematiku dívali tak, co to byla Varšavská smlouva a co to bylo – nebo je – NATO. Že se k tomu musí vzít ještě všechny

strategické síly a ponorkové loďstvo. Takže tady to, co se tady ukládalo v rámci Československého frontu ...

KS: ... to je pochopitelně jenom výsek.

JF: ... to je něco – nechci říci – tak nimravého. Ale rozhodující bylo v tomto, že Češi a Slováci byli vybráni jako prvosledoví. „Když jste si zavínili, že tady nebudete mít sovětská vojska trvale rozmístěna po válce, tak taky musíte to pořádně vyzbrojit, taky musíte vybudovat průmysl, zbrojní průmysl, a taky budete zabezpečovat dodávkami transportérů, tanků, kanónů a všeho ostatního, co je s tím spojeno, protože budete rovnocenní prvosledovým Rusům, co jsou vpravo od vás.“ Protože tam ti Němci měli taky jenom jednu tankovou divizi v tom prvním sledu a ostatní byly druhosledové, dejme tomu na použití druhý, třetí, čtvrtý den, nebo takové nějaké pomocné jednotky. Proto celé to uskupení skupiny vojsk v Německu a skupiny vojsk Československého frontu bylo z hlediska poměru sil tak – jak se říká – „nahuštěno“, že bychom to tedy byli i pořádně odskákali jako malá země. A tím, že se sem v šedesátém osmém roce dostala vojska, tím, že se tady objevila ta vojska, to vytvořilo takové podmínky pro Sovětský svaz – nepředstavitelné podmínky, které předtím vládly, aby se někdo přesunoval ze Lvova do Varšavy nebo sem, tisíc kilometrů. Než se sem oni dostali, tak to trvalo alespoň pět dní. A když Sověti byli tady, tak tím okamžikem prostě byli o tisíc kilometrů blíže. A já, když jsem byl v Rusku, tak jsem dostal jako diplomovou práci rozpracovat systém radiačního zabezpečení v rámci té takzvané teritoriální radiační hlásné sítě, os přesunu celého toho Prikarpatského vojenského frontu z území PriKVO až sem. Vojsková síť se toho netýkala, prostě ty teritoriální orgány.

A tak vám tedy řeknu, že to, že tady nebyli Rusové, to je relativní celou tu dobu. Rusové byli – na státní hranici nebo v příhraničním pásmu, měli na starost své radary, radiolokace, hlásky, rádia, radiorušičky. Ale to byly takové skupiny, deset lidí, kteří tam žili a nikdo o nich nevěděl. Protože my jsme to ve výzbroji neměli takové prostředky, tak jsme si to od nich půjčili, dalo by se říct. Jejich cílem bylo tedy rušit ty prostředky, pomocí kterých oni sledovali dění v Československé republice, ze svého velkého stanoviště ... jak ono se to jmenuje ... Javor, Javor se to nazývá česky. Na Javoru bylo uděláno takové monstrum, že tam odtud bylo vidět Klatovskou soutěskou až do Plzně. Aby se to zpřístupnilo, tak tam pořádají ještě dnes výlety. Když někdo jede do Bavorska, tak tam může zastavit a podívat se.

KS: Vy jste předtím naznačoval, že jste viděl ten plán – co se týká těch dalších úkolů – že jste ho viděl rozplánovaný až za Lyon. Kam? Až po Pyreneje, po Biskaj?

JF: Už jenom šipkami, tam náš úkol už nedosahoval, ale bylo to pro ten druhý sled, pro ty druhosledové fronty. Po splnění dalšího úkolu – třeba na Rýně – tak kolik myslíte, že tam za deset dní nebo za dvanáct dní zůstane bojeschopných a techniky?

KS: V dokumentech se někdy uvádí padesát procent jako odhad ztrát.

JF: Ztráty se prostě těžko nahrazují, proto jsou tam nově vytvářena vojska. Já vím jenom, že skupina armád a skupina frontů měla prostě šipkami zakončeno až ve Španělsku, v Biskajském zálivu. A druzí měli zase dole na Francii.

A ještě byly náznaky – to ale se netýkalo ani Československého frontu, ale to byla věc Ruska – i invaze byla plánována do Anglie. Po nějaké době, že ano.

KS: To už asi s tou československou rolí je spojeno jenom vzdáleně.

JF: Proto taky všichni posluchači ve Vorošilovce byli školeni na problematiku – protože kromě československých studentů ti ostatní, co tam byli, měli přístup k moři, Poláci, Němci, Rumuni, Bulhaři, Jugoslávci. Tak byla operace Baltického a Černomořského *flota* a my jsme se museli tomu takové věci učit, až mi z toho bylo blbě, protože abychom chápali, o co jde, tak nás dvakrát za ty dva roky vyvezli na výlet do Oděsy – tam byla hlavní základna v Sevastopolu, druhá zase byla nahoře ve Štětíně, v Polsku – a tam jsme chápali, co to je takový typ loď a takový typ loď, jaké jsou ponorky – malé, velké, atomové a to ostatní. Takže my jsme se potom cítili jako „specialisté“ přes námořní války. [smích]

KS: Zpátky k tomu Československému frontu. Mě trochu překvapilo, že potom, když tady

byla umístěna Střední skupina sovětských vojsk, tak ty plány počítaly nadále s tím, že by ten Československý front tvořený výhradně z československých jednotek byl prvosledový a ta Střední skupina že by byla druhosledová.

JF: Ano. Prostě jako kdyby byla ve Lvově, tam v Bělorusku nebo na Ukrajině.

KS: To jsme si ale o tolik nepolepšili.

JF: No my ne, ale oni si polepšili.

To byl ten výsledek, který oni dosáhli svým způsobem tím, že ideologickou situaci převedli do vojensko-politické situace celosvětově. Že si polepšili. Oni se pokoušeli sem dostat část pořádných divizí, mnohokrát, při takovém plánování. A vždycky byli v uctivosti odmítnuti, samozřejmě my jsme byli nuceni to všechno postavit, vyzbrojit a všechno ostatní – „tak my si ubráníme svou zemi sami“. Obecně to všechny ty šéfy ve Varšavské smlouvě hrozně štvalo, protože oni by radši viděli, že to rozhodnou sami. A potrestali prostě celou republiku tím, že „když jste takoví, že umíte a všechno možné, tak my vám pomůžeme, ve všem možném vám pomůžeme a vy to budete platit a budovat továrny.“ A proč si myslíte, že se tak strašně změnila ekonomická situace v roce 1950, 1960, 1965 a tak? Protože ty strategické podniky, které vyráběly pro válečnou potřebu, tak musely být přemístěny z území Čech a Moravy na takovou vzdálenost na Slovensko, až nesmyslně třeba na východní Slovensko, do Humenného, proto aby nebyly v dosahu zbraní hromadného ničení, typu Pershing. Proti letectvu nebyla velká obava, protože tady bylo tolik letectva, i na Moravě, že ti letci by byli úplně kamikadze. On by tam doletěl – třeba do Žiliny nebo do Martina – a zamezil by třeba a hodil by tam něco, ale nazpátek už by se nedostal, chyběly by mu pohonné hmoty a i tak by ho sestřelili.

To je to – vždycky se říkalo linie Ostrava, Přerov, Znojmo, tam nesměly být fabriky, které by byly finálními výrobci vojenské, zbrojní techniky. Tím se zrušila fakticky škodovka Plzeň a řůra dalších a přesunulo se to Dubnice, do Martina, do Detvy a takových.

KS: My jsme spolu mluvili o té operační charakteristice území – vy jste se zmiňoval sám od sebe o tom problému vltavské kaskády a Vltavy jako překážky pro vedení vojenských operací. V roce 1961 byl mezi těmi mobilizačními plány i plán na nouzové vypuštění vltavské kaskády, který měl předejít jaderným úderům Západu ...

JF: ... a těm záplavám.

KS: ... které by pak způsobily záplavovou vlnu, ale hlavně zničení mostů.

JF: Ono totiž to ničení, třebas na Orlíku, na Lipně nebo i tady dál, na Slapech a podobně, to má charakter ne jak je povodeň, to prostě ... to je tolik vody, že když se to všechno spočítá, že stačí, když přijde taková přívalová vlna z Lipna a přijde k Orlíku, tak tam i bez jaderného úderu ta přehrada padne taktéž. A to území – to je spoušť jak Hirošima potom. Tam to je zablácené, tam prostě silnice nejsou, jako by tam vybuchly atomové zbraně. No ale někde se to musí iniciovat, v nějakém případě.

Dělá se to prostě ... ten, kdo chce ty přehrady využít jako zbraň proti obyvatelům nebo proti republice, tak tam už on hlavní útok nevede, protože se jeho činnost omezí tak, že ani ty mosty nemůže využít, protože nejsou. Nemůže využít ani terén, protože je neprůchodný, protože je samé bahno, zabláceno. Proto tedy rozhodující síly Československého frontu byly prostě rozmístěny vesměs tak, aby mohly být na levé straně Vltavy a na levé straně Labe a jenom nějaké pomocné síly, takové, co se mohly přemístit před dosažením ještě na druhou stranu, mohly být umístěny třeba v oblasti Ústí nad Labem, Mělníku a tak podobně. A k tomu byla zpracovaná speciální mapa, jak by to vypadalo, u ženijního vojska. A bylo to ohromně názorné.

Tak byly dva problémy – dostatečně chránit proti těm diverzantům, nebo to prostě vypouštět sami, při zhoršení politické situace. Ale to vypouštění, to by trvalo minimálně čtrnáct dní, minimálně dopředu. Protože kdyby to vypouštěli, jak se říká, *zu Grund*, tak by udělali takovou paseku, že by ani válka nezačala a bylo by to neprůjezdné.

KS: Tohle tedy bylo v zájmu toho, aby se asi hlavně druhosledové jednotky mohly přesunout

přes tuhle oblast?

JF: No, ony ty jednotky druhého sledu, když by přišly – mluvíme o tom Prikarpatském vojenském frontu – tak než tady na našem území byly, tak to by nebylo dříve než takový čtvrtý až šestý den. A oni v důsledku toho, že tady byli potom po šedesátém osmém roce, tak získali celý týden bojové činnosti k dobru a předčili vojenskou techniku natolik, že mohli dělat ještě jednu frontovou operaci. Kdežto kdyby měli přijít na těch tancích a autech, já nevím vlakem a všelijak jinak, tisíc kilometrů, tak ten tank se prostě zastaví sám a nepojede dál.

Proto se taky – i u československých jednotek – cvičily přesuny tankových divizí, vyzbrojených tanky T-34, těmi takzvanými „starými“, přesunout je z prostoru Topolčan, tam z toho výcvikového prostoru – jak se to jmenuje, Horemláz – po vlastní ose v době míru na nějakou vzdálenost. Proto generál Tesařík³⁰ dostal za úkol – a on to dokázal – že za jeden den nebo jednu noc svoji tankovou divizi, která byla dislokovaná v Milovicích a v blízkém okolí, přesunul do Doupova. A tehdy byl největší *geroj* a oslavován, že to dokázal. Ale i přesto měl tu nepojízdnost tanků skoro padesátiprocentní. Až padesát procent tanků tam prostě dojelo. Ale dojely.

KS: Když byl vykládán tenhle československý operační plán, tak historik Petr Luňák v souvislosti s tím prošel dokumenty ze cvičení z padesátých a šedesátých let a udělal takový přehled toho, jaký byl jejich námět, jejich obsah. Co bylo operační cvičení v březnu 1961, v září 1961 a tak dál.

JF: To už jsou šedesátá léta, ale v padesátých letech – o tom já nemám ani ponětí, jestli byla nějaká taková. Určitě byla cvičení štábní nebo i s částečně vyvedenými vojsky, ale to byla ještě za takové organizace, když byl ten vojenský okruh, 1. oblast, 2. oblast, ... A byly armádní sbory, nebyly armády, ale armádní sbory, a byly pěší divize, byly motorizované divize. Tak s tou technikou, co měli k dispozici – co dostali jako válečnou reparaci nebo co jim tady nechala Sovětská armáda – s tím se daleko válčit nemohlo. A s koňmi ... To byla taková cvičení v roce 1950, 1951.

KS: Potom asi budou zajímavá hlavně ta cvičení ...

JF: No, až od toho šedesátého roku ... Můžu říci od toho pětapadesátého roku, kdy bylo to první štábní cvičení, které se konalo u nás poprvé na našem území a řídil to maršál Grečko. Pak bylo každý rok cvičení, maximálně každé dva roky bylo na území NDR, proběhlo na území Maďarska, pak bylo na území Polska.

To první – to se tam sám ten štáb Spojených ozbrojených sil sám na tom učil, jak a co by se dělalo. Zase prostě předpokládám, že to byl signál k vypracování doktríny prostě vedení jaderné války a jaký je vztah útoku a obrany.

Závěr by byl takový, že obrana je pojem pouze dočasný. A ne obrana celostátně – tak jak to bylo za první republiky děláno, s těmi bunkry a s tím ostatním – ale obrana je vynucená bojová činnost k tomu, aby v zámyslu pro velení obranné operace armády – jedné, třeba příbramské [1.] armády – bylo vytvořit takové uskupení sil a prostředků, které by bylo schopno mít v sobě aktivní útočný zámysl. To znamená – dočasně vedená obrana, to se procvičovalo v šedesátých letech. A pak už možná do konce sedmdesátých let. A od sedmdesátých let už se to nprocvičovalo. Protože nebylo s kým tu obranu držet, protože když tam tolik těch jaderných úderů – tak to jsme se měli zakopat někam jako krtek pod zem a čekat, až nás odsud někdo vytáhne?

30 Richard Tesařík bojoval ve Svobodově armádním sboru, byl dvakrát raněn a vyznamenán titulem Hrdina SSSR. V letech 1945 – 1949 studoval na Tankové akademii SSSR. V letech 1950 – 1952 byl náčelníkem štábu tankového a mechanizovaného vojska, od roku 1952 pracoval jako velitel tankového a mechanizovaného vojska 2. vojenského okruhu. V prosinci 1953 byl zatčen a obviněn z několika trestných činů, včetně ztráty tajných údajů. Po propuštění v srpnu 1954 byl ustanoven velitelem 3. divize v Mladé. V roce 1956 byl generálmajor Tesařík pověřen funkcí zástupce 1. vojenského okruhu a v roce 1958 funkcí zástupce velitele 4. armády. V roce 1959 byl vyslán na studia do VA GŠ SSSR. V dubnu 1960 byl vyloučen ze strany, zbaven hodnosti a propuštěn z armády.

Na obranu se dával důraz na stupni pluk, na stupni divize maximálně, ale celoarmádně jsem v žádném cvičení, ani zámyslu neviděl za těch mých patnáct nebo dvacet roků, aby někdo dostal obranný úkol: „A nepustit nepřítele třeba po čáru tak a takovou.“ Takže ta obrana byla spíš taktická otázka, obrana armády byla už operační otázka a obrana frontu byla vyloučena, vyloučena.

KS: Jen mě napadá, jestli tyhle plány, které proponovali Sověti – ten originál plánu z roku 1964 je napsán v ruštině – jestli tyhle plány vlastně nejsou určitá iluze. Jestli to vlastně nevychází z toho, že Sověti nejsou ochotni říci, že potřebují, aby Československý front útočil, ale že je jim jasné, že během několika dnů bude velká část sil toho frontu likvidována. A že proto formulují takový sáhodlouhý postup k Dijonu a Lyonu a tak dále.

JF: My jsme šli do té Varšavské smlouvy dobrovolně a protokolárně vyčlenili síly, kolik jich může Československá republika postavit ke společnému zničení. Tak jako dneska, když jsme v NATO, tak taky protokolárně se určuje, že tam postaví 9. rotu chemické ochrany a jeden chemický prapor z Liberce a dvanáct letounů.

KS: V souvislosti s operacemi mám jednu otázku k Jugoslávii. Když emigroval generál Šejna, tak v rámci toho všeho, co vykládal na Západě, hovořil i o takzvaném plánu Polárka, který měl údajně spočívat v tom, že z rakouského území na jugoslávské území přejde nějaká skupina, provokační skupina nějakých řekněme ustašovců nebo diverzantů a vzápětí Sovětský svaz „poskytne pomoc“ Jugoslávii a maďarské a československé jednotky budou obsazovat rakouské území, aby tedy Sovětský svaz nebyl účasten této operace. Jak to tedy bylo s tím Rakouskem? Vy jste říkal, že rakouská neutralita ve všech těch cvičeních ...

JF: ... byla vždy zachovávána, ano. Já si myslím, že to je prostě výmysl non plus ultra. Protože kromě toho, že byl Šejna politrukem u ženijní brigády v Litoměřicích, měl hodnost poručíka až majora a byl tam ZVP, tak on z funkce, kterou zastával – a zastával ji potom na hlavním výboru tady na ministerstvu národní obrany – neměl možnost dostat se ani do předsálí k problematice, o které mluvíte. Zpravodajského charakteru nebo operačního charakteru. Já jsem osobně toho názoru, že on z devadesáti devíti procent prostě si všecko ... ne vymýšlel, ale někde slyšel od někoho něco takového. Vůbec o tom neměl podle mě ani představu. Jako absolvent vojenské politické školy, v Komorním Hrádku – jak se k takovým zprávám dostane?

KS: On myslím nebyl absolvent ani té politické školy.

JF: Byl, to musel být na tom kurzu v tom Komorním Hrádku. Protože politické učiliště bylo v Komorním Hrádku, ale takové zvláštní. Potom byla politická akademie. Takže politruců potom nebyli například níž než na pluku. A když byl někdo na pluku politrukem, tak musel mít prostě VPA [Vojenskou politickou akademii], kde byl vyškolen na funkci v rámci divizí. A mohl být velitelem pluku, náčelníkem štábu pluku, ZVP pluku a podobně. Dole se pak ty funkce zrušily, když se to stahovalo z osvětového důstojníka a politického zástupce. Protože nikdo nemohl žádat, aby četař základní služby nebo svobodník základní služby bral zodpovědnost za morálně politický stav svých útvarů. A z takových těch, jako byl ten Šejna, z takových se potom stávali funkcionáři na kádrové správě a na krajských vojenských správách. Já mám i sám takový příklad, že můj kádrovák na ministerstvu národní obrany byl u mé rotě v Žilině jako četař dělnického původu, tak bez řádného vzdělání byl prostě kádrovákem na ministerstvu národní obrany. Tak jsem ho potom přeškolil na mobilizátora.

Tak já to vylučuju, to prostě by nešlo. Tehdy Jugoslávie, když se tedy odtrhla od té Kominterny, až do doby, když se tam Chruščov přišel udobřovat, zůstala nadále neochvějná. Já tam byl asi třikrát ve fabrikách, my jsme tam měli tenkrát taky výrobu, dozimetrických přístrojů. To bylo taky takové plánování – součástky jsme jim dodávali my a oni to tam potom v Bosně montovali dohromady a vozili jsme to potom od nich my, intenzimetry. Protože nebyla fabrika v Česku nebo i na Slovensku, která by byla schopna to smontovat.

KS: Petr Luňák pořídil rozhovor s plukovníkem Karlem Štěpánkem, který byl tehdy vedoucím hlavního sálu operačního.

JF: Víím. Tam byli dva, jeden potom byl v kanceláři ministra, ten se jmenoval František ..., takový malý, hubený. A Štěpánek tam byl.

KS: Štěpánek právě v tom rozhovoru hovoří o významu budování všech těch obranných vojenských propozic, o významu cvičení, které se uskutečnilo předtím v Legnici.

JF: To bylo, když tam byl jako hlavní velitel určen generál Janko. Nějaký moment se tam zdůrazňoval pravděpodobně, ale já už si to nevzpomenu, co to jako bylo. Už víím, tam se tehdy cvičil jako zvláštní úkol jaderný zátaras na Odře a Nise, a na Visle. Prostě to udělali jako třicet kilometrů, tam to nabouchali jadernými minami. To bylo neprostupné jak pro Východ, tak pro Západ. Jako jeden z určených cílů to tam bylo.

KS: Uvádí se, že potom výsledkem jednoho cvičení v Legnici byla v prosinci 1965 dohoda ministra Lomského a maršála Grečka o tom, že v Československu budou vybudovány tři sklady jaderné munice. Byly to lokality Bíliny, Bělá pod Bezdězem, Míšov-Borovno, které se měly začít budovat od roku 1965 a pak se tak budovaly. Vlastně byly dostavěny teprve, když už tady Sověti byli.

JF: Ne, víím, že se něco tady stavělo, ale ... víím, že nikdy nebyly použity československými polními silami. Protože abychom si rozuměli, ty bojové hlavice – ne jaderné, ale jenom bojové – ty taky potřebují mít speciální režim při skladování, hlavně dlouhodobém. A když ten režim není nedodržen, tak ta hlavice se prostě v krátké době znehodnocuje. Takže to, co ti raketčici svým způsobem u sebe mají, tak mají pouze ty trubice, ty rakety jako takové. A aby mohli taky cvičit, tak vystřelují hlavice, které jsou plněné asfaltem. Ale raketa takového rozsahu, kdyby spadla třeba na obydlené místo, tak ta taky udělá pořádný ramcajz. Nejaderné hlavice k raketám takového vojskového typu, jak jsme o nich mluvili, musí být skladovány v takových podmínkách, které se blíží pomalu – nevím, jak bych to řekl – lékařských aparaturám, lednice, mraznice, kysličník uhličitý ... A trvá to, než se dají použít, to je operace, která trvá nejméně čtyři až šest hodin. A pro polní služby, pro polní vojska, to znamená, když už začíná válka, tak se tam ta hlavice z toho skladu vezme, ta bezjaderná, doveze se ve speciálním zařízení v dopravních prostředcích na patřičnou posádku nebo na pracoviště, tam to zase specialista musí namontovat a tak dál. A stanoví třicetiminutovou pohotovost, dvacetiminutovou pohotovost nebo já nevím pětiminutovou pohotovost. Takže když někdo dá pokyn „Vystřelit hlavici, teď!“ a není ještě provedena operace přesunu, smontování a všechno ostatní a stanovena doba pětiminutová, tak to není nic platné, protože je zatím technologicky stanoveno, že ještě třicet minut potřebuje někdo něco dělat v ochranných prostředcích, v masce a tak dále, pomocí čeho se ta raketa dostane na start. To by mohlo být.

Ale nikdy jsem neslyšel, že by na území Česka a Moravy prostě byly ty jaderné hlavice, protože to si prostě nedovoluje ani armáda, ani americká, aby někdo dovolil mít k dispozici v tabulkách, v počtech takovou zbraň, která by rozhodovala o zahájení světového válečného požáru. To si nechávají *věrchušky* – proto má u sebe ten černý kufřík, nebo jak se to jmenuje, co nosí sebou americký prezident a podobně. Chápete, co jsem chtěl říct?

KS: Ano. Měl bych ještě jednu speciální otázku, které se týká Jugoslávie. Narazil jsem v archívu na dokument, který se jmenuje „Šetření ve věci předání tajných vojenských dokumentů do zahraničí“. Ten dokument vlastně říká – je až z roku 1971, byl potom utajen, ta obálka byla zapečetěna, i když to bylo v archívu předsednictva ÚV, který byl jedním z těch nejutajovanějších. Tehdy byl vyšetřován šéf operační správy generál Voštera,³¹ který je v tom dokumentu obviněn z toho, že během jara 1968 oficiálně předal některé významné dokumenty

31 Jan Voštera se stal v roce 1953 pracovníkem operační správy Generálního štábu ČSLA. V letech 1955-1956 byl náčelníkem štábu 3. střeleckého sboru v Plzni, poté studoval na Vojenské akademii generálního štábu v Moskvě. V letech 1958 – 1959 byl velitelem 20. motostřelecké divize v Karlových Varech. Od roku 1959 byl náčelníkem operačního oddělení operační správy generálního štábu, v roce 1961 byl povýšen na generálmajora. Od roku 1965 zastával funkci zástupce náčelníka operační správy, od roku 1966 funkci náčelníka operační správy. V letech 1969-1970 pracoval krátký čas nejprve jako náčelník inspekce ministerstva národní obrany a poté jako odborný asistent na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně. V roce 1971 byl nucen odejít do zálohy.

jugoslávskému vojenskému a leteckému přidělení v Praze plukovníku Misajlovskému. Ten závěr vlastně zní, že Voštera to udělal buď omylem, nebo z vlastní iniciativy.

JF: No, to že nějaké problémy měl a že byl takto šetřen a že byl sundán z funkce, to vím. Prostě bylo mu odmítnuto používat ty „věčé“, volné telefony, ty ZASy a to ostatní. Protože on silou mocí se potřeboval dovolat do Moskvy na štáb Spojených ozbrojených sil a tam hledat nějakou záchranu, řešení své problematiky. A velmi ho to vzalo, jak bylo to šetření. A protože oni z generálního štábu chodívali k nám na oběd do budovy ministerstva, tam měli generálové svoji závodní kuchyni samostatně, tak kolikrát tam byl, tak mě navštěvoval prostě jedenkrát za dva dni a s požadavkem – napřed, jestli bych nedovolil, aby si zatelefonoval z mého ZASu, když chce volat do Moskvy.

KS: Co znamená ta zkratka ZAS?

JF: *Zasekrečeno*. To je to telefonní spojení, pomoc kterého mluvíte a můžete říkat všechno – tajné, přísně tajné. Protože se to od vás dostává do aparatury, pomocí které se to rovnou kóduje, a takto kódovaná zpráva jde tam, kde před tím účastníkem je zase předpojená nějaká aparatura, která to odšifruje, a vy slyšíte už to odšifrované.

Já jsem mu to umožnil a víc jsem se neptal, na co. „Já jenom potřebuju mluvit ...“ A slyšel jsem, jak nadává. A byl to tedy jeho dobrý známý, ten ve štábu Spojených ozbrojených sil, to byl náčelník operační správy toho štábu tam. Potom, když přišel podruhé, tak jsem mu to rovnou dal a už jsem odešel, do kanceláře k sekretářce. Takže co si tam spolu mluvili nebo něco takového, nevím. Ale vím, že ty problémy měl. Ale ke mně ten výsledek se nedostal.

KS: Kdy tohle bylo, kdy za vámi chodil? To už bylo po invazi?

JF: Ano.

KS: 1969? Nevzpomněl byste si na nějaké přesnější datum?

JF: Kdy to je datováno?

KS: Tohle je z roku 1971, ale to vyšetřování začalo už v roce 1970. Tam se někde zmiňuje usnesení, na které toto usnesení navazuje.

JF: Abychom si rozuměli, to muselo být někdy v té době. ... Možná to bylo už v roce 1969. Když prostě ještě ani neprobíhala ta normalizace. Do té doby, co byl odvolán z funkce, protože ta Moskva, štáb Spojených ozbrojených sil od něj daly ruce pryč – vím, že jenom říkal: „Tak už ani tam nemám žádné pomoci a zastání.“ A když odešel z funkce – to by se dalo zjistit – a kdy byl ustanoven generál Picek. Voštera potom z toho byl tak špatný, že za krátkou dobu umřel.

KS: Díval jsem se, je tam napsáno, že v roce 1972 zemřel. To byl ještě relativně velice mladý.

JF: Byl. Byl ode mě takových pět až sedm roků starší. Ten přišel jako „obezetkář“ z Plzně. Vitanovský – ten byl taky u „obezetkářů“, abychom si rozuměli, no ano. Až potom dostali to vzdělání operační. A dělal na sboru, na 3. sboru a ten 3. sbor byl prostě světoznámý tím, že všichni armádní funkcionáři, všichni možná až na pár výjimek, procházeli prostě 19. divizí. A jak jeden odešel výš, tak si přitáhl dalšího a dalšího, hlavně operátoři a zpravodajci.

KS: Mohl byste mi ještě říct, abychom to uzavřeli, o tom Maďarsku? Vy jste působil jako náčelník chemického vojska do roku 1981 – říkám to správně?

JF: Do roku 1981, do léta, to byl možná červenec, srpen. Od září jsem byl tři měsíce přidělen na zpravodajskou správu generálního štábu do přípravy na funkci vojenského přidělence v Maďarské lidové republice. Nikdo nenašel prostě odvahu vydat ten pokyn, aby ten, koho mám střídat, už odešel. Ten bývalý vojenský a letecký přidělenec, co byl v Maďarsku. Jmenoval se plukovník Benko, býval náčelníkem krajské vojenské správy v Prešově. Byl jedenáct a půl roku vojenským a leteckým přidělcem v Budapešti, kde střídal funkcionáře ministerstva vnitra a budoucího předsedu Slovenské národní rady.

KS: Šalgoviče?

JF: Šalgoviče. Šalgovič předtím dělal na zase Východním vojenském okruhu, na 4. oblasti, vedoucího oddělení SPP v hodnosti majora, politruk 6. divize v Žilině. A potom byl velitel nově vznikajícího vedení politické práce, když se sdružila hlavní osvětová správa, tak dělal

potom tady chvíli. No prostě jde o to, že Šalgovič byl ten, co mě prostě z té strany vyhodil. Když ještě jsem byl mladý, dvacet dva, dvacet tři roky. Takže k tomu Maďarsku – já bych to ještě nechal na příště.

Pokračování rozhovoru s gen. mjr. Ing. Jánem Franko v Praze 28. července 2003

JF: ... Stalo se mi, že před odjezdem, ještě před rokem 1980, sem přišla vojenská delegace v čele s maršálem Ustinovem, ministrem obrany SSSR. To už byl starý pán a vyměnil ty poslední typické polní maršály. Protože celou válku byl konstruktérem, potom dělal zas do něčeho jiného a potom se zabýval zas výzbrojí, ten maršál Ustinov. A když ho udělali tím ministrem – to byla z nouze ctnost – tak přišel i na oficiální návštěvu, na státní návštěvu do Československa. A v Československu bylo zvykem – hlavně v obraně, v rámci armády – že ať přišel kdokoli, ať přišel civil na té nejvyšší úrovni, prezident, předseda vlády nebo tak, tak ministr Džúr prostě povinně nahnal všechnu generalitu, která tady byla v Praze – ne z venkova, jenom z Prahy – a my jsme dělali to křoví, co tam stávalo na letišti.

KS: Stafáž.

JF: Ne mávání praporkem, ale tak. Chtěl ukázat, jaké on má mladé velící nebo na ministerstvu lidi. A v rámci toho protokolu prostě bylo tak, že po přehlídce čestné jednotky – to bylo nedaleko – aby tam nebyla nějaká díra, tak my jsme tam stáli jako stafáž a on nás představoval. Ti civilisti se představovali vzájemně, „tady je takový tajemník, tady takový“, aby se vůbec poznali. My už jsme byli tak vyškolení, že už jsem věděl, na kterém místě mám stát, jestli třetí, čtvrtý nebo dvacátý. Museli jsme si to nacvičit, jak se máme představit, abychom nespletli někomu hodnost. A ten, co přiletěl – libovolný vedoucí zahraniční delegace – měl vedle sebe ministra a ten vždycky překládal, když on nerozuměl, co mu říkáte. Rusům jsme se hlásili rusky, ale když tam byl někdo jiný, měl překladatele, tak tři kroky dál, aby to nevypadalo blbě.

A když ten maršál Ustinov už přišel, já byl tehdy dejme tomu osmý, a když přišel od náčelníka generálního – a zástupce náčelníka generálního štábu, náčelníky druhů vojsk, operátéry a tak dál – tak od každého přijal jenom hlášení, podal mu ruku a tím to skončilo. A přišel ke mně, ten maršál Ustinov, tak jsem se mu taky omeldoval, jakou mám funkci. A on přišel ke mně, stál u mě a mluvil na mě skoro minutu, ne nahlas. Jenom jsem pochopil, že mi říká: *Och, eto dělo vaše, eto strašnoje dělo*. A odešel. A já měl potom půl roku problémy, protože jsem nemohl říci, co mě to ten maršál říkal. Já jsem mu rozuměl, ale řekl jsem: „Ne, nevím, nerozuměl jsem, co říkal.“ Tak to byl jediný voják a vysoká funkce, který prostě jako technik přes výzbroj v celé sovětské armádě, bývalý konstruktér, věděl, o čem asi jde řeč, když jsem mu řekl, že jsem náčelník chemického vojska. Řekl, že ta služba je těžká a *eto strašnoje dělo, eto strašnoje dělo*.

KS: Vy jste se zmiňoval, že jste tehdy měl nějaké popotahování, když jste nějak založil nebo snad ztratil ty spisy, které se týkaly výroby chemických látek, ale jenom jako vzorků. Československo bylo někdy obviňováno, že vyrábí chemické zbraně.

JF: To bylo i na základě toho. Stoprocentně. My jsme měli svého zástupce, ve Stockholmu byla taková organizace, jméno už jsem zapomněl, mezinárodní organizace, která se zabývala zákazem a likvidací chemických zbraní. Ještě i dneska funguje. Tam byl náš zástupce, z výzkumného střediska 070, tak přes něho se to tam zapracovalo.

My jsme neskrývali prostě, že vojáci cvičí s otravnými látkami – jednou v zimě a jednou v létě – na středních chemických cvičištích. Ne na malých – malé bylo na každé posádce, takový malý plácek jenom, ale ta střední byla prostě tak projektovaná. Jedno takové cvičiště bylo a je ještě – a tam chodí i zahraniční návštěvníci cvičit, teď z NATO – ve Vyškově v Dědicích u Brna. Tam mělo polní pracoviště laboratorní výzkumné středisko 070, to znamená naše

chemické středisko. A aby se dalo vůbec cvičit a v laboratoři něco zpracovávat a podobně, tak v laboratorních podmínkách se vyráběly prostě otravné látky všeho druhu, všeho. Na Slovensku u VoZ 71 v Zemianských Kostolanech. A dávaly se do takových ampulek, skoro tak velkých, jako byly ampulky kdysi do zapalovače, takové z umělé hmoty, jestli si pamatuje, taková slza to byla. No tak kolik tam toho mohlo být? Minimum a ve strašně nízké koncentraci to muselo být a zabalené do takových tub, kdyby se to někde rozbilo nebo ztratilo. A byli jsme my jediní z Varšavské smlouvy kromě Rusů, kteří s těmi skutečnými látkami cvičili. Protože to je něco jiného u chemiků, mít náhradní látky, barevné vodičky nebo oleje a dát tam kapičky ... Nebo tam dáte tři kapky – dám příklad – yperitu nebo lewisitu nebo VX látky nebo něčeho jiného.

Protože tehdy už byly ty doby pryč, kdy mi v roce 1949 nebo 1950, kdy jsme byli v kurzu pro BChL na tři měsíce – jeden učitel, nadpraporčík, potom byl povýšen na hodnost kapitána, který byl u chemiků za první republiky, měl osmdesáti-, šedesátiprocentní roztok yperitu, jmenovalo se to „SU látka“, „SU-1“ a „SU-2“. Bylo to ve dvěstělitrovém sudu. A aby nám dokázal, že odmořovací látka, když je použita do pěti minut, tak že žádné puchýře nezpůsobí a nic se vám nestane, tak před námi v létě na cvičišti u Přáslavic u Olomouce prostě nechal přivést ty sudy a strkal takhle celou ruku tam do toho, nechal okapat a za minutu ji vložil do dalšího sudu, kde byla odmořovací látka, nechal odkapat – a nebylo nic. A byli takoví posluchači, kumštýři, že si do toho sedl nahatý, celý se do toho ponořil, do toho sudu, to té látky.

KS: Kolikaprocentní že byl ten roztok?

JF: Čtyřiceti- až šedesátiprocentní. A když nám tohle ukázal a na druhé straně nám ukázal účinek těch odmořovacích roztoků, to bylo něco. Ovšem to bylo na druhé straně to, že když člověk věděl, že to na něho padlo, třeba z letadla nějaké kapičky ... Používala se, když se zamořoval terén, i obarvená voda. Jednou jsme tak celé ministerstvo a celé nádraží postříkali, každý měl letní uniformu ... letní uniformy tehdy byly takové bílé košile. Oni místo aby se schovali na to nástupiště na nádraží, tak tam stáli jak blbci a koukali.

Takže to byly argumenty, které se nedaly oddiskutovat. Ale když jsem věděl, že to na mě padlo a neudělal jsem to do těch pěti minut ... Některé, co jsou v současné době, se musí použít do deseti minut, některé třeba i do hodiny, podle toho co to je. Proti tomu yperitu byl chlornan vápenatý. Nebo mohlo být třeba jenom chlorové vápno jako dezinfekce. Když tedy jsem to neudělal, tak jsem tedy už dopředu jako vzdělaný proškolený člověk věděl, že se nemusím už o nic jiného starat, než abych se nechal odvézt na nějakou lékařskou etapu, na nějaké lékařské zařízení. Tam už se o člověka postarali, aby byl vyléčen.

Než se tohle prosadilo, tak jsme museli používat od roku 1945 zásoby po Němcích, yperitu a lewisitu. V Zemianských Kostolanech se to skladovalo, to byly devadesáti- až stoprocentní roztoky. Čím procento vyšší, tím víc to byla taková mazlavá hmota, žlutooranžová. Kdežto tady ten ředěný, ten byl černý. Tak se to za mých časů, od roku 1950 do roku 1958, no až do roku 1960, se to používalo ve velkém, tyhle „SU“, ty ředěné, ve velkém množství. Jinak bychom prostě nemohly ta vojska nějakým způsobem vycvičit.

Nakonec jsme byli nuceni to přestat dělat a chemici na tom byli špatně, protože nebyly možnosti praktického výcviku. A hrát si na čichové zkoušky nebo na barevné zkoušky a tak, to nemělo žádný smysl a lidi tomu nevěnovali dostatečnou pozornost.

Tak jsme si vymysleli a nechali jsme si to odsouhlasit na kolegiu ministra, že se bude vyrábět u nás v Zemianských Kostolanech, v podnikové laboratoři, na chemické základně, a v Brně, na výzkumném středisku 070 – a dám příklad – deset deka toho yperitu nebo lewisitu nebo něčeho jiného.

KS: Kolik jsme toho předtím z těch zásob po Němcích „zdedili“?

JF: Hodně.

KS: Dá se to nějak odhadnout?

JF: Já to řeknu takhle – my jsme to „nezdědili“ jenom po Němcích, my jsme to „zdedili“ i po

Československu, z první republiky. Protože v Žilině byla chemická fabrika, Hungaria, a tam se vyráběl chlor. A kromě toho i vojenská výroba, tam byly vojáci hlavní šéfové, z první republiky. I za Slovenského státu se to tam dělalo. A na území Slovenska a na území Moravy prostě se v rámci teritoriální přípravy republiky – terénu – vybudovaly na různých místech podzemní bunkry, kde byly ty látky uskladněny. Ale ne v tisícitunovém množství. To byly takové, že někde byla jedna tuna ... Bylo to jako nádrž na benzín, na čerpání, v podzemí. Na malinké železniční zastávce u Žiliny a jinde, já i vím, kde byly.

A v Zemianských Kostolanech se vybuďoval takový velký podzemní tunel, v podzemní kobce. Těch tunelů bylo asi osm – a tam se skladovaly odmořovací látky tekuté. A zároveň tady ta látka „SU“, ředěná. Jinak nikde jinde ve vojskách se to neskladovalo. Na roční potřebu pro výcvik nějakého útvaru typu pluku, tam, kde byl ten chemický funkcionář, plynový důstojník nebo chemický náčelník, tak dostal nejméně dvěštilitrový sud. Nejméně. A ten, aby to spotřeboval, tak to dělal buď v malém anebo – když ho to nebavilo – ve velkém, protože v programu bojové přípravy bylo překonávání zamořeného úseku, metodika, jak se to má dělat a jak se má ochránit ochrannými prostředky a podobně. My jsme například v Trutnově, u praporu pro odmořování terénu, zamořili takovou plochu na našem cvičišti – ale ne chemickém, posádkovém – v krásném prostředí u Dvora Králové. Tam jsme těch sudů měli možná třicet. Možná čtyřicet.

KS: To nezpůsobí nějakou trvalou kontaminaci prostředí?

JF: Ale to se dělalo například ráno v osm hodin a v deset hodin už ten prapor s chlorovým vápnem, s těmi rozmetačkami, to musel odmořit. A tráva tam rostla furt, ba ještě líp než předtím. Ale kde to bylo zamořeno, tak tam vylezli prostě všechny žížaly ven. Nebyl žádný problém, když se to včas odmořilo tím chlorovým vápnem. Potřebovalo se ho taky kolik tun a záleželo na tom, jak je staré, protože potrebovalo mít aktivní chlor v sobě, aby tam bylo určité procento, aby to bylo minimálně desetiprocentní okysličovadlo. Když to mělo už pět procent, tak už to nemělo žádný účinek. Muselo se to vyrobit, přivést, spotřebovat.

Tak jsme to dělali tak, že se dělala sada, v takových trubkách, bylo to jako světlice, a jedna ta slza v tom byla. Kdyby se to i nějak rozbilo – nevím jak – tak ta slza se vylila do jedné hmoty, které byla kolem toho nasypaná. A ještě byla jedna hmota, takže než se to dostalo někam ven ... Ještě plech kolem toho byl.

Když s tím někdo cvičil, tak to musel zapsat oficiálně, razítko, a ještě dva nebo tři svědkové, že to bylo spotřebováno. Nesmělo se stát, aby odešel ze cvičáku a aby někdo odnesl například jednu tu ampuli. Prostě nestalo se nám nikdy nic takového.

Ale stalo se nám, že ... Němci nebo naši vojáci, když se někde něco dělo, cvičilo, hlavně u vševojskových divizí, aby se toho zbavili, tak řekli, že to dělali – to nikdo nekontroloval, jestli to dělali s tou látkou SU – a zakopali to někde u lesa. A pak jsme my na to přišli deset až patnáct let nato, až když se tam něco dělo.

Pak v celé armádě ministerstvo nedělalo nic jiného, než že se chodilo po všech útvarech, po všech posádkách, a všechny doklady jsem musel dostat na stůl, všechny protokoly, že to bylo tehdy odvezeno tam a tam, do Zemianských Kostolan, že to bylo spotřebováno tam a tam. Až v šedesátém ... v šedesátém druhém roce jsem dosáhl toho, že v celé armádě nebyl ani gram. Ani gram. Ale co budeme dělat? Tak jsme dělali potom takové ty sady, po slzách, a taky jsme to, jak se říká, poctivě spotřebovávali a vyúčtovali. Až se to dozvěděl někdo z Varšavské smlouvy a najednou ministerstvo zahraničního obchodu ... víte, kdo – ten zbrojař tam z Omnipolu.

KS: Z „hátéesky“? Myslíte Langeru?

JF: Ano, ten najednou dostal na stůl papír, že generální štáby jednotlivých armád – ani ne najednou, ale postupně – učinily dotaz, jestli je možno vyrobit a dodat jim tolik a tolik sad toho. On tedy řekl: „Zeptám se.“ Někdo to tam hned okecal, že máme a kapacita že je. Ale já jsem řekl: „No ano, ale vozit to tam nebudu.“ Protože ten transport do Bulharska nebo já nevím do Polska, do Maďarska, do NDR, podle zákona to bylo tak zorganizováno, že aby šel

jeden s červeným praporkem, jedno auto za ním s druhým praporkem – to je jako, když se vozí uran nebo něco takového. Tak jsem řekl: „Ano, uděláme.“ On si na to dal strašnou cenu, strašnou. On na všechno si dával cenu desetkrát dražší. Než zaplatil nám nebo generálnímu štábu, tak si k tomu přidal ještě desetkrát víc a prodal to zase těm druhým.

KS: Langerovi rozhodně nechybí smysl pro obchod.

JF: Oni to dělají všichni. Všecko bylo v pořádku – oni si pro to i sami přijeli, někteří si i přiletěli, aby neměli takovou práci s tím po té silnici. Přičemž to nebylo veliké, to byla taková bednička, jako kufr dejme tomu. Ale bylo to v takové koncentrované podobě, že ať to bylo chráněno nebo nechráněno, byla to otravná látka. Nikomu se nikdy nic nestalo, nikdy nevbuzoval žádnou pozornost, v té civilní dopravě. Až najednou ... to jsme se o to už vůbec nestarali, oni si přišli sami do Zemianských Kostolan, ale přišli letecky, do Zvolena na letiště, co jsme to tam měli, to je civilní letiště ve Sliachi. Vojenským letadlem, pro parašutisty nebo tak něco. Tam si to prostě přendali a letěli. Letěli přes Bratislavu, přes Budapešť. A spadli s letadlem tehdy, do lesa ...

KS: To byli Bulhaři nebo někdo jiný?

JF: Byly tam dvě takové havárie. Jedna byla s lidmi, co spadla prostě do nějakého vybagrovaného pískoviště. A druhé bylo, co spadlo v Malých Karpatech do lesa. Ale to bylo to vojenské. A tam byla jenom posádka a možná dva tři důstojníci, ti, co ten materiál doprovázeli domů do Bulharska.

Protože začali vyšetřovat, tak nakonec museli celý ten kopec prohledat. A našli ty ampule. Ale ještě v tom obalu, jinak by to tam zamořily všecko. Tak od té doby se zakázalo, aby ta doprava byla dělána tímhle způsobem. A dělalo se to prostě tak, že když byla někde nějaká shromáždění Varšavské smlouvy, tak dostali sadu deseti těch ampulí, kde byly ty slzy. Dostali to zdarma a pak si to odvezli domů.

KS: Proč jsme měli takové privilegované postavení, že zrovna my jsme jediní v celém tom bloku kromě Sovětů směli cvičit takhle naostro? To bylo dáno tím, že jsme měli tu technickou kapacitu to vyrobit?

JF: Ano. Jak říkám – za první republiky se tím zabýval generální štáb a bylo vyrobeno ... já nechci říci statisíce, ale kapacita, jaká byla v těch podzemních továrnách tam, v Zemianských Kostolanech. No ... možná na tisíc tun, to by mohlo být.

KS: To je obrovské množství.

JF: To je obrovské. Protože oni s tím počítali – první armáda, s tím zamořením pohraničí, jako ochrany. V rámci těch pevnůstek byla místa, kde se to mělo zamořit. A ta velká fabrika, co to měla u nás vyrábět, tak ta byla plánovaná v Zemianských Kostolanech, tam byla potom ta naše 20. základna. A skladované největší množství bylo v takovém podzemním tunelu v Dubnici, na Skalce u Trenčína, který se pak využil ve prospěch jiných výroby. Ale to už bylo vybudováno za první republiky, tak v roce 1938, 1939.

Vycházelo to z té knížky, jak jste si četl tam z toho *Vojenochimičeského děla*, tak oni tomu věnovali, těm otravným látkám, ne obecně, ale typicky yperitu – a fosgenu a lewisitu a takovým, a kyselině dýmové, aby bylo zadýmování – věnovali velkou pozornost. A po válce se z toho nic nedělo a z těch úkrytů a štol bylo plánováno další rozšíření – nakonec to zůstalo na počtu asi dvanáct tunelů v délce možná padesát, sedmdesát metrů, vešlo se tam celé nákladní auto. Tak tam se počítalo s hlavním polním stanovištěm vlády takzvaného Slovenského štátu, Slovenské republiky. Nikdy ho neobsadili, ale vytvořila tam slovenská armáda sklad různé druhu materiálu a výzbroje, který potom vyzbrojil partyzány v oblasti hornonitranského údolí – ten sklad prostě vystrojoval armádní záložníky, měly tam tedy původně být skladovány ty otravné látky a potom tam mělo být velitelské stanoviště Tisa a jeho vlády. Oni z toho, protože to bylo jenom rozděláno, tak z toho udělali jenom výzbrojní místo pro případ války.

KS: Kde že to přesně bylo?

JF: Zemianské Kostolany.

KS: Víím, že to je otázka ošidná nebo citlivá, ale přesto – objevovalo se někde, třeba i čistě teoreticky, že by v případě nějakého horkého konfliktu ty chemické zbraně, pokud ještě byly k dispozici, že by byly použity nějak ofenzivně?

JF: V té době, kdy už byly jaderné zbraně, tak ne. Ale pokud nebyly jaderné zbraně, tak byly uvažovány v širokém měřítku. Hlavně takové druhy, které zamořovaly terén trvale, takže tam tudy nemohl člověk chodit bez ochranných prostředků a bez masky. Kdežto byly i prchavé, které prostě otravovaly – jako fosgen, difosgen a podobně, které vanutím větru prostě odešly. Takže to není žádná perspektiva. To bylo jenom místní – na velitelská stanoviště, na pozorovatelný a tak. A po takových pěti, sedmi minutách vanutí větru, když odešel na návětrnou stranu a sundal masku, tak se mu vlastně nic nestalo. Kdežto když to bylo s těmi trvalými otravnými látkami, které vydržely v létě i v zimě, a pomalu se odpařovaly, tak to byl účinek ničivý na lidský organismus a na potřebu odmořování techniky, spočíval prostě v tom, že ti lidi byli znebojeschopnění. A s pomocí vrtulníku a s pomocí letadel se prostě dosahovalo účinků takových plošných, že třeba se mohly jedním letadlem zamořit dva kilometry na dvě stě metrů. Jednou tou náplní. Jestli to letadlo bylo schopno například práškovat nebo hasit z letadla, tak to bylo v takovém stavu, že místo vody nebo dezinsekce se tam mohla strčit ta látka otravná ředěná něčím a mohla zamořit veliké území.

KS: Vy jste mluvil o těch dodávkách přes hlavní technickou správu – ve všech případech to směřovalo jenom do zemí Varšavské smlouvy?

JF: Ano. Do Ruska ne, do Sovětského svazu ne, protože oni si to dělali sami.

Pokračování rozhovoru s gen. mjr. Ing. Jánem Franko v Praze 29. července 2003

KS: Asi by bylo docela zajímavé, kdybyste mohl říct něco obecně o práci vojenských přidělců v zemích Varšavské smlouvy. A potom bych se rád zeptal specificky na to Maďarsko, na maďarskou armádu a na její postavení v rámci Varšavské smlouvy. Bylo by asi dobré začít tím, jak jste se stal tím přidělcem.

JF: Už to funguje?

KS: Už to běží.

JF: Když mám mluvit o té funkci vojenského přidělence ... tak já jsem k tomu přišel svým způsobem náhodou. Náhoda spočívala v tom, že jsem dovršil pětapadesát let a měl jsem nárok podle zákona na odchod do starobního důchodu, protože jsem byl zařazen celý vojenský život v té první důchodové kategorii. Tak jsem se rozhodl v důsledku toho, že jsem měl připravené už čtyři lidi, absolventy Vorošilovky, ve vojscích, na okruzích, na armádách, ať si sem jdou ti mladí taky něco zkusit. Tak jsem se rozhodl, že půjdu do důchodu.

Podal jsem žádost a najednou se začalo mluvit o tom, že potřebují člověka do Koreje, do komise OSN na 38. rovnoběžku. Tak jsem tehdy čekal na rozhodnutí až do konce roku kalendářního a nebylo rozhodnuto. A tím okamžikem já jsem nesplnil podmínky, že jsem to měl podat tři měsíce předem, někdy v září. A armáda zase nesplnila podmínky, že mě propustila až za tři měsíce. Tak jsem tam musel zůstat ještě o rok déle, ta Korea padla a následující rok prostě jsem si tu žádost podle mých zkušeností podal znova, už v měsíci únoru, abych mohl být propuštěn prostě koncem roku. A abych to nepodával nějakou cestou přes všelijaké úředníky, kádrováky a politruky, tak jsem to dal zrovna v období, když byla inspekční prověrka vojenské akademie v Brně, předsedovi komise a mému přímému nadřízenému, generálovi Rusovovi. 28. února, ten termín jsem dodržel, a jenom tam přímo ve vojenské akademii, při nějakém takovém sezení, jsem ho prostě požádal o rozhovor a předal jsem mu žádost, která zněla, že „po splnění všech podmínek podle zákona takového a takového žádám o propuštění do důchodu“. Podpis a víc nic, žádné důvody jsem nenapsal. Jen že mám splněný věk. On zůstal tvrdý a potom asi tak tři měsíce se stále snažil získat od lidí

informaci, aby zjistil ty důvody. A já jsem mu řekl: „Tak jsem napsal.“ Potom zase už on musel splnit termín, do kdy to má předložit ministrovi. Tak to tam předložil ministrovi a ministr mu řekl: „Je vojenský zběh z funkce, ale zákon má na své straně. Souhlasím.“ Když to řekl, tak už jsem měl klid. Až v létě, někdy v červenci, jsem byl na rekreaci na Špindlerově Mlýně a tam jsem dostal telefonický příkaz náčelníka kádrové správy, abych se dostavil zítra na ministerstvo ke kádrovému pohovoru. Tak jsem šel, pak jsem se vrátil zase nazpátek. Ten kádrový rozhovor u náčelníka kádrové správy spočíval v tom, abych mu řekl důvod. My jsme si tykali, tak jsem mu říkal: „Já ti důvod žádný neřeknu, protože nemám. Splňuji podmínky, co jsou vydané v branném zákoně a v našem kádrovém předpisu, tak co tedy otravuješ.“ A on řekl: „A co bys řekl, kdybys byl ustanoven do funkce vojenského a leteckého přidělence v Berlíně? S působností jak pro západní, tak pro východní Berlín, ne pro FRG, ale teritoriálně pro tu část Západní Berlín.“ Já jsem prostě maturoval z němčiny, tak podle mě by to šlo. Říkal jsem si, do Berlína není daleko ... tak jsem řekl, že bych to třeba vzal, když budu odpovídat.

Ta mašinerie byla předána náčelníkovi zpravodajské správy a náčelníku generálního štábu, kterého tehdy dělal generál Blahník. Ti vymysleli, že s tím souhlasí, a byli jsme přemístěni já, generál Petržíla a pak generálmajor Křížek, náčelník politického oddělení 1. armády. Dali nás k dispozici ministrovi do přípravy na funkci vojenského atašé. Naučit se šifrovat a agendu a seznámit se s praxí na ministerstvu zahraničních věcí. Mělo to trvat čtrnáct dní a byl jsem tam dvakrát na návštěvě, dopoledne všeho všudy hodinu, to byla celá ta příprava po linii ministerstva zahraničních věcí.

KS: To jste zvládnul se za ty dvě hodiny všechno naučit?

JF: Ne, to oni tak odflákli. Na druhé straně, protože mezi funkcemi vojenských přidělců a leteckých přidělců byl rozdíl – mezi těmi, kteří byli ustaveni do funkcí lidodemo nebo Varšavské smlouvy, a mezi funkcemi zařazenými mimo, ať už ve státech neutrálních, na Západě nebo někde v afrických zemích. Ti nebyli organizačně samostatní, ti byli členy misí a jejich šéfem byl velvyslanec. A každý velvyslanec na Západě – nebo i na Východě – to byli stejně zpravodajci nebo estébáci nebo prostě zasloužilí lidé, kteří tam dělali jenom, jako že nic nevědí. Z mé praxe prostě vím, že všichni zaměstnanci – od vrátného až já nevím po co – kteří byli vyslaní z Československa do funkcí, tak byli stejně všichni zaměstnanci ministerstva vnitra. A mezi sebou, když tam seděli a já mezi nimi, tak oni se tomu hrozně bránili, že to není pravda. Ale každý byl nějakým způsobem prověřen a vzájemně se hlídali.

Na velvyslanectví, ti vojenští a letečtí přidělenci „lidodemo“ měli samostatné razítko a měli tam napsáno „Vojenský a letecký přidělenec **při** velvyslanectví Československé socialistické republiky“ v Budapešti, v Moskvě a tak dál. A sami si šifrovali, osobně, nebyli povinni dávat to někomu ke schválení. V rámci lidodemo, abychom si rozuměli.

KS: Jistě.

JF: Kdežto u těch ostatních to bylo tak, že museli – oni dali návrh šifrovky a ten velvyslanec nebo chargé d'affaires, který tím byl pověřen, jim to kontroloval. Z toho i vyplývá, že ta funkce na Západě a na Východě byla prostě absolutně jiná. A do Prahy byly odesílány šifrantem velvyslanectví, který tehdy už pracoval tou metodou Signál a mohl tam dát třeba tři stránky psané na stroji. Nevysílal morseovkou, ale takovým ... teď jsem zapomněl, jak se to jmenovalo, „Výstřel“ nebo tak. Prostě on to dal do mašiny a za dvě minuty tam třeba tři stránky textu byly odvysílány.

KS: To je ten zhuštěný signál.

JF: Ano. Prostě jedna zpráva se nikdy nevysílala déle jak minutu. Služba byla celkem dobrá, ta šifrovací. A kdo neměl někde k dispozici šifřanta nebo tu šifrovací mašinu, tak byl odkázaný prostě na předávání těch šifrovek na místo, kde to bylo. Tak třeba někde ve světě jezdili s těmi svými texty někam úplně jinam, třeba až do druhého státu.

Tak to jsem se naučil ručně šifrovat, zašifrovávat a odšifrovávat. To mi trvalo krátce, za deset minut jsem to ovládal. Byly na to určeny asi tři týdny. Předpisy jsme museli číst, naučit se je skoro zpaměti, ty statuty, oblast činnosti, práva a povinnosti. A ta směrnice, která byla vydána pro oblast vojenských a leteckých zpravodajců na Východě, byla schválena samostatně a obsahově se úplně lišila od povinností, které byly na Západě. Na Západě prostě byly rozvědčné a útočné aktivity, kdežto tady bylo zjišťovat a informovat o tom, co se děje, z otevřených zdrojů. To znamená z tisku a takovým způsobem, o náladě. Prostě co člověk přečetl v tisku, že se děje v Maďarské lidové armádě, tak to byl zdroj otevřený, když se o tom mluvilo na nějakém shromáždění. Tak to se dávalo – nesměl prostě tam být moment nějaké rozvědčné činnosti. To bylo zakázáno.

KS: Nicméně čistě organizačně ti přidělení spadali – čistě formálně – pod zpravodajskou správu. Nebo jen pod oddělení pro zahraniční styky?

JF: Oni byli příslušníci zpravodajské správy. Oddělení zahraničních styků mělo z hlediska protokolárního na starost vojenské diplomaty, kteří byli tady, ze Západu třebas. Tak jako tam bylo taky oddělení zahraničních styků. Ale tam brali všechny, Američany, nás, Rusy, Bulhary. Když něco dělali, tak to buď dělali diferencovaně – v „lidodemo“ se to tak dělalo – nebo prostě to udělali pro všechny. Dávali informaci. Ti z toho Západu, z Rakouska, ze Švýcarska, ti měli zvláštní postavení, když byli těmi neutrály, tak měli těch informací kolikrát víc než ti „Západáci“ a třeba i víc, než jsme měli my. To vyplývalo z té národy, které v Maďarsku, v Maďarské lidové republice panovala.

A po dostatečném seznámení, po třech měsících určených na přípravu bylo rozhodnuto, že Petržíla půjde dělat vojenského ataše do Berlína (to byl tehdy už generálporučík, velitel 4. armády) a ten politruk Křížek, že půjde dělat do Bulharska, kde byl vyměněn – dá se říci odvolán – plukovník Nálepka (bratr toho hrdiny), který tam udělal všelijaké ... nepořádky.

Takže i Bulhaři nakonec souhlasili, aby byl odtud odvolán. Takže tam potom šel zástupce náčelníka zpravodajské správy a na místě Nálepku odvolal. On těžil z toho, že má jméno Nálepka, a dřív byl hlavním šéfem 8. oddělení generálního štábu, Ondrej Nálepka se jmenuje. Předtím byl náčelníkem oddělení utajeného velení, co má na starosti vojenské tajemství, administrativu, přísně tajné a tak dále. A on jako náčelník, který to řídil, po všech stránkách, i včetně těch šifer, tak se dopouštěl principiálních nedostatků v dodržování jím vydaných předpisů.

V úřadu vojenského ataše v Budapešti byl v roce 1968 nějaký major, možná podplukovník, náčelník politického oddělení ze Slaného, z 1. tankové divize, jméno jsem zapomněl. Rok nebo půl roku tam nebyl nikdo, jen šofér a ten to tam dával do pořádku. A když už to bylo tady v Praze v šedesátém devátém rozhodnuto, jak to bude s tou normalizací a ostatním, tak tam poslali nového. Než to bylo rozhodnuto, tak do té doby poslali dělat vojenského a leteckého přidělence – schovali ho tam na velvyslanectví – toho budoucího předsedu Slovenské národní rady Šalgoviče. A ten tam byl nedlouho, možná půldruhého roku. Žádnou zprávu neodeslal, žádný spis neodeslal – probíral jsem si celý archiv, který tam zůstal.

KS: Zřejmě čekal, až se vrátí.

JF: Byl tam proto, aby zmizel z očí. A když se to potom převracelo, tak odešel a už byl v Bratislavě. A v Bratislavě byl až do roku 1970 a v sedmdesátém roce byl zvolen předsedou Slovenské národní rady a tam vydržel dlouhou dobu. Oni ho v Praze nechtěli, protože on tady dělal v šedesátém osmém roce náměstka ministra vnitra. Na něj mám jedinou vzpomínku – kromě toho, že tam po něm nezůstal ani jeden papír, ani jedna zpráva, ani jeden průpis, akorát tam zůstalo vyúčtování vydaného materiálu pro pohoštění hostů. On ovšem žádné pohoštění nečinil, kouřil služební cigarety a pil služební alkohol.

Můžu říci, že ta příprava byla dobrá. Ale na každé straně jsem myslím pocíťoval, jako každý, že existoval dalo by se říci „třídní“ rozdíl mezi skupinou, která byla ve světě, na Západě nebo mezi neutrály, a mezi skupinou těch lidí, kteří prostě byli v lidodemo nebo v těch takzvaných rozvojových zemích.

KS: Těch „socialistické orientace“, jak se tomu říkalo.

JF: Ano. Těch, ve kterých byly základny námořních sil Sovětského svazu. Že existoval prostě rozdíl. Když byla nějaká akce – každý rok nebo každé dva roky bylo shromáždění všech těchto přidělců z celého světa organizováno, tak byla část společná v rámci programu. A pak byla část jen pro ně a pro ty „východňáry“ ne. Byla diference mezi tím. A vztah těchto lidí k těm našim byl takový – oni měli hodnost nejvýše majora nebo podplukovníka, mladí lidé, kteří to dostávali třeba dočasně. Objevil se třeba u zpravodajské správy člověk, který byl úplně odnikud. Třebas od orgánů federálního ministerstva vnitra, první správy. Protože na zpravodajské správě ve funkci prvního zástupce působil – dám příklad – plukovník a on měl na ministerstvu vnitra na starosti vojenskou kontrarozvědku, VKR. Takže tam diference byla. Hlavně to, že jsme měli samostatný bankovní účet, oni ne. Jim to ta centrála zařizovala přes velvyslance a on musel prosit velvyslance, že musí jít na tři dny někam pryč. On musel prosit, že potřebuje na to tolik a tolik peněz. Na druhé straně ale oni byli schopni dotáhnout ze zahraničí materiály, předpisy, technické výkresy. Oni byli taková ta opravdová rozvědka. Oni si třeba zřídili na území jednotlivých států ty své „konfidenty“, oni je vypláceli. Kdežto my jsme na takové věci neměli ani korunu a u nás nepřípadalo do úvahy, aby někdo byl ve spojení s „konfidentem“.

KS: To by taky bylo zvláštní, kdybyste verbovali někoho třeba v maďarské armádě.

JF: To prostě bylo tak přísně zakázáno, že kdyby to bylo, tak by vás vyhostili v průběhu jednoho dne pryč.

KS: Kdo byl tenkrát vlastně šéf celé zpravodajské správy?

JF: Josef Brož. Generálporučík Josef Brož, on byl dřív ženista, byl ve funkci zástupce náčelníka ženijního vojska, do roku 1968. Potom byl asi dva roky ještě do roku 1969 náčelníkem správy vojenského školství. Na jaře 1969 byl náčelníkem správy generálporučík

Jozef Turošík a ten se toho rychle, asi po šesti nebo osmi měsících, vzdal, protože říkal, že to nechce víc dělat. Protože to nebyla jenom činnost, která se prováděla tady na území republiky, ale mělo to taky na starost zpravodajce v zahraničí, disidenty a „pátou kolonu“, ty, co tam žili na území Západního Německa a čekali, až je někdo zaktivuje. A to byli obyvatelé němečtí, víte. Kromě toho se vysílali v době zvýšení nebezpečí, ve válce, před nějakými událostmi, z vlastních řad agenti, kteří přecházeli různými cestami hranici a pracovali tam až do doby, než by ta válka začala. Sledovali přesuny a to ostatní. A ti takzvaní agenti, hloubkový průzkum, to bylo z jedné i druhé strany, to je třeba říct. Ten hloubkový průzkum se dělil na taktický a operačnětaktický, prostě byl do stupně armáda. Prostě je zajímavé – dejme tomu první dva tři dny boje – taková hloubka dvacet, třicet, padesát kilometrů a od padesáti kilometrů byla ta frontová, později okružová, a generálního štábu, která tedy to měla až po Rýn, to měla obsazené. A ti odsud vysílali ... jako „zakrytí“.

A kromě toho byly do zahraničí lidi vysláni od zpravodajské správy, samozřejmě lidi, kteří působili v rámci velvyslanectví, našich ambasad, jako představitelé různých průmyslových a obchodních organizací. A do takovýchto skupin bylo zařazeno asi deset našich chemiků, které jsem já prostě uvolnil pro potřebu zpravodajské správy. Ale kde zmizeli, to jsem nevěděl. Jenom když jsem je hledal na zpravodajské správě, tak jsem je tam nenašel.

Až jednou prostě někoho načapali nebo měli skoro načapat a on se nějakým způsobem vrátil ilegálně přes hranici nazpátek. Ale už byl odhalený, tak už ho zpravodajci nechtěli. Tak nám ho prostě, protože byl původním povoláním chemik a od chemiků prostě přišel k nim, vrátili a dělal staršího důstojníka. Když měl někdy dobrou náladu, tak se rozhovořil o tom. Zastupoval tam gumárenský průmysl a byl hlavním agentem, který organizoval dodávání prezervativů do Německé spolkové republiky [smích] – tím byl krytý. Tak jsme ho potom nazvali „šprekový agent“.

To jsem odbočil od toho Maďarska. Prostudoval jsem materiály o Maďarsku z různých zdrojů, oficiálních i neoficiálních, i z osobní zkušenosti. A šel jsem tam s otevřeným srdcem, poněvadž jsem tam měl mnoho známých. První zástupce náčelníka generálního štábu byl bývalý náčelník chemického vojska – ten, co byl předtím, než byl náčelníkem chemického vojska, hlavním „tělocvikářem“ Maďarské lidové armády, která se zformovala po roce 1956 tak do roku 1960.

KS: To byl ten Csémi?

JF: Ne. Byl to generálporučík Gyula Reményi, můj spolužák ve Vojenské akademii generálního štábu SSSR. Csémi byl velitelem. Reményi právě byl v té skupině, co byl Csémi. Csémi byl šéfem. Tam armádu rozpustili v prosinci padesátého šestého roku. Absolutně rozpustili. A vytvořili z takzvaných zdravých sil výběrový prapor. Velitel byl podplukovník Csémi, pak tam byl další a další. Vojáckové základní služby tam mezi nimi nebyli – byli to všecko poddůstojníci a důstojníci – a vytvářeli takzvanou novou maďarskou armádu. Každý rok se zdvojnásobili, měli povinnosti jako mužstvo, spali všichni v kasárnách, i když byli ženatí. Pořádali vlastní poddůstojnické školy pro nábor dalších anebo pro cvičení už nově vybraných povolanců, vojáků základní služby. Takhle to dělali asi sedm osm roků a za osm roků už jich bylo padesát tisíc. Narůstalo to geometrickou řadou. A ty funkce, které oni měli předtím jako poručík nebo nadporučík ... Csémi jako podplukovník byl nakonec generálplukovník. Byli dobře placeni.

KS: Členem toho praporu byl i Csinege?

JF: Csinege byl ministr a ten se tam dostal až později. Protože předtím tam byli různí funkcionáři, armádní a straničtí. Taky podle toho, jaká tam byla vláda. Tam byl prostě takový zmatek po tom padesátém šestém roce, že fakticky kromě toho praporu výcvikového důstojnického, který chodil střežit objekty ve funkci strážní služby – už po potlačení povstání – tak ti krajší tajemníci se na funkcích ministra obrany střídali jak na běžícím pásu, protože nebylo komu velet. Protože tam byl rozhodující ten Csémi. Až když je potom vyškolili v Sovětském svazu, urychleně, letce a štábní důstojníky, tak tam nakonec zůstal z roku 1956,

1957 ... vlastně tam zůstal jenom Csémi. Ostatní byli v záloze, už byli starší. Už tam neměli takový tvrdý stranický vliv.

A do té doby ta takzvaná Maďarská lidová armáda, do roku 1956, byla ještě pod vlivem vojenských pořádků horthyovského Maďarska.

KS: To se říkalo, ale ...

JF: Ne, já to můžu potvrdit, protože o tom vypovídaly i materiály Maďarů, vojenských historiků, ve vojenském muzeu jsou konkrétní údaje – prostě když voják nebo podřízený nedostal od svého nadřízeného facku jedenkrát za den, tak se považoval, že je „neoblíbený svým představeným“. Tam byl takový ten drill.

KS: Vy jste hovořil o tom, že Sovětská armáda, která byla umístěna v menších počtech na území Maďarska, tam měla podstatně jiné postavení než Střední skupina vojsk, která byla v Československu od sedmdesátých let. Nejsm si úplně jistý, jak jste to mínil, v čem to bylo jiné.

JF: Podívejte se, ta zvláštnost spočívala v tom, že vztah mezi sovětskými vojsky a československými byl do vstupu úplně jinačí, než byl vztah maďarského obyvatelstva – především Budapešti, kde žije asi dva milióny tři sta tisíc lidí, což činí víc než jedna pětina osob celého Maďarska – úplně jiný. Protože vždycky, když tam přišli, tak je přišli porazit. Oni je přišli porazit v roce 1945, zlikvidovat Horthyho a potom okupovat. Potom odejít, potom zase, když něco potřebovali, tak ze Zakarpatské Ukrajiny tam znovu přišli, pomáhali té nové vládě, zase odešli. A v padesátém šestém roce tam přišli, bez toho, že by je někdo zval. Takže ten vztah je charakterizovaný celou minulostí jako takovou. Ale to není podstatné. Ono výchovou a politickou prací a oblbováním lidí se i z černocho stane běloch.

Statut Jižní skupiny vojsk byl takový, že oni měli svoje hlavní sídlo ne v polních kasárnách, ne ve stanech, ne v malém městě, ne tam, kde by museli budovat domy a všecko to ostatní, aby tam mohli žít, když už tam měli být takzvaně dočasně – nikdo nevěděl, jak dlouho, ta dočasnost byla i v Maďarsku. Ta dočasnost se nakonec změnila tím, že Maďaři přišli na to, že nebudou muset mít armádu, jaká by měla být, a že radši tam budou trpět tu Jižní skupinu vojsk. A jejich armáda bude třeba nulová, jak byla před padesátým šestým, padesátým sedmým. Anebo prostě bude mít maximálně sedmdesát tisíc, včetně občanských zaměstnanců. A druhá zvláštnost byla taková, že ta Jižní skupina vojsk se umístila v Budapešti, v centru, v parku, co byl jejich bývalý vojenský objekt, nějaká akademie, kasárna, byty a domy. Veliký objekt, rozloha jeho mohla být tak dva, dva a půl na pět kilometrů. Vprostřed Budapešti. Ne tam, jak je Dunaj, na druhé straně, ne v Budě, ale v Pešti, to znamená na levé straně Dunaje.

Oni tam žili jako lordi. Každý. Když někdo z Rusů byl zařazen do Německa, tak si ohromně pochvaloval. Ale když měli pak někde shromáždění a tam mezi sebou mluvili, tak ten, co byl v Maďarsku, tak se prostě měl proti těm, co byli v Německu, podstatně líp. Protože moc se toho nevyžadovalo, nebyli od svých posádek daleko tam na tu Zakarpatskou Ukrajinu a mohli si tam dojet tak často, jak chtěli.

Statut měli takový, že jsou tam podle plánu nějakého, ale oni – ani velitel, ani hlavní představitel štábu, který pracoval v ministerstvu nebo na generálním štábu, nebo jinde na jiných funkcích, na funkcích poradce, ten neměl přístup k jednání kolegia ministra obrany, ani k vědeckotechnické radě, ani když měli nějaké jiné organické instituce. On všude vystupoval jako host – pokud byl pozván. Pochopil jste? Kdežto u nás tam ten Sovět byl jako zmocí zákona pomaličku, v tom kolegiu ministra, ve vědeckotechnické radě ministerstva národní obrany, velitelství Západního vojenského okruhu, Východního vojenského okruhu, armád, akademií, a tak dále.

On se ten sovětský představitel s ministrem Csinegem a s těmi ostatními stýkal asi tak na úrovni, jako jsem se stýkal já jako vojenský přidělenec s náčelníkem generálního štábu. Prostě oni si do toho nenechali mluvit. Nechali je tam autonomně žít a to svoje si dělali bez potřebného souhlasu Spojených ozbrojených sil nebo těch představitelů, které tam měli.

KS: Myslíte, že to bylo proto, že Maďarsko nemělo ve srovnání s Československem tak velký

strategický význam, že nebylo přímo na té hranici?

JF: Já myslím, že oni to nemohli tak říci. Poláci tam měli tu svoji Severní skupinu vojsk jenom o dvou divizích, to bylo všehovšudy a byli na hlavním směru. Já se domnívám, že i když oni nebyli na hlavním směru, tak možná měli větší význam než například Slovensko. Protože oni mohli na Terst, to znamená do Slovinska, do Jugoslávie. Přes Jugoslávii na Itálii.

Pokračování rozhovoru s gen. mjr. Ing. Jánem Franko v Praze 22. září 2003

JF: [hovoří o obecné problematice jaderných zbraní a hrozbě použití „špinavé bomby“ k teroristickému útoku]

KS: V operačních plánech se někdy objevila ta otázka, že by se nějaké území jaderně zamořilo. Teď nemyslím jaderné miny, o kterých jsme mluvili, ale že by se třeba nějaké pásmo třeba právě cesiem nebo stronciem zneprístupnilo?

JF: No, ano. Protože při normálním atomovém výbuchu ... v jednom případě jde o štěpení jádra, v druhém případě o syntézu jádra – to jsou takzvané vodíkové zbraně. A ve všech případech, amerických, našich – no, vlastně „našich“, my jsme to přeložili z ruštiny, že ano – byly tři účinky. Byla tlaková vlna, to znamená „dynamit“, něco takového. Byla pronikavá radiace, která působí přes pancíř, přes vodu, polovrstvy a podobně. A třetí bylo radioaktivní zamoření, dlouhodobé.

Tyto věci bylo třeba v problematice operačního umění a strategie nějak využít. Když se dělala obrana, tak se terén zamořil výbuchem – nadzemním, to znamená nad zemí to vybuchlo, ne tři sta nebo čtyři sta metrů ve vzduchu. Nebo podzemním, nízkopodzemním. A pak ten prostor se stal neprůchodným. Ale dlouhodobě.

A proto se stanovilo, aby se dal klid v duši všem vojevůdcům, zpočátku, že „pronikavá radiace nezpůsobuje větší ničivé účinky než jednorozhodně ozáření přírodní radiací z ovzduší“. Řekněme dvacet milisievertů, tehdy se to jmenovalo rentgeny. Takže nakonec od tlakové vlny ustupovali, snižovali tlakové účinky při výbuchu, při škodách pronikavou radiací. Neutronové zbraně – to je pronikavá radiace. Chtěli ničit živou sílu, aby tanky zůstaly nepoškozené. Pak se to vyvíjelo, byly nové druhy jaderných zbraní, malé, aby se daly nosit na zádech, nebo takové, co se dají vozit za sebou, v nějakém vozíčku. Měli na válčišti připraveno – východní i západní – na všech komunikacích, kudy například z Československa šla vojska, přes Rozvadov nebo přes ty hraniční přechody, měli připravené – a my taky – na těch komunikacích jaderná ... jaderná „úložiště“. A když se prohrával ten příhraniční boj, tak se to nechalo vybuchnout a už tam nikdo nemohl, ani tam, ani nazpátek. A vznikal tedy problém, co s tím civilním obyvatelstvem, které bude v tom prostoru. Protože každý bude utíkat odsud, podle směru větru. A bohužel pro východní to bylo tak, že světové proudy větru z hlediska zeměkoule vanuly vždycky od západu na východ.

Takže můžu říct, že toto se bralo v úvahu, ale nekvalifikovaně, jenom podle matematických vzorců. Které se svým způsobem změnilo třikrát – pokud je mně známo – od roku 1955, co je dovolená dávka a co je nedovolená dávka. A to bylo proto, že ty první dovolené dávky byly teoretické a praktické zkoušky – což je třeba říci, že se také dělaly, celosvětově, na obou dvou stranách, z hlediska ozáření – vedly k tomu, že se dovolené dávky postupně zvyšovaly. Na základě toho se potom přestaly používat v rámci zkoušek podzemní výbuchy, nadzemní výbuchy, zůstaly jen ty ve vzduchu. Protože on každý věděl, že kdo má přístroj, radiometr, může podle meteorologické situace zkonstatovat, že byl nějaký pokusný jaderný výbuch na Nevadě.

KS: Mluvili jsme o tom, když jsme mluvili o té TRHS.

JF: Tak to byl celý smysl toho.

KS: Jen bych se ještě vrátil – vy jste mluvil o těch zkouškách, o testování účinků na lidskou

sílu. Slyšel jste někdy o tom sovětském experimentu? Sověti udělali ...

JF: ... cvičení.

KS: ... cvičení, bylo to blízko lokality jménem Tockoje, v sovětském vnitrozemí, kde snad celou divizi vystavili jadernému výbuchu.

JF: Tak k tomu nebudu dlouho mluvit. Tam byli pozváni všichni funkcionáři do funkce velitele divize a výš, armádních sborů, armád, vybraní funkcionáři. Byli tam i z Československa, nevím kolik, jestli šest nebo čtyři, ne moc, jen vedoucí. To znamená ministr, velitel dělostřelectva, náčelník generálního štábu. Tam skutečně byla použita při tom cvičení jaderná zbraň, to vím od těch lidí, co tam prostě byli. Že jim to strhlo čapku, že měli být dál ... no primitivní ochrana ... že si měli lehnout na zem. Ale byli na takovou vzdálenost, že se jim nic nestalo. Ti, kteří to nedodrželi, včetně těch vojsk, která tam byla, tak určitě k nějakému tomu ozáření tam došlo. Protože oni zkoušeli věc, která ještě nebyla vyzkoušená. Oni je tam měli jako pokusné králíky, že ano.

Ale to dělali v Americe taky.

KS: Vzpomínáte si, kdy to přibližně bylo, tohle cvičení?

JF: No já jsem tam nastoupil v roce 1955 ... mohu říct tak v roce 1955, 1956. Na základě toho jsem pak dostal rozkaz, abychom udělali ukázkové cvičení, jak budovat protiatomové postavení v Litoměřicích u ženistů. Pro celou armádu potom. Ženisti tam vykopali okopy a udělali všechny ty prvky, které se doporučovaly, a vyztužili ty zákopy a podobně. Od té doby, potom od roku 1955, od první poloviny ... vidíte, to může být už 1954.

KS: Už 1954?

JF: Už 1954. Protože nám z moci úřední bylo povoleno po vyřazení z Vojenské technické akademie v roce 1954, že jsme ještě museli tři nebo čtyři měsíce být v dalším studiu a tam jsme studovali prostě ty jaderné zbraně už detailněji. Do té doby to bylo „jenom tak“, to bylo jenom to chemické.

V roce 1954 to mohlo být.

KS: Mohu se zeptat, kdo vám o tom říkal, o tom cvičení? S kým jste o tom mluvil?

JF: No, velitel dělostřelectva na okruhu, generál Hradil. Prostě ti, co tam mohli být. Z toho okruhu tam mohl být maximálně velitel okruhu ...

KS: Rytíř.

JF: ... Rytíř.

On potom v roce 1954 náhle onemocněl, psychicky. Byl pomalu šest měsíců ... nechci říci v blázinci, ale v psychiatrické léčebně.

KS: Rytíř?

JF: Rytíř. Ale když já jsem přišel už v roce 1955, tak už byl z té psychiatrické léčebny doma. Bylo to veřejným tajemstvím, ale nikdo o tom nesměl mluvit.

KS: Jak je možné, že se vrátil z té psychiatrické léčebny zpátky na tak vysoký post?

JF: To já nevím.

KS: Našel jsem z roku 1955 jeden dokument – mám tady jeho opis.³² Předložil ho tehdy politickému byru Čepička, je to zpráva o operační přípravě území a mluví se tady o přípravě takzvaných kategorizovaných objektů, kategorizovaných měst a kategorizovaných závodů. Můžete říct přesněji, co to vlastně bylo?

JF: Kategorizace vycházela z plánu přípravy území na válku, teritoriálně, ekonomicky a podobně. Bylo v tom napsáno, bez kterých závodů nelze zavést válečnou výrobu. Takže ten závod, který dodával něco do výzbrojního průmyslu, byl kategorizován – dám příklad – do první kategorie. Ten, kdo nedodával, do druhé kategorie. Na základě toho dostával od státu investice, aby si tedy tu ochranu objektu a ochranu pracovní síly zabezpečoval tak, aby byl schopen za války vyrábět. Protože když tam na něj něco spadlo ... Byly kategorizované cíle. Jiná věc byl závod ve Zlíně nebo závod v Letňanech nebo závod v Dubnici než nějaký

32 SÚA, Archív ÚV KSČ, fond 02/2, PB ÚV. Sv. 34, aj. 45, bod 11, 17 listů. Zabezpečení ochrany proti atomovým zbraním na území republiky Československé, projednáno 17. února 1955.

družstevní závod. Na základě toho se dělalo potom i teritoriální cvičení, už pod vedením štábu Spojených ozbrojených sil, kde se řešila problematika teritoria a jak to teď stou kategorizací vlastně vypadá. Jenom si vzpomínám – matně, ale vzpomínám – že výsledek takového cvičení pod vedením maršála Grečka bylo například, že aby jeden tank byl zkompletován na území Československa a mohl být použit na výzbroj ve válce, potom už za válečného stavu, že by to trvalo nejméně třicet pět dní – od subdodavatelů ať už zahraničních, nebo domácích. Doba trvání byla třicet, třicet pět dnů a subdodavatelů bylo devět set osmdesát. To si pamatuji i dneska.

Proto se potom začala dělat reorganizace z hlediska výroby, že těch subdodavatelů muselo být podstatně méně. A oni se sdružovali do širších národních podniků nebo trustů, aby tedy každý měl dostatečný počet zásob, náhradních dílů nebo výrobních dílů, aby mohl vůbec vyrábět. To je celý smysl té kategorizace.

KS: Mám tu seznam těch hlavních – hutě v Ostravě, Stalinovy závody Litvínov, Dubnica, Vítkovice, Semtín, Třinec ...

JF: To je ono.

KS: Jeden slovenských historik – Miloslav Půčik, který pracuje ve slovenském historickém ústavu armády – napsal článek o plánování v šedesátých letech.³³ Zpřístupnil v něm důležité údaje k plánování. Tady se mluví o předpokládaném počtu jaderných úderů, o odhadech, kolik by toho postihlo jenom území Československa. Uvádí se tu číslo snad kolem tří set.

JF: Ano.

KS: Předpokládali jste, že v té situaci, kdy tu vybuchne těch tři sta bomb různé kilotonáže, že vůbec bude ještě něco, co by stálo za to bránit?

JF: Ne. Ale to jsem mohl říkat stokrát. Můj hlas se nebral v úvahu.

Ale to bylo „přání otcem myšlenky“. Protože Západ, kapitalismus, a Východ proti Západu měl v rámci celosvětového takové rozpočty, které odpovídaly jejich možnostem. A myslím si, že ani Česko, ani Slovensko nebylo hlavním cílem. Bylo cílem, ale možná tři čtyři úderů, co by to stejně zlikvidovaly. Oni nebyli blbí. Mohlo to být třeba na Bratislavu, mohlo to být na Brno nebo na Prahu. A takových úderů v hodnotě megatuny mohlo být pět a ta republika stejně by se zhroutila. Včetně dopravy, že ano.

To, co říkáte, těch tři sta [úderů], to bylo takzvané teritoriální cvičení bez ohledu na to, co se kolem mě děje, kde by mohl být úder, odkud by mohl získat nějaké další investice. Bylo to v absolutním rozporu s pravděpodobností. Protože například Slovensko – stačily by čtyři údery dvě stě padesát [kilotun] a dva údery megatunové, jeden na Bratislavu a jeden na Sv. Martin, kde vyráběli ty tanky, a to by skončilo. Nebyl by ani přesun, ani železnice, ani plynovod, nic by nebylo.

KS: Takže říkáte „třicet nebo tři sta – úplně jedno“. Z hlediska ...

JF: Ne, to byl účelově zpracován zámysl cvičení, aby se všichni od Humenného až já nevím po Litvínov začali těmi otázkami zabývat. A když se tím všichni zabývali, tak nakonec jim vyšlo tři sta. Absolutně teoreticky. Tyhle údaje byly školské.

KS: Takže to nebylo tak, že byste měli nějaký přístup, nějaký zdroj třeba v americkém plánování, že byste věděli, že oni tam zrovna v tuhle chvíli zakreslují, že bude tolik a tolik úderů?

JF: Určitě, určitě byl tam přístup, já jsem o tom přesvědčen. Tak jako i oni měli tady přístup. Ale oni taky neměli tisíc megatunových vodíkových pum pro celý svět. Oni nebojovali s námi, oni bojovali s půlkou světa. Na celý Sovětský svaz, na NDR ... Podíl Československa na možné hromadném úderu ve válce byl ekvivalentní jejich schopnostem zabývat se zbrojním průmyslem – tak bych to formuloval. A jestli byl podíl tři procenta nebo pět procent, tak z těch úderů bylo tři nebo pět procent. Ale nemohlo jich být tři sta. Tři sta bylo celosvětově.

33 Miloslav PŮČIK: Slovensko v bezpečnostnom systéme medzi Východom a Západom v období rokov 1960 – 1968. In: *Armáda a spoločnosť na Slovensku v kontexte európskeho vývoja 1948 – 1968*. Vojenský historický ústav, Bratislava 1997, str. 153-173.

Protože kdyby to bylo tři sta na Československo, tak by to pak celosvětově muselo těch úderů být – na každé straně, jedné nebo druhé – možná třicet pět tisíc. To už by nebylo potřeba tam nic házet.

Já vím, že například na celé Porúří se plánovalo ... šest úderů. Šest. A pak už byly jenom tři. Ale ty s těmi dělitelnými hlavicemi. Velká bomba, která měla šest nebo dvanáct částic – první z nich na Brusel, druhá na Hamburg, třetí na Berlín. To byly jaderné bomby, které se vystřelovaly z ponorek.

KS: Ale když jste mluvil o Porúří, tak jste měl asi na mysli taktické jaderné údery, provedené v rámci postupu frontu?

JF: Ne. To byly první cíle. První cíle v rámci jaderných úderů byla vždy centra, městská, výrobní. Druhá byla dopravní a státní správa. A to, co se dělo na zemi, nemělo se strategickými jadernými údery co společného. Protože vojska měla své jaderné zbraně, která mohla vystřelovat na třicet kilometrů, na svoji hloubku, nebo sto kilometrů, nebo dvě stě padesát kilometrů. Nebo střední *dalnosti*, tisíc kilometrů. A to, co prostě bylo mimo dostřel, z východu i ze západu, tak to zařídily prostě ty strategické zbraně.

KS: Mluvili jsme spolu o cvičení v Legnici, na kterém jste byl. Myslím, že je zajímavé – mohl byste ho popsat podrobněji? Kdo na něm byl z naší strany, jak to vlastně probíhalo, kdy to bylo ...

JF: Už si na to tolik nevzpomínám. Víím, že tehdy nebyl šéfem náčelník generálního štábu, ale že tam byl velitel Československého frontu Janko. V rámci toho cvičení jsem nezaregistroval nic zvláštního, ta cvičení byla každý rok, nejméně dvakrát takovým způsobem, pod velením štábu Spojených ozbrojených sil. Akorát ta jaderná přehrada na Odře a Nise. To mi zůstalo v hlavě. A výpočty, kdy to bude zase průjezdné pro obě strany. Nic zvláštního jsem na tom neviděl.

KS: Abychom si ujasnili ten čas – to cvičení v Legnici bylo v roce 1964. Souhlasí to? Vy jste předtím, když jsme o tom mluvili, říkal, že to bylo spíš v sedmdesátých letech.

JF: Ne, bylo to, když už jsem byl na ministerstvu a když tam byli chlapi, kteří tam přišli se mnou. Takže je to v roce 1964. V sedmdesátém roce byl generální štáb od těchto funkcí velitelských osvobozen a bylo to svěřeno veliteli Západního vojenského okruhu, kterým byl tehdy Veselý. Proto jsme mu museli ... já například ze čtyřiceti osmi lidí jsem mu musel dát osmnáct tabulkových míst, i lidi jsem mu musel dát, jako každý druh vojsk. Protože ona to byla dřív armáda a armáda to neměla. Tak naši lidi, kteří dělali dřív do Československého frontu pod velením NGŠ nebo prvního náměstka, kteří byli v té Legnici – a náčelník vojska tam nebyl, náčelník dělostřelectva, ale vždycky jeho zástupce – tak ti byli odveleni v roce 1970.

KS: Právě z roku 1964 máme ten operační plán, který jsem vám ukazoval, ten který počítá s postupem k Lyonu během devíti dnů a který má během toho využít sto třiceti jaderných úderů taktických. Jak si to vysvětlujete, že v době, kdy byl zpracováván v československé armádě – ve spolupráci se Sověty samozřejmě nebo na jejich popud – tak ofenzivní plán, tak ve stejné době probíhalo cvičení, které počítalo s takovou obrannou operací? Až na Odře a Nise, to je v hloubce toho prostoru.

JF: Každý rok se procvičovaly otázky, které doposud nebyly procvičovány. Je něco jiného mít něco namalováno na šípkách a něco jiného potom to v průběhu divizních cvičení, armádních cvičení, spojeneckých cvičení upřesňovat tak, že se to musí upravovat. Na bojišti, u protivníka i na vlastní straně, se mění objekty, mění se lidská síla, procházejí reorganizace, které by měly podporovat nově vzniklé závěry z nějakého cvičení. Jinak by ta cvičení byla k ničemu.

Jenom můžu konstatovat, že od té doby, co bylo poprvé v roce 1955 to spojenecké cvičení, každým rokem se to vylepšovalo. Ne tak jak to bylo v roce 1955, že výbuch jedné jaderné pumy rovná se jeden dělostřelecký oddíl – a na základě toho došlo skutečně v roce 1956 ke zrušení dělostřelectva v československé armádě, snížení na takové počty. Zjistilo se, že je tam deset jaderných výbuchů vojskových raket – Honest John anebo něco takového – že udělá

takové ztráty jako oddíl houfnic stovacetdvojek. Tak je zrušili. Najednou se zjistilo, že dělostřelectvo už nemáme. A to bylo chyba, to každý potom uznal. Dělostřelectvo nemáme, tak se zase zvýšil počet bitevních letadel. [smích]

Prostě ty závěry měly vliv i na obrannou strategii nebo vojenskou politiku státu z hlediska ekonomického. Potom byl zase útok tankových jednotek, to se dělala redislokace z hloubky dám příklad sedmdesát, sto kilometrů, kde byly posádky tankové. Tak se to muselo udělat tak i z hlediska bojové pohotovosti, abychom byli dřív na hranici. Bylo to prostě tak, že se zrušilo pět divizí a armádní sbory jako takové.

KS: Zmiňoval jste se o tom, že když jste studoval na škole ve Svazu, že jste zpracovával diplomovou práci na téma přesunu vojsk z PrikVO přes Polsko.

JF: ... a přes Česko a Slovensko ...

KS: Mohl byste o tom říct něco víc?

JF: Ale jenom z hlediska teritoriální radiační hlásné sítě. Ne z hlediska jiného. Prostě československé území – tedy slovenské území – bylo neprůchodné. Protože tam jsou jenom dvě magistrály. V tom je největší specialista ten chlapec, co dělal na té operační správě v rámci teritoria ... taky už jste s ním mluvil podle mého soudu.

Hlavní těžiště toho přesunu bylo přes Polsko. A to musela být komunikace ve směru východ – západ nejméně pět kilometrů a průjezdná až na Odru a Nisu. A dvě se týkaly Československa, dvě se týkaly Maďarska – z Podkarpatské Rusi do Maďarska – a asi šest nebo osm se týkalo Polska. Ale když se někdo přesunuje na takovou vzdálenost, i kdyby na něj nikdo nepůsobil a měl všechno připraveno ... jenže tam jsou mosty, rokliny, průsmyky. Stačí když někdo udělá překážku – ne s jadernou zbraní, ale třeba ze dřeva, ze stromu nebo něčeho takového. Takže ten postup nikdy nebyl takový, jak by měl být. Jako ve vzduchoprázdnu.

A moje práce spočívala v tom přinutit ve štábu Spojených ozbrojených sil zúčastněné strany, aby se začaly zabývat problematikou zabezpečení toho přesunu z hlediska radiační, chemické a biologické situace, s využitím všech sil, které byly na našem území, na polském území, na maďarském území, ve prospěch těch z Prikarpatského vojenského okruhu. To byl celý smysl toho. A na základě toho pak se i dělaly porady v problematice měření radioaktivního zamoření, nebo chemického, biologického, za války, pod jednotným kódem. Tak jako dneska kluci američtí nebo čeští lítají tam někde v Čáslavi nebo na Náměšti a jednají podle stejných dokumentů, tak my nebyli jsme tehdy schopni domluvit se s Poláky ani s nikým jiným. Protože jsme byli v tom poněkud dopředu, tak oni to potom všechno převzali, včetně toho, jakým způsobem to budu já tobě hlásit. Šifrovat, nešifrovat, to nemohlo být šifrované, aby tam byl šifrant, to muselo být, aby každý velitel praporu nebo roty věděl. K tomu jsme prostě zpracovali pomůcky a najednou se z toho stal, v průběhu dvou až tří let, ten systém teritoriální hlásné sítě.

KS: Takže ta také měla návaznost na Spojené velení.

JF: Bez toho Spojeného velení by to vůbec nešlo.

Za to jsem byl chválen, za to jsem byl i povýšen na generála. Za to, že jsem něco vymyslel, i když tu smetanu vzal někdo úplně jiný. Tím se prostě postavila role chemického vojska v Československu na takovou úroveň, že pak jsem mohl předložit třicet návrhů na povýšení na plukovníka a všechny prošly. Do té doby byl povýšen plukovník jen jeden, já. [smích]

A lidi u toho rádi sloužili, protože to bylo u „óvéesek“, okresních vojenských správ, „kávéesek“, teritoriální velení, velení vojenských okruhů. Materiálně byli zabezpečeni dostatečně pro tu svoji práci a nemuseli do „tvrdé“ války. A vybírali si je „óvéesky“ a „kávéesky“ z důstojníků v záloze – absolventů vysokých škol chemických a učitelských. Měli pohotovost patnáct minut na signál. A dostavili se z Prahy 6 na obvodní vojenskou správu za deset minut. Nosili nám suvenýry, dárky, co vyráběli ve fabrikách, protože to byli absolventi vojenských kateder, všichni inženýři, a byli rádi, že nemusí do vojny. A my jsme jich měli nadpočet, nad potřebu, takže se to vybíralo. A ještě tam byla podmínka, že ti, kteří mají osobní auto, mají přednost při zařazení do systému teritoriální radiační hlásné sítě, aby mohli

pracovat s tím svým autem, které bylo vyreklamováno od obvodní vojenské správy kdekoliv. Když jseš příslušníkem TRHS a máš auto, které máš dát k dispozici „óvéesce“ při mobilizaci, tak nemusíš, ale musíš ho používat sám pro vlastní potřebu ve prospěch TRHS. Prostě bez těch inženýrů bychom si nepomohli, samozřejmě. Dodneška existuje systém, že ti inženýři v rámci ochrany teritoria, TRHS, jsou vedeni jako aktivní záloha.

KS: Na tom se myslím všichni shodují, že chemické vojsko mělo vynikající úroveň a že to byl dobrý základ pro dnešek. Já bych ještě odbočil k jiné věci – k těm operačním záležitostem. Když jsme mluvili o roce 1968, vy jste se zmiňoval, že jste měl informaci, že během roku 1968 se pohyboval v českém pohraničí autobus s americkými důstojníky v civilu, kteří si tady prohlíželi svoji „zájmovou oblast“.

JF: To jsem si já vydedukoval prostě z toho, že jsem si to přečetl v otevřeném tisku, nebo u těch lidí, kteří měli na starost rok 1968. Protože já jsem byl tehdy až do 17. srpna na dovolené a osmnáctého jsem nastupoval, po škole, a tam mě uháněli do funkce, generál Rusov. A za dva nebo za tři dny byl vstup. Tohle bylo všeobecně známo.

KS: To bylo v tisku, ve veřejném?

JF: Ano.

KS: A kdo vám o tom říkal? Říkal jste „lidi, kteří měli na starosti šedesátý osmý“ ... Vzpomenete si, s kým jste o tom konkrétně mluvil, kdo by o tom třeba mohl říct nějaké podrobnosti?

JF: Zpravodajská správa. Já nevím, s kým jsem o tom mluvil. Ale podle mě to bylo obecně známo. I v Poučení to najdete.

KS: Musím se podívat, už jsem ho dlouho nečetl.

JF: Ale byli v civilu, nebyli v uniformě. Jako turisté.

KS: A ta informace přišla, když už odjeli? Nebo je někdo kontroloval?

JF: Vždyť to používali i při moskevských protokolech. Tahle informace byla tak známá, že ty „kontrarevoluční síly“ mají podporu ze Západu. Přičemž na druhé straně oni sem přišli – podle mě – jenom zjišťovat, co se tady vlastně děje, protože ten Sovětský svaz byl domluvený s Amerikou, že nebude vůbec Amerika zasahovat. A to už prostě řekli ti velvyslanci – nejenom tehdy, ale i ti velvyslanci, kteří jsou dneska tady. To nebyli tady jenom Američani, byli tady i západní Němci, jako turisté.

KS: Nemyslíte, že to byla jenom sovětská propaganda?

JF: Nebyla.

KS: Těm Sovětům se to přece jenom hrozně hodilo.

JF: No nebyla. Tady byl takový bordel, že ministerstvo vnitra a Pohraniční stráž dělaly na padesát procent. A když já přijdu jako turista a budu se pohybovat tady, tak je to stejné, jako když byli Čechoslováci na Západě – když bylo potřeba, tak si tam zase jeli oni. A pokud tehdy na hranicích propouštěli všechny – a nejenom Američany a Němce ... Prostě kdo měl tehdy nohy a chtěl odejít, tak odešel, kudy chtěl. Tak by to bylo třeba říct. Protože na Pohraničním vojsku tehdy zklamali z hlediska funkcí funkcionáři političtí, i velitelé, ti „praví“ pohraničníci, ti vnitřáci. A proto se stal potom Šádek velitelem Pohraniční stráže. Ovšem do té doby byl na funkci na ministerstvu národní obrany, jako zástupce náčelníka správy bojové přípravy.

KS: Díky za váš čas, pane generále.